

TC.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞLI TÜKETİCİ KREDİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Gönül KAPAĞAN

İstanbul 2004

TC.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BAĞLI TÜKETİCİ KREDİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Gönül KAPAĞAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ali ERTEN

İstanbul 2004

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	VII
KISALTMALAR CETVELİ.....	IX

§ 1 . GİRİŞ.....	1
§ 2. İNCELEME YÖNTEMİMİZ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜKETİCİ VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

§ 3. TÜKETİCİ KAVRAMI	4
I. TÜKETİCİNİN TANIMI	4
II. TÜKETİCİLERİN KORUNMASININ NEDENLERİ , AMAÇLARI VE ARAÇLARI	5
A. TÜKETİCİLERİN KORUNMASININ NEDENLERİ.....	5
B. TÜKETİCİNİN KORUNMASININ AMAÇLARI.....	7
C. TÜKETİCİLERİN KORUNMASININ ARAÇLARI.....	7
1. TÜKETİCİLER	7
2. DEVLET.....	7
3. MEDYA VE BİLİM ADAMLARI	7
4. ÜRETİCİLER , ARACILAR VE İŞADAMLARI.....	8
5. TÜKETİCİ ÖRGÜTLERİ.....	8
III. TÜKETİCİLİK HAREKETİNİN GELİŞİMİ	9
A. TARİHİ GELİŞİMİ.....	9
IV. AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN BELİRLENEN TÜKETİCİ HAKLARI	10
A. TÜKETİCİNİN SAĞLIK VE GÜVENLİĞİNİN KORUNMASI HAKKI	10

B. TÜKETİCİNİN EKONOMİK ÇIKARLARINI KORUMASI HAKKI.....	11
C. TÜKETİCİNİN TAZMİN EDİLME HAKKI.....	11
D. TÜKETİCİNİN BİLGİLENDİRİLME VE EĞİTİM HAKKI	12
E. TÜKETİCİNİN ÖRGÜTLENME VE TEMSİL EDİNME HAKKI.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KAVRAMI , TÜRLERİ VE KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ

§ 4. KREDİ KAVRAMI VE TÜRLERİ	12
I. KAVRAM OLARAK KREDİ.....	12
II. KREDİ TÜRLERİ.....	13
1. NAKDİ KREDİLER VE GAYRİ NAKDİ KREDİLER.....	13
a. Nakdi Krediler.	13
aa) Ödünç.....	14
bb) Senet ve Mal Avansı Kredisi.....	14
cc) Kıymetli Evrakın İştirak veya İskontosu.....	14
dd) Forfaiting.....	14
ee) Factoring.....	14
ff) Finansal Kiralama.....	15
b. Gayrinakdi Krediler.....	15
aa). Teminat Mektubu Kredisi	15
bb). Garanti Kredisi.....	16
cc). Kefalet Kredisi	16
dd). Aval Kredisi.....	16
ee). Akreditif	16
2. KISA ,ORTA VE UZUN VADELİ KREDİLER	16
a. Kısa Vadeli Krediler.....	17
b. Orta Vadeli Krediler.....	17
c. Uzun Vadeli Krediler	17
§ 5. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ.....	18
I. GENEL OLARAK.....	18
II. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	18
III KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI VE HÜKÜMLERİ.....	19

A.SÖZLEŞMENİN ŞEKLİ.....	19
B.KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN İÇERİĞİ VE ÖZELLİKLERİ.....	20
C.KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ.....	20
1. KREDİ VERENİN BORÇLARI.....	20
a. Kredi Verme Borcu.....	20
b. Sır Saklama Borcu.....	21
2. KREDİ ALANIN BORÇLARI.....	21
a. Krediyi İade Etme Borcu.....	21
b. Faiz Komisyon ve Masraf Ödeme Borcu.....	22
c. Teminat Verme Borcu.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜKETİCİ KREDİSİ , TÜRLERİ VE UNSURLARI

§ 6. TÜKETİCİ KREDİSİ.....	22
I. KAVRAM OLARAK TÜKETİCİ KREDİLERİ.....	23
II. TÜKETİCİ KREDİSİNİN KISA TARİHİ VE ÜLKEMİZDEKİ DÜZENLEMELER.....	23
§ 7. TÜKETİCİ KREDİSİNİN TÜRLERİ.....	25
I. BASİT TAKSİTLİ SATIŞ.....	25
II. ÜÇLÜ İLİŞKİ ÇERÇEVESİNDE TÜKETİCİ KREDİLERİ.....	26
A. FERDİ KREDİLER.....	26
1. SERBEST TÜKETİCİ KREDİLERİ.....	26
a. Doğrudan Nakit Verilen Tüketici Kredileri.....	27
b. Kredili Mevduat Hesabı.....	27
2. BAĞLI TÜKETİCİ KREDİLERİ.....	28
B. KREDİ KARTLARI.....	28
C. FİNANSAL KİRALAMA (LEASİNG).....	29
§ 8. TÜKETİCİ KREDİSİNİN TARAFLARI, KONUSU VE TEMİNATLAR.....	30

I. SÖZLEŞMENİN TARAFLARI	30
A. KREDİ ALAN.....	30
B. KREDİ VEREN.....	30
II. TÜKETİCİ KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KONUSU.....	31
III. TÜKETİCİ KREDİSİNDE TEMİNATLAR	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAĞLI TÜKETİCİ KREDİLER, SÖZLEŞMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KURULMASI

§ 9. BAĞLI KREDİLER.....	33
I. GENEL OLARAK.....	33
II. TEDARİK KREDİSİ.....	35
III. FİNANSE EDİLMİŞ TAKSİTLE SATIM	36
IV. BAĞLI KREDİLERİN UYGULANMASI.....	40
§ 10. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ	42
I. GENEL OLARAK.....	42
II. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	42
III. KARZ (ÖDÜNÇ) SÖZLEŞMESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	44
IV. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNE TAKSİTLE SATIM SÖZLEŞMESİ HÜKÜMLERİNİN KİYASEN UYGULANMASI	45
§ 11. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI.....	45
I. GENEL OLARAK.....	45
II. TÜKETİCİ KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI	46
III. GENEL İŞLEM ŞARTLARI VE STANDART SÖZLEŞMELER	47
A. GENEL OLARAK	47
B. STANDART SÖZLEŞME VE GENEL İŞLEM ŞARTLARI	47
1. GENEL OLARAK	47
2. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ	49
3. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ UYGULANMASI	50
4. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ MAHKEMELERCE DENETLENMESİ	52
5. UYGULAMADA TÜKETİCİ KREDİ SÖZLEŞMELERİNDE YER ALAN GENEL İŞLEM ŞARTLARI.....	53
6. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMELERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	54

IV. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI	56
V. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN ŞEKİL ŞARTLARI	58
A. GENEL OLARAK ŞEKİL	58
B. ŞEKİL TÜRLERİ VE ŞEKLE UYMAMANIN SONUÇLARI.....	58
C. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN ŞEKLİ	60
D. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN İÇERİĞİ.....	62

BEŞİNCİ BÖLÜM

BAĞLI TÜKETİCİ KREDİSİNİN HÜKÜMLERİ

I. GENEL OLARAK.....	64
II. KREDİ VERENİN BORÇLARI VE HAKLARI	65
A. KREDİ VERENİN BORÇLARI	65
1. KREDİ KONUSUNU TESLİM BORCU	65
2. KREDİ ŞARTLARINI TÜKETİCİ ALEYHİNE DEĞİŞTİRMEME BORCU	68
3. SATIN ALINAN MAL VEYA HİZMETİN , İFA EDİLMEMESİ, İFASINDA ORTAYA ÇIKAN EKSİKLİKLERDEN VE AYIPLI MAL VE HİZMETLERDEN SORUMLULUK	69
4. SORUMSUZLUK KAYDI KOYMAMA BORCU.....	73
5. KREDİ VERENİN ALDIĞI TEMİNATLARI İADE BORCU.....	73
6. KREDİ VERENİN SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	74
B. KREDİ VERENİN HAKLARI	74
1. TEMİNAT İSTEME HAKLARI	74
2. KREDİNİN ÖDENMESİNİ TALEP HAKKI	75
3. FAİZ VE DİĞER MASRAFLARI TALEP ETME HAKKI	75
III. KREDİ ALANIN HAKLARI VE BORÇLARI.....	76
A. KREDİ ALANIN BORÇLARI	76
1. KREDİYİ KABUL BORCU	76
2. KREDİYİ GERİ ÖDEME BORCU	77
3. FAİZ VE DİĞER MASRAFLARI ÖDEME BORCU.....	77
B. KREDİ ALANIN HAKLARI.....	77
1. GEÇ İFA, İFA EDİLMEME VEYA AYIPLI İFA DURUMUNDA HEM BAĞLI KREDİ VERENE HEM DE SATICIYA GİDEBİLME HAKKI	78

2. KALAN KREDİ BORCUNU ÖDEMekten KAÇINMA HAKKI	80
3. ERKEN ÖDEME HAKKI	80

ALTINCI BÖLÜM

BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. GENEL OLARAK.....	81
II. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ.....	81
A. İFA.....	82
B. KREDİ VEREN TARAFINDAN BORCUN TAHSİLİ	83
C. ÖLÜM ,FİİL EHLİYETİNİN KAYBI, İFLASI.....	83
D. SÖZLEŞMENİN FESHİ	83
III.BAĞLI TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI	84
§ 12. SONUÇ.....	85
SUMMARY.....	88

§ 1. GİRİŞ

Sanayileşme devriminden sonra gelişen kapitalist ekonomi beraberinde yeni aktörleri de getirmiştir. Bu aktörlerin en önemlilerinden birisi bankalar olmuşlardır. Bankalar hem üretimini arttırmak isteyen fakat yeterli fonları olmayan girişimcilere yatırım kredileri vermekte hem de üretilenleri tüketmek isteyen hedef kitle olan ve yeteri kadar mali kaynağı olmayan “tüketicilere” bireysel krediler vererek sistemi ayakta tutan ana unsur haline gelmişlerdir. Tüketici kredileri ülkemiz açısından hukuki çerçeveye kavuşma açısından yeni gelişen bir konudur. Tüketici kredileri, bankacılık sistemi açısından bir normal bir kredi işlemidir. Fakat tüketici kredileri mutlaka ticari amaçlar dışında kullanılmak üzere bankalar veya finans kurumları tarafından gerçek ve tüzel kişilere kullandırılan bir fondan ibarettir.

Kapitalist ekonominin olmazsa olmazlarından serbest piyasa sisteminin en temel ilkesi, piyasadaki dengenin arz ve talebe göre belirlenmesi gerektiği, piyasaya dışarıdan müdahalelerin piyasadaki dengeleri bozacağıdır. Bu temel varsayım üzerine dayanan kapitalist ekonomide dengeler mali olarak güçlü olan bankalar ve finans kurumları lehine ve zayıf olan tüketiciler aleyhine bozulmaya başlamıştır. Artık tüketiciler önceden bankalar tarafından belirlenen tüketicinin her hangi bir değişiklik yapma imkânı olmayan genel işlem şartlarından oluşan standart sözleşmeleri kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu varılan noktada tüketici, bankaların ve finans kurumlarının insafına terk edilmiş durumda idi.

Tüketicilerin korunmasının iki boyutu vardır. Birinci boyutu, tüketicinin ürün güvenliği bakımından korunması olmuştur. Tüketicinin korunması fikrinin çıkış noktası tüketicinin aldığı ürünün kalitesi yönünden belli standartlar çerçevesinde korunmasıdır. Bu tüketicilerin, krediler bakımından korunması fikrinden daha eskiye dayanır. Zayıf olan tek tek tüketicilerin güçlü ve örgütlü olan imalatçılara karşı korunması amacıyla ortaya çıkmıştır. Tüketicinin korunmasının ikinci boyutu tüketicinin belli bir ürün veya hizmeti tüketmek amacıyla kredi veren kurumlardan aldığı kredinin koşulları bakımından korunmasıdır. Bu fikir tüketicinin korunması alanında yeni bir fikirdir. Burada tüketici gerek standart hale gelen sözleşmedeki

olumsuz koşullara maruz kalmama ve gerekse sözleşme sonrası ortaya çıkan olumsuz durumlardan tüketicilerin etkilenmemesi için koruma altına alınmaktadır.

Bugün dünya çapında tüketiciye verilen önem atmaktadır. Çünkü üreticilerin ayakta kalmaları için ürünlerinin tüketiciler tarafından talep edilmesi gerekir. Dünya üzerindeki yoğun rekabetçi ortam nedeniyle daha iyi, daha garanti kapsamı geniş ürünler, tüketiciler tarafından talep edilmektedir.

Çağdaş yaşamın ve onun getirdiği ekonomik modelin bir sonucu olarak bankalar ve finans kurumları sosyal hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bankacılık alanındaki en önemli faaliyetlerden biri hiç şüphesiz kredilerdir. Kredi işlemleri içerisinde de en önemli kalemlerden birini “tüketici kredileri” oluşturur. Tüketici kredileri, “Anglo-Sakson” hukuk sistemlerinde ortaya çıkmış ve dünyaya yayılmıştır. Tüketici kredisi Türkiye’de ilk kez 1988 Temmuz ayında Yapı Kredi Bankası tarafından kullanılmıştır¹. Fakat bu alanda her hangi bir hukuki düzenleme yoktu. Borçlar Hukuku ve Ticaret Hukuku’nun genel ilkeleri bu alandaki boşlukları doldurmakta idi. 1990’lardan sonra ise döviz endeksli tüketici kredilerinde büyük gelişmeler olmuştur. Fakat 5 Nisan krizi olarak da adlandırılan 1994 yılında ülkemizde yaşanan ekonomik kriz sonrası döviz fiyatlarında anormal artışlar olmuş ve çoğu tüketici bu kredileri geri ödeyemez hale gelmiştir. Bu konuda birçok uyarılma davaları açılmış fakat yine de çok büyük acılar da yaşanmıştır. Gerek Avrupa Birliği ile yapılacak Gümrük Birliği Antlaşması, gerekse yaşanan sorunların etkisiyle 1995 yılında Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun çıkarılmıştır.

İnceleme konumuz olan “Bağlı Tüketici Kredileri “, kredi veren kurumların kredi verirken tüketicinin malı veya hizmeti belli bir yerden veya markadan alma şartına bağlı olarak verdikleri bir kredi türüdür. Burada Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da malın tüketiciye teslim edilmemesi veya maldaki ayıplara karşı hem kredi veren kurumu hem de satıcıyı birlikte müteselsil sorumlu tutmaktadır. Bu kredi genellikle belli bir grubun hem kredi kurumunun hem de imalatçı olarak mal veya hizmet ürettiği kurumun olması durumunda kendi ürünlerine tüketicileri yönlendirmek maksadıyla kullanılan bir kredidir.

¹ Akipek, Ş.; Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi, Ankara, 1999.

§ 2. İNCELEME YÖNTEMİMİZ

Konunun incelenmesinde konu ekonomik yönü ile değil hukuki yönü ile incelenmiştir. Birinci bölümde tüketici kavramı ile tüketicinin korunması fikrinin temelleri üzerinde durulmuştur. Konu incelenirken fazla ayrıntıya girilmeden yeteri kadar incelenmiştir.

İkinci bölümde kredi kavramı, üzerinde durulmuştur. Genel olarak konuyla ilgili kavramlar incelenmiştir. Tüketici kredilerinin de asıl çıkış noktası olan kredi sözleşmelerinin hukuki niteliği üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm olarak tüketici kredileri konusu ele alınmıştır. Burada tüketici kredilerinin türleri üzerinde durulmuştur. Konu hakkında açıklamalar çok ayrıntılı tutulmamıştır.

Dördüncü bölüm olarak, tüketici kredilerinin bir alt türü olan bağlı krediler konusu ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu bölümde asıl konumuz olan bağlı tüketici kredileri olduğundan ayrıntılı bir inceleme yapılmıştır. Bu bölümde genel olarak tüketici sözleşmesinin, özel olarak da, bağlı tüketici kredi sözleşmesinin kurulması ve hukuki niteliği üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölüm olarak, bağlı tüketici kredi sözleşmelerinin de temeli olan tüketici sözleşmelerinde tarafların hak ve yükümlülükleri üzerinde durulmuştur. Burada konumuz bakımından önemli olan bağlı kredi sözleşmesinin taraflara yüklediği yükümlülükleri ve tarafların hakları üzerinde durulmuştur.

Altıncı ve son bölümde kredi sözleşmelerinin sona ermesi ve sona ermenin sonuçları incelenmiştir. Burada konumuz olan bağlı kredi sözleşmesinin sona ermesi ile taraflara yüklediği sorumluluklar ile tarafların hakları üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

Çalışmamızda yeri geldiğinde Avrupa Birliği Hukuku, ABD Hukuku ve diğer ülke hukuklarındaki durum incelenmiştir. Karşılaştırmalı hukukta mevcut durum ile Türk hukukunun kıyaslanması yapılarak bazı konularda önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜKETİCİ VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI

§ 3. TÜKETİCİ KAVRAMI

I. TÜKETİCİNİN TANIMI

Sanayi Devrimi sonrası meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler bir taraftan insan yaşamını kolaylaştırırken diğer taraftan birlikte sorunlar da getirmektedir. Bu sorunların temelinde üretim biçiminin hızla değişmesine paralel olarak sorunların çok boyutlu, kapsamlı hale gelmesi ve klasik çözümlerin yetersiz hale gelmesidir. Toplumdaki üretim biçiminin hızla değişmesine paralel olarak tüketici kavramı da giderek değişmiştir.

Tüketici en geniş anlamıyla, talepte bulunan sıfatı ile ihtiyaçlarını giderme yolunu arayan kişidir². İnsanlığın dünya üzerindeki serüvenin başlamasından itibaren “tüketim olgusu” ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde tüketicinin değişik tanımları verilmiştir. İngiltere’de 18. yüzyılda tüketicilerin korunması için oluşturulan “Molany Komisyonu raporuna “ göre tüketici, kendi özel tüketimi için bir malı alan kişidir³.

Günümüzde tüketicinin, ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılayabilmek için üretilen mal ve hizmetleri satın alıp kullanan veya bunlardan yararlanan, bunları kullanan ve bunları hiçbir ticari değişime tabi tutmayan kişi, kurum ve aile tanımlanması mümkündür⁴. Tüketilen tüm ürün veya hizmetler tüketim olgusunun “konusunu”; bunların tüketim amacı ile doğrudan veya dolaylı olarak kullanma veya yararlanma tüketim olgusunun “amacını” ve son olarak tüketicinin hem gerçek hem de tüzel kişi olabilmesi ise tüketim olgusunun “kişi” unsurudur⁵.

² Akipek, s. 63 vd.

³ Akipek, s. 64.

⁴ Aktan, Ömer, Tüketicinin Kavramı ve Hakları, I. Tüketici Kurultayı, Ankara, 22 Ekim 1994, (yayımlanmamış Tebliğ), s. 1.

⁵ Aktan, s. 1.

Tüketicin gerçek veya tüzel kişi olması tüketicinin kişi unsuru bakımından önemli değildir.

Üretim biçiminin değişmesi ile toplumun gelişmesi, üretim faaliyetinin giderek artması ve çeşitlenmesi sonucu toplumun her kesiminde yaşayan tüketiciler değişik yönlerden korumasız kalmışlardır. Bu süreç sonunda 20.(inci) yüzyılda tüketici kavramı ile tüketicinin korunması kavramları ortaya atılmış ve giderek önemini artırmıştır. Bu süreç “tüketicilik” akımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tüketici olarak tüketicilerin ekonomik refahını ve politik gücünü arttırmayı amaçlayan farklı ve gelişen sosyal bir harekettir.

Tüketicinin korunması, tüketici ile üretici arasındaki tüm ilişkileri belirleyen, özellikle tüketici haklarına zarar veren uygulamalara karşı bu hakları korumayı amaçlayan, idari, hukuki ve ekonomik önlemlerle, bu yönde devletin işletmelerin, bağımsız örgütlerin ve bizzat tüketici ile üreticilerin giderek genişleyen çalışmalarını tümünü anlatmak için kullanılan bir terimdir⁶. Tüketicinin korunması genellikle mal ve hizmetlerin üretici ve satıcıların karşısında nispi olarak zayıf konumda olan tüketicilerin pazardaki güçlerini arttırmayı amaçlayan hedefleyen bir harekettir.

II. TÜKETİCİLERİN KORUNMASININ NEDENLERİ, AMAÇLARI VE ARAÇLARI

A. TÜKETİCİLERİN KORUNMASININ NEDENLERİ

Tüketici kavramı özellikle sanayi devrimi sonrası gelişen ekonomik ve sosyal ilişkilerin sonrası önem kazanmaya başlayan bir kavramdır. Tam işleyen bir Pazar Ekonomisi’nde tüketicilerin tüm mallar hakkında eksiksiz bilgiye sahip olması ve üreticilerin de tüketici talep ve ihtiyaçlarını belirleyip bu doğrultuda üretim yapmaları gerekir. Ancak bu düşünce varsayım olmanın ötesine geçememiştir. Özellikle artan üretim sonucu çeşitlenen ürünler tüketicileri daha da kafası karışık hale getirmiştir. Mallarla ilgili teknik bilgi yetersizliği ve aynı malın hemen hemen aynı kalitede üretilmesine rağmen değişik firmalarca değişik fiyatlarda piyasaya sunulması kalitenin

⁶ Akipek, s. 66.

giderek düşmesine rağmen fiyatların giderek artması, tüm bunların yanında üreticilerin mallarını satmak için aldatıcı ve yanıltıcı reklamlar yapmaları tüketicilerin işlerini zorlaştırmıştır⁷.

Piyasa düzeni içerisinde tüketici kendisine sunulan tüm mal ve hizmetlerin kalitesini ve kendi ihtiyacını giderme derecesini tam olarak değerlendirme olanağına sahip değildir. Tüketiciler satın alma tüketme konusunda eğitilmiş değildir⁸.

Artan teknolojik olanaklar sayesinde piyasada aynı ihtiyacı karşılamak için çeşitli marka, etiket ve ambalaj içerisinde kalite itibarıyla birbirine çok benzeyen mallar piyasaya sunulmaktadır. Bilgi yönünden eksik olan tüketicilerin işleri daha da zorlaşmaktadır⁹.

Tüketicilerin doğru seçim yapmalarını zorlaştıran en önemli sebeplerden biri üreticilerin aldatıcı ve yanıltıcı reklâmlara başvurmalarıdır. Reklâmların etkisiyle tüketiciler adeta belli şeyleri tüketme konusunda hipnotize edilmektedir¹⁰.

Tüketicinin korunmasının önemli nedenlerinden biri satıcı ile tüketici arasında ekonomik ilişkilerin değişmesi sonucu şahsi ilişkilerin ortadan kalkmasıdır. Artık üretici ile tüketici eskiden olduğu gibi birbirini tanımamaktadır. Tüketici malın üreticisinin kim olduğunu dahi bilmemektedir¹¹.

Tüketicinin korunmasını gerektiren nedenlerden diğeri üreticilerin tüketicilere oranla mali ve örgütsel açıdan oldukça güçlü olmasıdır. Üreticiler büyük sermaye ve örgütsel yapıları, meslek birlikleri ile tüketicilerin karşısında devasa bir güç olarak durmaktadır.

⁷ Akipek, s. 68.

⁸ Kılış, Yıldırım, Başka Memleketlerde Tüketici Teşekkülleri ve Türkiye'ye Uygun Bir Kuruluş Örneği Araştırması, Ankara, 20-22 Mayıs 1970, s. 80 vd.

⁹ Kılış, s. 83.

¹⁰ Göle, Celal; Tüketici Hukuku Açısından Aldatıcı Reklâmlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara, 1983, s. 60 vd.

¹¹ Akipek, s. 69.

B. TÜKETİCİNİN KORUNMASININ AMAÇLARI

Tüketicilerin korunmasının amaçları kısaca başlıklar halinde şöyle sıralanabilir:

- Tüketicinin bir malı alırken seçimini ihtiyaçlarına en uygun ve rasyonel şekilde yapabilmesi için kendisine gerekli bilgileri sağlamak,
- Tüketicinin doğru ve sağlıklı bir tüketicisi ve yurttaşlık bilincine sahip olabilmesi için gerekli altyapıyı oluşturmak,
- Tüketiciyi güvenilir ve sağlıklı olmayan malları satın almaktan korumak,
- Kalite kontrolü sağlamak, tüketicilere malların kalitesini nasıl belirleyecekleri konusunda uyarmak,
- İşletmelere ve üretici firmalara ve aracı kurumlara tüketicinin korunması konusunda en büyük sorumluluğun düştüğünü kabul ettirmek,
- Tüketicileri medya ve reklmların etkisinde kalarak ihtiyaçları olmayan mal ve hizmetleri tkettmelerine engel olmak,
- Tüketicilere sadece kendi değil tüm tüketicilerin haklarına nasıl sahip çıkması gerektiğini oğreterek tüketiciler arası dayanışmayı kuvvetlendirmekdir¹².

C. TÜKETİCİLERİN KORUNMASININ ARAÇLARI

Tüketicilerin korunmasını sağlamak için çeşitli araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar beş grupta toplanmaktadır.

1. TÜKETİCİLER

Bir hakkı korumanın en iyi yollarından biri, o hakka sahip olan kişinin bu bilince sahip olmasıdır. Bu nedenle koruma konusunda en büyük görev ve sorumluluk tüketicinin kendisine dřmektedir¹³.

¹² Kılkış, s. 84-85, Akipek, s. 71 vd.

2. DEVLET

Devlet hem tüketicilere gerekli eğitimi vererek, tüketici bilincini geliştirmek, hem de ürün kalitesinin denetlenmesi, fiyat kontrolü bakımından önemli işlemlere sahiptir. Devlet aynı zamanda tüketicilerin korunması için gerekli yasal mevzuatı ve kurumsal yapıyı da kurmakla yükümlüdür.

3. MEDYA VE BİLİM ADAMLARI

Tüketicileri eğitmenin en kolay yolu gazete, televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarıdır. Ayrıca üniversite veya diğer eğitim kurumlarında yapılacak toplantılar ve bilim adamlarının yayınlacağı eserler tüketicilerin eğitiminde önemli bir rol oynayacaktır.

4. ÜRETİCİLER, ARACILAR VE İŞADAMLARI

Üreticiler ve işadamları alacakları önlemler, uygulayacakları politikalar ve aralarında yürütecekleri rekabet ile tüketicileri koruyabilirler. Üreticiler ürettikleri malın kalitesi konusunda titiz davranır, araçlar sattıkları malların özellikleri konusunda tüketiciyi doğru bilgilendirir ve aldatıcı reklâmlara yer vermezlerse tüketicilerin korunmasında önemli bir katkı sağlarlar.

5. TÜKETİCİ ÖRGÜTLERİ

Tüketici Örgütleri, tüketiciyi eğitme ve sahip oldukları hakları anlama konusunda büyük katkılarda bulunmaktadır. Bu örgütler sayesinde tüketiciler bir araya gelmekte, mali ve örgütlülük açısından kendilerinden çok güçlü olan üreticiler karşısında bir ölçüde güç kazanmaktadırlar. Bu örgütler bizzat tüketicilerin kurduğu örgütler olabileceği gibi devlet eliyle kurulmuş olan Türk Standartları Enstitüleri veya Tüketici Mahkemeleri de olabilir. Yine aynı şekilde ulusal düzeyde olabilecekleri gibi uluslararası düzeyde örgütlenmiş Uluslararası Tüketici Birliği (IOCU), Avrupa Birliği Tüketici Danışma Konseyi gibi hükümet dışı organlar da olabilir¹⁴.

¹³ Akipek, s. 73.

¹⁴ Akipek, s. 74-78.

III. TÜKETİCİLİK HAREKETİNİN GELİŞİMİ

A. TARİHİ GELİŞİMİ

Tüketicinin korunması bugünkü seviyesine gelene kadar büyük bir serüveni arkasında bırakmıştır. Babil’de Hamurabi Kanunlarında bile malların fiyatlarına tavan koyma, kalite ve ölçü denetlenmesi gibi kuralları rastlanmaktadır¹⁵. Tarihin ilk çağlarında avcılık toplayıcılık ve daha sonraları malın mal ile mübadele edilmesi yaygın olduğundan ve kapalı bir toplumda birbirini tanıyanlar arası ilişkiler söz konusu olduğundan tüketicinin korunması kavramı pek gündeme gelmemiştir. Ortaçağ’da da yine mal satımı ve dışa açılma sınırlı olduğundan pek gelişme olmamıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte üretim biçiminin değişmesi, ithalat ve ihracat imkânlarının artması ile birlikte tüketicinin korunması alanında ilk gelişmeler olmuştur.

Çağdaş anlamda tüketicilerin korunması Avrupa ve ABD’de ortaya çıkmıştır. Bu alanda ilk yasa 1872 tarihinde ABD’de çıkarılmıştır¹⁶. Bu yasada işletmelerin posta idaresini kullanarak tüketicileri aldatmaları suç sayılmıştır.

Tüketicilik hareketinin başlangıç noktası, 1927 yılında Stuart Chase ve Frank Schlink tarafından yazılan “Paranızın Değeri” adlı kitaptır. Bu kitapta tüketicilerin bir araya gelerek bilinçli bir örgütlenmeye gitmeleri vurgulanmaktadır¹⁷. 1935 yılında Amerika’da kurulan “Tüketici Birliği” bugün bile önemli bir tüketici kuruluşudur. 1962 yılında tüketicinin haklarının devlet tarafından korunması gerektiği Başkan Kennedy tarafından Kongre’de yaptığı bir konuşmada dile getirilmiştir. Kennedy tüketici haklarına dört ana başlık altında toplamıştır. Bunlar, “güvenlik , bilgi edinme, seçme, temsil edilme” haklarıdır¹⁸.

Avrupa’da tüketicilerin korunması alanında, bireylerin çalışmaları veya sivil toplum örgütlerinin çalışmaları değil, doğrudan devlet desteği ile çalışmalar

¹⁵ Poroy, Reha, Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Sorunlar, Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan, İstanbul, s. 518.

¹⁶ Akipek, s. 85.

¹⁷ Göle, s. 23.

¹⁸ AT’de Tüketiciyi Koruma Politikaları ve Türkiye’de Durum, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1990.

başlamıştır. Avrupa Birliği'nin birincil mevzuatı olan Kurucu Antlaşma Roma Antlaşmasında tüketicilerin korunmasına ilişkin doğrudan hüküm bulunmamasına rağmen, Avrupa Birliği'nin en önemli uğraş alanlarından biri tüketicilerin korunması olmuştur¹⁹. Konumuz olan tüketici kredileri ve bunun alt türü olan bağlı krediler alanında yeri geldikçe Avrupa Birliği'nin düzenlemelerine değinilecektir.

Ülkemizde tüketicinin korunması, Selçuklu ve Osmanlılar zamanında, Ahilik Teşkilatı ekseninde kurulan esnaf birlikleri vasıtasıyla başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise savaşın izlerinin silinmeye çalışılması nedeniyle tüketicilerin korunması pek gündeme gelmemiştir. Tüketicinin korunması çağdaş anlamda 1970 yılında TSE ve Ticaret Bakanlığı'nın ortaklaşa yaptıkları bir seminerde gündeme gelmiştir²⁰.

1980'lerden itibaren üretim biçimin ve buna bağlı olarak gelişen tüketim alışkanlıklarının gelişimi ve Türkiye'nin dışa açılması, Avrupa Birliği ile uyum çalışmalarının etkisi ile önemli gelişmeler olmuştur. 1982 Anayasası'nın 172. maddesi ilk olarak tüketicilerin korunmasından söz etmiştir. 1995 yılında çıkarılan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun bu alanda Türkiye'de yapılan en önemli yasal düzenlemedir.

IV. AVRUPA BİRLİĞİ TARAFINDAN BELİRLENEN TÜKETİCİ HAKLARI

Tüketici haklarının neler olduğu konusunda Avrupa Birliği oldukça kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaların sonunda 1975 yılında onaylanıp yürürlüğe giren Birinci Tüketiciyi Koruma Programı ile beş tane temel hak belirlenmiştir.

A. TÜKETİCİNİN SAĞLIK VE GÜVENLİĞİNİN KORUNMASI HAKKI

AB'nin en önemli ve temel hedeflerinden biri tüketicinin sağlık ve güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu alanda belirlenen bazı temel ilkeler vardır.

¹⁹ İnal, Tamer, Açıklamalı ve İçtihatlı Tüketici Kredileri ve Tüketici Kredisi Sözleşmeleri, İstanbul, 2002, s. 72.vd

²⁰ Akipek, s. 111 vd.

- Tüketicie sunulan malların risk taşımaması veya riskin en aza indirilmesi,
- Gıda maddelerinde kullanılan katkı maddelerinin açıkça belirtilmesi, o ürün üstüne bu özelliklerin yazılması,
- Gıda maddelerinin tüketicinin sağlığına ve güvenliğine zarar vermemesi,
- Tüketicilerin mal ve hizmetlerin içerebileceği tehlikelere karşı bilgilendirilmesidir²¹.

B. TÜKETİCİNİN EKONOMİK ÇIKARLARININI KORUMASI HAKKI

Tüketicinin ekonomik çıkarlarını koruması için bazı temel ilkeler belirlenmiştir.

- Tüketicilerin üreticiler tarafından hazırlanan standart veya iltihaki sözleşmelerdeki olumsuz koşullara karşı korunması,
- Tüketicinin aldatıcı reklam ve yayınlara karşı korunması,
- Dayanıklı tüketim malları açısından servis kalitesi ve sahası geliştirilmelidir,
- Ayıplı mallardan imalatçının sorumluluğu, tüketici kredilerinin koşulları konusunda tüketici korunmalıdır.

C. TÜKETİCİNİN TAZMİN EDİLME HAKKI

Tüketicie ayıpla malın satılması veya yanlış hizmetin sunulması durumunda tüketicinin uğramış olduğu zararlar karşılanmalıdır. Bunun bağlanması için, tahkim ve uzlaşma gibi yolların itkin hale getirilmesi ve tüketici sorunları konusunda uzmanlaşmış tüketici mahkemelerinin oluşturulması gerekir²².

²¹ Avrupa Topluluğu'nda Tüketicie Koruma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunu, TOBB Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunu, TOBB Yayını, Ankara 1989, s. 38.

²²Avrupa Topluluğu'nda Tüketicie Koruma Politikaları, s. 41

D. TÜKETİCİNİN BİLGİLENDİRİLME VE EĞİTİM HAKKI

Tüketicinin satın almak istediği ürünü sağlayan firma, ürün ve hizmet konusunda yeterli bilgiye ulaşması hakkını kapsar. Bu konuda bazı temel kriterler belirlenmiştir.

- Ürün ve hizmetin kalitesi, miktarı, fiyatı gibi konularda bilgilendirilme,
- Tüketicinin ürünü nasıl en verimli ve güvenli kullanacağı konusunda bilgilendirilmesi,
- Tüketicinin aldığı ürünler konusunda ve sahip olduğu haklar konusunda eğitilmesidir.²³

E. TÜKETİCİNİN ÖRGÜTLENME VE TEMSİL EDİLME HAKKI

Tüketicinin haklarına arama konusunda güçlü olan üreticilere karşı seslerini duyurmaları için bu hak tanınmıştır. Tüketicilerin haklarını güçlü bir şekilde savunabilmeleri için örgütlenmeleri bir zorunluluktur. Ayrıca tüketiciler kendilerini ilgilendiren kararların alınması veya yasal düzenlemelerin yapılması aşamasında bu karar alma süreçlerinde kurdukları örgütlü yapılar aracılığıyla söz sahibi olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ KAVRAMI, TÜRLERİ VE KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ

Ş. 4 KREDİ KAVRAMI VE TÜRLERİ

I. KAVRAM OLARAK KREDİ

Anglo-Sakson ülkelerinde kredi, borçluya duyulan güveni anlatır. Almanya'da ise banka tarafından verilen ödünç anlamında kullanılır²⁴. Genel anlamı ile kredi, mevcut bir satın alma gücünden, belirli bir süre ile başkası lehine vazgeçmedir²⁵.

²³Avrupa Topluluğu'nda Tüketicuyu Koruma Politikaları, s.42 vd.

²⁴Akipek, s. 7 vd.

²⁵Tekinalp, Ünal, Banka Hukukunun Esasları, İstanbul, 1988 s. 350 vd.

Esasen kredi, güvenmek, inanmak anlamına gelen Latince'deki "credere" sözcüğünden türetilmiştir. Tüm bu tanımlamaları bir araya getirdiğimiz zaman kredi kavramının objektif ve subjektif iki yönünün bulunduğu görülecektir. Kredinin objektif yönü, satın alma gücünün belirli bir süre için başkasına terk edilmesi, subjektif yönü ise, kredi verenin kredi alana verdiği krediyi zamanı geldiğinde geri alacağına dair olan güvenidir²⁶.

Günümüzde kredi, sanayi ve ticareti geliştirmek için olduğu kadar hem üretimi hem de tüketimi artırma gibi önemli sonuçlar doğurmaktadır. Tüm bu tanımlamalardan sonra krediyi, kredi veren tarafından, salt kredi alanın yararına veya onun göstereceği bir teminat karşılığında verilen ve geçici olmakla birlikte belli bir süre için, bir satın alma gücünden vazgeçilmesini gerektiren, bu vazgeçme karşılığında kredi verene faiz sağlayan, maddi bir kazandırma, olarak tanımlanabilir²⁷.

II. KREDİ TÜRLERİ

Krediler banka tekniği açısından çeşitli türlere ayrılmaktadır. Kullanım amacına göre, tüketici kredileri ve üretici kredisidir. Yine çeşitli açılardan krediler sınıflandırmalara tutulmaktadır. Bu bölümde kısaca kredi türlerine değinildikten sonra ileride asıl konumuz olan tüketici kredileri ve onun alt dalı olan bağlı krediler kısmında konu ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1. NAKDİ KREDİLER VE GAYRİNAKDİ KREDİLER

a. Nakdi Krediler

Bankanın müşteriye nakit ödeme yaparak kullandığı kredidir. Bankalar tarafından kullanılan kredilerin büyük bir kısmı nakdi kredidir. Nakdi krediler kendi içerisinde alt bölümlere ayrılmaktadır²⁸.

²⁶ Tekinalp, s. 350 vd.

²⁷ Akipek, s. 10.

²⁸ Reisoglu, Seza, Bankalar Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara, 1997, s. 360 vd.

aa.) Ödünç

Sabit dönerli ödünç kredisinde banka bir seferde verdiği krediyi müşteriye ödemektedir. Müşteri ise bir defada veya taksitler halinde bunu kredi verene öder. Meslek kredileri sabit ödünç kredisinin en iyi örneğidir²⁹. Bunun yanında kredi kartları gibi dönerli bir şekilde işleyen krediler de yaygındır. Buradaki kredi işlemi, kredi alan belli bir limite kadar aldığı krediyi öderse kredi limiti tekrar yükselmekte ve cari hesap şeklinde çalışmaktadır.

bb.) Senet ve Mal Avansı Kredisi

Burada yapılan işlem esasen para ödücünün kıymetli evrak ile güvenceye bağlanmasından ibarettir. Genellikle kısa süreli olarak verilmektedir. Ödünç karşılığı kıymetli evrak rehin edilmektedir³⁰.

cc.) Kıymetli Evrakın İştirai veya İskontosu

Henüz vadesi gelmemiş olan ticari senetlerin vadelerine kadar işleyecek faiz ve hizmetin karşılığı olan komisyon indirilmek suretiyle bakiye kalan kısmın kredi alana ödenmesinden ibaret bir kredi işlemidir.

dd.) Forfaiting

Yatırım malı veya hizmet ihracından kaynaklanan alacaklar banka tarafından, uzun vadeli olarak satın alınmaktadır. Buradaki vade beş veya altı yıllık bir süredir. Alacağın kredi veren tarafından tahsil edilememesi halinde kredi veren bunu temlik eden (kredi alana) rücu edemeyecektir³¹.

²⁹ Tekinalp, s. 359.

³⁰ Tekinalp, s. 361.

³¹ Tekinalp, s. 364.

ee.) Factoring

Factoring, factor tarafından, müşterinin üçüncü şahıs borçlu karşısındaki mal tesliminden veya hizmet edimini ifasından doğan alacaklarını, bedelini alacağın tahsil edileceği zamandan önce peşin olarak ödeyerek, alacağın tahsil edilememesi riskini ve müşteri için borçlunun muhasebesinin tutulması, ihtar işlemleri gibi hizmetlerin üstlenilmesi sureti ile devir ve satın alınmasıdır³².

Factoring aslında forfaiting işlemine benzemekle beraber farklı yanları vardır. Factoring bir ile altı ay arasında kısa vadeli işlemler için kullanılmasına karşın forfaiting beş ile altı yıllık uzun vadeli işlemlerde uygulanmaktadır.

ff.) Finansal Kiralama

3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile düzenlenmiştir. Finansal kiralama, belirli bir süre için kiralayan ile kiracı arasında yapılan ve kiracı tarafından seçilip kiralayan tarafından üreticisinden satın alınan malın mülkiyetinin kiralayanda, kullanımının ise kiracıda belirli bir bedel karşılığında kiracıda bırakıldığı bir işlemdir.

b. Gayrinakdi Krediler

Bu tip kredilerin ortak özelliği, bankaların müşterisine nakit ödeme yapmaması, ancak müşteri adına sorumluluk üstlenmesidir. Burada banka olumsuz bir durumun, yani müşterisinin bir yükümlülüğünü yerine getirmemesinden ortaya çıkacak zararı karşılamayı müşterisinin hukuki ilişkiye girdiği tarafa garanti etmektedir³³. Gayrinakdi kredinin Bankalar Kanunu'nda tanımı yapılmamış bunun yerine tek tek sayılmıştır.

aa.) Teminat Mektubu Kredisi

Teminat mektubu bir kişinin borcunu temin etmek amacıyla, o kişi için banka tarafından verilen bir kredi türüdür. Burada taraflar garanti veren banka ile

³² Kocaman, Arif, Factoring İşleminin Hukuki Niteliği, Ankara, 1992, s. 1 vd.

³³ Akipek, s. 19.

garanti alan muhataptır. Uygulamada banka genellikle mektubu lehdara verilmek üzere muhataba teslim etmektedir. Mektup lehdara verildiği anda teminat mektubu ilişkisi kurulmuş olur. Teminat mektubunun hukuki niteliği Yargıtay kararlarının da katkısıyla belirlilik kazanmış ve bunun bir garanti sözleşmesi olduğu kabul edilmektedir³⁴. Burada banka teminat mektupları, üçüncü şahsın fiilini taahhüt niteliğinde bir garanti sözleşmesi olarak kabul edilmektedir.

bb.) Garanti Kredisi

Garanti sözleşmesi, garanti edenin, garanti verdiği kişiye belli bir ekonomik başarıyı veya onun devamını veya belli bir tehlikenin gerçekleşmeyeceğini vaad ettiği ve bu vaadin aksinin gerçekleşmesi halinde bundan doğan sorumluluğu yüklediği tek taraflı bir borç sözleşmesidir³⁵.

cc.) Kefalet Kredisi

Kefalette kefil olan banka, müşterisinin alacaklısına karşı borcun ödeneceğini tek taraflı olarak taahhüt etmektedir. Kefil olan bankanın borcu bir para borcudur. Bu nedenle para ile ölçülebilen tüm borçlara bankalar kefil olabilir³⁶.

dd.) Aval Kredisi

Avalde banka poliçe veya bono üzerine aval şerhi koyarak nakit ödeme yapmamasına rağmen, üzerine sorumluluk almaktadır. Aval, bir anlamda ticari senetlere özgü bir kefalet olarak kabul edilebilir. Burada kefaletten farklı olarak aval bağımsız olarak borçtan sorumlu olur. Kefalette asıl borca bağlı ferî nitelikte bir borç vardır.

ee.) Akreditif

Akreditif, akreditif emri verenin nam ve hesabına, çoğu zaman belirli belgelerin teslimi karşılığında, belli bir vade ile muayyen bir meblağın üçüncü şahsa

³⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 28.2.1990 tarihli kararı için bkz. YKD. C. XVI, S.5, Mayıs 1990, s. 636 vd.

³⁵ Tekinalp, s. 369.

ödenmesi veya emrine hazır tutulmasına dair bankaya verilen vekâlettir³⁷. Akreditif ilişkisinde genellikle dört taraf vardır. Bunlar akreditif borçlusu yani amir, akreditif açan banka, akreditifin açıldığı banka yani muhabir banka ve son olarak akreditif alacaklısı yani lehdardır.

Bu genel olarak sayılanların dışında, ciro kredisi, kabul kredisi şeklinde verilen gayrinakdi krediler de vardır. Fakat burada incelenmemiştir.

2. KISA ORTA VE UZUN VADELİ KREDİLER

a. Kısa Vadeli Krediler

Türk bankacılık uygulamasında, bir yıla kadar vadedenmiş kredilere kısa vadeli kredi adı verilmektedir. Bunlar nakdi veya gayrinakdi veya Türk Lirası ile veya dövizle verilebilir. Uygulamada daha çok nakdi kredi şeklinde verilmektedir³⁸.

b. Orta Vadeli Krediler

Bir yıldan sekiz yıla kadar olan krediler orta vadeli kredi olarak kabul edilmektedir. Bu krediler daha çok işletme sermayesi sağlanması veya yatırım finansmanı için kullanılmaktadır³⁹.

c. Uzun Vadeli Krediler

Vadesi sekiz yılın üzerinde olan, özellikle on yıl ve daha fazla süreli olan kredilere, uzun vadeli kredi denilir. Bu krediler daha çok sanayinin veya kalkınmanın finansmanında kullanılmakta, yani yatırıma hizmet etmektedir⁴⁰.

³⁶ Tekinalp, s. 372 vd.

³⁷ Ekici, Akın, Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri, *İstanbul*, 1995, s. 17.

³⁸ Tekinalp, s. 493.

³⁹ Akipek, s. 33.

⁴⁰ Akipek, s. 33.

§. 5 KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ

I.GENEL OLARAK

Kredi sözleşmesi, kredi verenin, kredi alana karşı, isteği üzerine belirli şartlarla ve belli bir sınıra kadar, belli veya belirsiz bir zaman süreci içinde, ödünç para vermeyi veya herhangi bir şekilde kendi kredisini lehdarın emrine tahsis etmeyi üstlendiği, yani kredi türlerinden herhangi birini kullandırmayı taahhüt ettiği, buna karşılık kredi alanında açılan krediyi geri ödemeyi, eğer doğarsa kredi verenin zararını tazmin etmeyi ve faiz, komisyon gibi masrafları ödemeyi üstlendiği, çerçeve bir sözleşme olarak tanımlanabilir⁴¹.

Bu tanımdan hareketle kredi sözleşmesinin ilk unsurunun, kredi alana bir kredi bahşetmesidir. Kredi veren, kredi alana belli bir limit dâhilinde, belli bir süreç içinde kredi kullandırmayı taahhüt etmektedir. Diğer bir unsur müşteri ister kullansın ister kullanmasın bankanın belli bir miktar krediyi kullanıma hazır tutmasıdır. Kredi açma sözleşmesinin diğer unsurları üzerinde sözleşmenin hukuki niteliğinin inceleneceği bölümde değinilecektir.

II. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Kredi açma sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin değişik fikirler ortaya atılmıştır. Bunlardan bir görüşe göre, kredi açma sözleşmeleri karz akdine benzetilmektedir. Karz akdinde olduğu gibi banka bir miktar paranın mülkiyetini kredi alana geçirmeyi, kredi alan da bir süre sonra bunu geri ödemeyi taahhüt eder⁴².

Kredi açma sözleşmesinin ön sözleşme niteliğinde olduğu görüşü de doktrinde ileri sürülmüştür. Bu görüşü ileri sürenlere göre, kredi açma sözleşmesi sadece yapılacak olan asıl işlemin bir ön hazırlığı niteliğindedir.

⁴¹ Tandoğan, Haluk, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, C. I/2, s. 332 vd.

⁴² Tekinalp, s. 354.

Bunun yanında kredi açma sözleşmesinin tek aşamalı bir sözleşme olduğu, buna karşılık bazı yazarlar ise kredi açma sözleşmesinin çok aşamalı bir sözleşme olduğu yönünde düşünceler ortaya atılmıştır. Bu konu üzerinde fazla durulmadan bu konuda bizim hangi düşüncede olduğumuzun vurgulanması ile yetinilecektir.

Kredi açma sözleşmesi borçlar hukuku alanında düzenlenmiş olan sözleşme tiplerinden herhangi birisine uymamaktadır. Kredi açma sözleşmeleri kendine has özellikleri olan sui generis bir sözleşmedir. Açılan kredi tek seferde müşteriye ödense bile taraflar arasında sürekli bir borç ilişkisi doğurur. Hem kredi verenin hak ve yükümlülükleri hem de kredi alanın hak ve yükümlülüklerinin temelini bu sözleşme oluşturur. Kredi sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen sui generis bir sözleşmedir⁴³.

III. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI VE HÜKÜMLERİ

A. SÖZLEŞMENİN ŞEKLİ

Kredi açma sözleşmesi hukukumuzda düzenlenmemiştir. Sözleşmenin şekli konusunda mevcut hukukun genel ilkelerinden hareketle sonuca varmak gerekir. Borçlar Kanunu 11. maddesinin 1. fıkrasına göre, kanunda açıkça şekil şart koşulmadığı sürece sözleşmelerde şekil serbestisi ilkesi geçerlidir. Buradan hareketle kredi açma sözleşmesi yazılı olabileceği gibi sözlü de olabilir. Fakat sözleşme yazılı olmadığı takdirde taraflardan biri sözleşmeyi inkâr ederse diğer tarafın HUMK 288. maddedeki 200 milyonu aşan miktarlardaki kredi sözleşmelerinin varlığı ispatlanamaz. Eğer taraflar sözleşmenin nasıl olacağı konusunda anlaşmışlarsa buna aykırı olarak yapılan sözleşmeler geçersiz olacaktır⁴⁴.

Ancak uygulamada bankaların yaptıkları kredi açma sözleşmelerini mutlaka yazılı olarak yaptıkları görülmektedir. Miktarları yüksek olan kredi açma sözleşmeleri ise noterde yapılmaktadır. Kredi açma sözleşmesinin konusu kefalet ise BK 484'e göre yazılı şekilde yapılması zorunludur⁴⁵.

⁴³ Akipek, s. 41 vd.

⁴⁴ Sirmen, Lale, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Ankara, 1996, s. 83.

⁴⁵ Akipek, s. 43.

B. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN İÇERİĞİ VE ÖZELLİKLERİ

Kredi açma sözleşmesinin içeriğini sözleşme ile verilen kredinin türü belirler. Kredinin konusu bir para ödücü, senet iştirai veya iskontosu, akreditif veya teminat mektubu şeklinde verilebilir. Kredi açma sözleşmesinin özellikleri kısaca incelenecektir. Kredi açma sözleşmesinin en önemli özelliği, kısım kısım icra edilen ve devamlı ilişki doğuran bir sözleşmedir. Kredi sözleşmesinin diğer bir özelliği, taraflar arasında karşılıklı bir güvene dayanmasıdır. Kredi açma sözleşmesinin diğer özelliği, kredi alana açılmış olan krediyi kullanma yükümlülüğü kesinlikle yükletilememesidir. Banka kredi miktarını hazır tutmak zorunda olmasına rağmen kredi alan dilediği miktarı kullanır⁴⁶.

Kredi açma sözleşmeleri, genellikle kredi verenin önceden belirlediği ve hazırladığı genel işlem şartlarının bir araya getirilmesi ile oluşturulan standart sözleşmeler ile yapılmaktadır⁴⁷.

C. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİNİN HÜKÜMLERİ

Kredi sözleşmesinde krediyi veren ile krediyi alanın çeşitli yükümlülükleri vardır. Bu bölümde kısaca tarafların borçları incelenecektir.

1. KREDİ VERENİN BORÇLARI

a. Kredi Verme Borcu

Kredi verenin asıl borcu, sözleşme ile taahhüt ettiği ve sözleşmenin türüne göre sözleşmenin içeriğini oluşturan krediyi kredi alana tahsis etmektir. Bu kredi doğrudan nakit kredi şeklinde olabileceği gibi, gayrinakdi kredi şeklinde de olabilir. Kredi sözleşmesinde kredi borcunun ifa yeri konusunda tartışmalar olmakla birlikte, kredi açma sözleşmesinde krediyi alan bu alacağın lehtarlığı olduğu için onun gidip

⁴⁶ Akyol, Şener, Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, I. Fasikül, İstanbul, 1984, s. 65.

⁴⁷ İnal, s. 191 vd.

bankadan bu krediyi alması gerektiği, bu borcun BK 73. maddedeki aranacak borçlara ilişkin hükümlere tabii olduğu kabul edilmektedir⁴⁸.

b. Sır Saklama Borcu

Bankaların en temel görevlerinden biri, sadece krediler yönünden değil tüm işlemleri yönünden sır saklama yükümlülüğüdür. Kredi açma sözleşmesinin en temel özelliklerinden biri tarafların birbirlerine karşılıklı olarak duydukları güvendir. Bu güvenin bir yansıması olarak banka, kredi sözleşmesi yapmak için araştırdığı müşterisi ile ilgili sırları ifşa itmemelidir. Kredi açma sözleşmesinde sır saklama ile ilgili herhangi bir hüküm yer almasa bile bankaların sır saklama yükümlülükleri vardır⁴⁹.

2. KREDİ ALANIN BORÇLARI

a. Krediyi İade Etme Borcu

Kredi alanı asıl borcu kullandığı krediyi kredi verene geri ödemektir. Kredi sözleşmesine göre, kredi kullanan vadesi geldiğinde kullanmış olduğu meblağı ödeyebileceği gibi, vadeden önce de borcunu ödeyebilir. Kredi borcunun geri ödemesi para borcu şeklinde olacağından, BK 73/1 uyarınca, borcun ifa yeri, kredi verenin bulunduğu yer olacaktır.

Kredi alan vade gelmeden önce borcunu geri ödeyebilir. BK 80/c.1 uyarınca sözleşmede aksi kararlaştırılmadıkça veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça, borçlu borcunu vadesinden evvel ödeyebilir. Fakat ticari kredilerde sözleşmede faiz öngörüldüğünden vadeden önceki bir ödeme, kredi verenin faiz kaybına yol açacağından, kredi veren erken ödemeyi kabul etmeyebilir. Fakat tüketici kredileri yönünden Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 10. maddesi, tüketici vadeden önce borcunu ödeyebilir ve erken ödemedi dolaylı faiz ve komisyon indirimi talep edebilir⁵⁰. Tüketici kredileri dışında kredi veren erken ödemeyi kabul etse bile BK

⁴⁸ Akipek, s. 47.

⁴⁹ Kaplan, İbrahim, Banka Gizliliği- Bankanın Sır Saklama Borcu, BATİDER, 1990, C. XV, S. 4 , Ankara, s 4 vd.

⁵⁰ Barlas, Nami, Para Borçlarının İflasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu Temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar, İstanbul, 1992, s. 99 vd.

80/2 düzenlemesine göre kredi kullanan faiz ve komisyon indirimi yapılmasını talep edemez.

b. Faiz, Komisyon ve Masraf Ödeme Borcu

Bankalar veya kredi veren kurumlar, kredi vermekle belli bir miktar fonu, kredi alanın kullanımına hazır hale getirmekte ve kendisi bu fondan yararlanmaktan vazgeçmektedir. Bunun karşılığında kredi alanın, kredi verene faiz ödemesi gerekir. Ödenecek faiz taraflarca sözleşmede kararlaştırılır⁵¹. Bu yapılmassa ticari teamüller gereği hesaplanacak faiz ödenecektir. Tüketici kredileri bakımından faiz konusu ileride ayrıntılı olarak incelenecektir.

Kredi alanın diğer borcu komisyon ödeme borcudur. Bankalar veya finans kurumları tacir statüsünde olduklarından, yaptıkları hizmetlere karşılık ücret isteyebilirler. Yine banka veya finans kurumları ile yapılan sözleşme gereği bazı masraflar yapılmaktadır. Bunlar noter veya diğer masraflar olabilir. Bunları krediden yararlanan müşteri öder.

c. Teminat Verme Borcu

Kredi alana tahsis edilen her krediye teminat gösterilmesi gerekmez. Mesela, açık krediler müşterinin itibarına bağlı olarak açık kredi şeklinde teminatsız olarak verilmektedir. Eğer sözleşmede teminat verilmesi kararlaştırılmışsa, müşteri tarafından teminat gösterilmeden, kredi veren krediyi kullandırmayı askıya alabilir⁵².

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜKETİCİ KREDİSİ, TÜRLERİ VE UNSURLARI

§. 6 TÜKETİCİ KREDİSİ

⁵¹ Akipek, s. 54 vd.

⁵² Akipek, s. 58.

I. KAVRAM OLARAK TÜKETİCİ KREDİLERİ

Tüketici kredisi eski bir geçmişe sahip olmasına rağmen, gelişimini 20. yüzyılda yapmıştır. Alım gücü yeterli olmayan tüketicilerin, ekonomik güce sahip bankalar veya kredi verme yetkisine sahip finans kurumları vasıtasıyla tüketime yönelik ihtiyaçları için mali olarak desteklenmesi amacıyla verilmektedir.

Tüketici kredisinin tanımı konusunda değişik tanımlar ülkelerin kanunları ve ihtiyaçlarına göre yapılmaktadır. İsviçre Tüketici Kredisi Kanunu'nda, tüketici kredisi, kredi verenin, kredi alana belli bir vade ile veya ödünç şeklinde veya herhangi bir mali yardım amacıyla kredi vermesi veya vermeyi taahhüt etmesi olarak tanımlanmaktadır⁵³.

1986 tarihli AB Direktifi'nde ise tüketici kredisi, kredi verenin, tüketiciye ödemenin geriye bırakılması, ödünç verilmesi veya başka mali destek verilmesini taahhüt ettiği ya da taahhüt etmeyi vaad ettiği bir anlaşma olarak tanımlanmıştır⁵⁴.

Ülkemizde ise Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da, tüketici kredisinin tanımı yapılmamıştır. Tüm bu verileri bir araya getirdiğimizde tüketici kredisini, herhangi bir mal veya hizmetin satın alınması amacıyla ve mutlaka ticari amaçlar dışında yararlanmak kaydıyla, gerçek veya tüzel kişilere banka veya finans kurumları tarafından, ödünç, avans veya mali yardım şeklinde önceden belirlenmiş koşullarla geri ödenmek üzere verilen kredi şeklinde tanımlayabiliriz⁵⁵.

II. TÜKETİCİ KREDİSİNİN KISA TARİHİ VE ÜLKEMİZDEKİ DÜZENLEMELER

MÖ çıkarılan Hamurabi Kanunlarında kredi kavramı yer almıştır. Ancak dinin toplumlardaki etkisinin artması ile birlikte kredi kavramı giderek gerilemiştir. Çünkü gerek Hıristiyanlık ve gerekse İslamiyet faizi haram kılmışlar. Özellikle kilise kendi gücünü kaybetmemek için faizle para alışverişini kesin olarak yasaklamıştır.

⁵³ Arkan, Sabih, Tüketici Kredisi ve Uygulaması, BATİDER, Haziran, 1989, C. XV, S.1, s. 20.

⁵⁴ Akipek, s. 143 vd.

⁵⁵ Akipek, s. 144.

Sanayi Devrimi ile birlikte kredi kavramı giderek önemini artırma başlamıştır. Tüketici kredileri konusunda da yeni fikirler ortaya atılmakta idi. Bu yöntem ilk olarak Singer dikiş makineleri tarafından yürütülen bir kampanya ile uygulanmaya başlamıştır. Şirket şimdi al, aylık taksitlerle öde biçiminde bir kampanya düzenlemekle ilk tüketici kredisi uygulamasını yapmıştır⁵⁶.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte tüketici kredisi kavramı gelişmiştir. 1960 yılında Katolik Kilisesi'nin faiz karşılığı ödünce getirmiş olduğu yasaklamayı tamamen kaldırması ve giderek değişen tüketim alışkanlıkları tüketici kredileri için tetikleyici unsur olmuştur⁵⁷.

Ülkemizde, tüketici kredileri uzun yıllar herhangi bir yasal düzenleme olmaksızın, Bankalar Birliği'nin yayınladığı kurallar ve her bankanın kendine göre yaptığı birtakım standart sözleşmeler ile yürütülmekteydi. Bunun sonucu olarak tüketicilerin mağdur olmalarına yol açılmakta idi. Bu konuda özel düzenleme yapılmadan önce BK'nın genel hükümlerine göre uyuşmazlıklar çözülmekte idi. BK'nın 19 ve 20. maddeleri sözleşme özgürlüğünü belli bir noktaya kadar sınırlayıp tüketicilerin mağduriyetlerine kısıtlı bir çözüm getirmekte idi. Yine aynı şekilde MK 2. maddesindeki dürüstlük kuralı bu alanda hâkimlere sözleşmelere müdahale imkanı vermekte idi⁵⁸.

Ülkemizde, ilk olarak Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan “Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik” ile, özellikle bizim de öncelikle konumuz olan bağlı kredilerin ne şekilde verileceği düzenleme altına alınmıştır.

Ancak tüketici kredisi alanında ilk yasal düzenleme, 1995 tarihli Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun olmuştur. TKHK 10. maddesi tüketici kredileri hakkında hükümler getirmektedir. Yine ülkemizde, ekonomik krizler sonrası ortaya çıkan çok yüksek tüketici kredisi temerrüt faizlerini engellemek ve tüketiciyi kredi

⁵⁶ Arslan, Yılmaz, Tüketici Hukuku ve İlgili Mevzuat, Bursa, 1996, s. 200.

⁵⁷ Akipek, s. 147.

⁵⁸ İnan, s. 180 vd.

sözleşmelerinde korumak amacıyla 1995 tarihli TKHK'da 2003 yılında, 4822 sayılı Kanunla kapsamlı değişiklikler yapılmıştır.

§ 7. TÜKETİCİ KREDİSİNİN TÜRLERİ

Tüketicinin, kişisel tüketimini finanse etmek amacıyla aldığı kredilere tüketici kredileri denilmektedir. Mesleki veya ticari amaçlarla alınan krediler buraya girmez. Tüketici kredileri değişik kriterlere göre sınıflandırmaya tabii tutulsa da biz burada temel olarak taraf sayısına göre bir sınıflandırma yapacağız. Burada kredi işlemi, satıcı ile tüketici arasında yapılmış ikili ilişki çerçevesinde yapılmışsa basit kredili satış söz konusu olmaktadır. Eğer kredi sözleşmesi, tüketici, satıcı ve banka veya finans kurumları arasında yapılmışsa üçlü ilişki şeklinde kredi söz konusu olmaktadır.

I. BASİT TAKSİTLİ SATIŞ

Basit taksitli satışta, satıcı veya üretici malın bedelini almayı, malın tesliminden sonraki bir döneme bırakarak bir anlamda tüketiciyi kredilendirmektedir⁵⁹. Burada tüketici ile satıcı arasında bir kredi ilişkisi söz konusu olup ilişkiye bir üçüncü kişi katılmamaktadır. Kredili satışlar sayesinde satıcı satışlarını arttırırken, tüketici de bedelini ödemediği mala sahip olma imkânına sahip olmaktadır. Fakat tüketicinin kredilendirilmesi işini satıcı veya üretici kendisi yaptığı için kredilendirme işleminin finansman yükü üzerinde kalmaktadır⁶⁰.

Taksitli satışlara ilişkin olarak BK 222-224. maddeleri ve TKHK 6. maddesinde düzenleme vardır. TKHK 6. maddesine göre taksitli satım, satım bedelinin en az iki taksitle ödendiği ve malın veya hizmetin sözleşmenin düzenlendiği anda teslim veya ifa edildiği satım türüdür. TKHK 6/2. maddesine göre taksitli satım sözleşmelerinin mutlaka yazılı şekilde yapılması gerekir. TKHK getirdiği bu düzenleme ile, taksitle satım sözleşmesi artık bağımsız, isimli bir sözleşme haline gelmiştir. İnceleme konumuz dışında kaldığından, taksitle satım sözleşmesinin hukuki niteliği ile hükümleri üzerinde durulmamıştır. Bu kısa açıklama ile yetinilmiştir.

⁵⁹ Çörtoğlu, Sahir, Tüketicinin Korunması Yönünden Taksitli Satım Sözleşmeleri, AİTİA Dergisi, 1974, C. VI, S. 1-2, s. 261.

⁶⁰ Akipek, s. 162.

II. ÜÇLÜ İLİŞKİ ÇERÇEVESİNDE TÜKETİCİ KREDİLERİ

Tüketici kredileri kavramının günümüzde ulaştığı çağdaş seviyedeki görünümü üçlü ilişki çerçevesinde verilen kredilerdir. Bu kredi türünde, tüketici satıcı tarafından değil, üçüncü bir kişi olan banka veya finans kurumu tarafından kredilendirilmektedir⁶¹. Kredi kuruluşları, tüketiciye kredi açmak yolu ile, onun peşin paraya sahip olması ve bu parayı kullanarak mal edinmesi ya da hizmetlerden yararlanmasını sağlamaktadır. Üçlü ilişkinin en ayırt edici özelliği, tüketici kredi sözleşmesinin, kredi kurumu ile tüketici arasında yapılmasıdır. Satım sözleşmesi veya hizmet sağlanmasına ilişkin sözleşme ise, satıcı veya üretici ile tüketici arasında yapılmaktadır⁶². Üçlü ilişki çerçevesinde verilen tüketici kredilerini üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar, ferdi krediler, kredi kartları ve finansal kiralama türüdür.

A. FERDİ KREDİLER

Kredi verenle, tüketici arasında bireysel bir ilişki doğuran ve esasen kredi verenin tüketiciye duyduğu güvene dayanan tüketici kredisi, başlangıçta basit taksitli satım şeklinde gelişmiştir. 20. yüzyıldan itibaren Batıda bankacılık sisteminin gelişmesi ile birlikte, bankalar da bu ilişkiye dahil olmaya başlamışlardır. Gerçek anlamda tüketici kredisi, ferdi kredi olarak adlandırılan ve kredi veren, yani banka veya finans kurumları tarafından doğrudan doğruya tüketiciye, genellikle nakit olarak verilen kredidir⁶³. Ferdi krediler de banka veya finans kurumları tarafından tüketicilere değişik şekillerde verilmektedir. Bunları en önemlisi serbest kredi ve bizim de konumuz olan bağlı kredilerdir. Bağlı kredilerin en önemli özelliği, tüketicinin alacağı mal konusunda serbest olmamasıdır. Bu bölümde, serbest kredi incelenecek, bağlı kredilere kısaca değinilecek ve asıl olarak ayrı bir bölüm halinde konu incelenecektir.

1. SERBEST TÜKETİCİ KREDİLERİ

Serbest tüketici kredisi, tüketicinin aldığı krediyi dilediği amaçla dilediği ihtiyacını karşılamak için kullanabileceği kredi türüdür. Burada kredi veren, kredinin

⁶¹ Birkan, Üver, Tüketici Kredileri, Tüketici Sorunları Semineri, 20-22 Mayıs, 1970, Ankara, s. 248 vd.

⁶² Birkan, s. 248. vd.

⁶³ Akipek, s. 174 vd.

hangi şekilde harcanacağı konusunda bir kısıtlama getirmemektedir. Bu kredi de kendi içinde ikiye ayrılır.

a. Doğrudan Nakit Verilen Tüketici Kredileri

Bu tip kredilerde, kredi veren kredinin kullanımını tamamen tüketiciye bırakmaktadır. Tüketicie doğrudan nakit olarak verilen bu kredi ile hangi malın veya hangi firmadan hangi marka malın alınacağına kredi veren karışmamaktadır. Bu türün en yaygın verilen kredi türü genel ihtiyaç kredileridir. Tüketici buzdolabı, mobilya vb. ihtiyaçlarından dilediğine kullanabilir⁶⁴.

Kredi veren kuruluş, tüketicinin gelir durumu ve kredibilitesini araştırdıktan sonra belli bir miktar krediyi tüketiciye tahsis etmektedir. Tüketiciler serbest kaldıkları için bu kredi türünü daha fazla tercih etmektedirler. Banka veya finans kurumları genellikle aldıkları iki kefilin imzası karşılığı belli bir limit krediyi tüketiciye tahsis etmekle yetinip hangi alanda harcadığına karışmamaktadır.

b. Kredili Mevduat Hesabı

Kredi verenin her türlü mal ve hizmet alımı veya tedariki için, herhangi bir açıklama aramaksızın verdiği tüketici kredisidir. Kredili mevduat hesabı sahibi müşteri, yani tüketici, para çekmek istediğinde eğer hesabında yeterli bakiye yoksa, önceden belirlenmiş bir limit dahilinde hesabını eksi bakiyeye çevirerek bunu kredi şeklinde kullanmaktadır. Banka cari hesabı şeklinde yürütülen bu hesap çerçevesinde tüketici aylık taksitlerini ödediği sürece, limit dahilinde her zaman bu krediyi kullanabilir⁶⁵.

Vadesiz hesap şeklinde çalışan kredili mevduat hesabında, tüketici ödeme yaptıkça ödenen tutarlar borçtan düşer ve kullanılabilir kredi miktarı artar. Kredili mevduat hesabının işleyişi oldukça kolay ve her seferinde kullanılan kredi ödendikçe limit başa döndüğünden, bürokratik işlemleri ortadan kaldırdığı için ve yedi

⁶⁴ Akipek, s. 176 vd.

⁶⁵ Akipek, s. 178.

gün yirmidört saat müşterinin eminde bir miktar parayı hazır tuttuğu için çok tercih edilmektedir.

2. BAĞLI TÜKETİCİ KREDİLERİ

Tezimizin konusu olan bağlı tüketici kredisinde, kredi alan, aldığı krediyi, kredi verenin talimatları doğrultusunda kullanmak ve krediyi ne şekilde kullanacağı konusunda kredi verene hesap vermek zorundadır. Bağlı tüketici kredisinin iki farklı görünümü vardır. Bazı hallerde, tüketici kredisi mutlaka kredi verenin saptadığı belirli bir malın satın alınmasında veya hizmetin tedarikinde kullanılmak amacıyla verilmektedir. Bu şekilde verilen kredilere, tedarik kredisi denilmektedir. Bazı hallerde ise, kredi veren tarafından tüketici kredisi belirli bir kişi, yani belirli bir satıcı ile sözleşme yapılmak koşula ile verilmektedir. Bu durumda, bağlı tüketici kredisinin diğer türü, finanse edilmiş taksitle satım sözleşmesi söz konusu olmaktadır⁶⁶. Bu bölümde bağlı krediler ile ilgili bu kadar açıklama yapılması ile yetinilecek, bağlı krediler konusu bağımsız bir bölüm olarak incelenecektir.

A. KREDİ KARTLARI

Kredi kartı, mal veya hizmetlerin tüketici tarafından o anda nakit para ödenmeden alınmasını sağlayan bir kimliktir. Kredi kartları hem bir ödeme aracı hem de kredi aracıdır. Kredi kartları mal veya hizmet alımlarında para ödenmeksizin bunlardan yararlanma imkânı verirken diğer taraftan belli bir limite kadar da nakit para temin etme aracı olarak da kullanılabilir⁶⁷.

Kredi kartlarında, kartı veren kurum, kartı kullanan tüketiciye yaptığı harcamaların kredi kurumunca ödeneceği hususunda bir taahhüt altına sokmaktadır. Başka bir deyişle, kartı veren kurum, satıcıya, tüketiciye satmış olduğu malın bedelini ödemekte ve kart hamilinin kendisine ödeme yapıp yapmaması riskini üzerine almaktadır⁶⁸.

⁶⁶ Arkan, Sabih, Tüketici Kredileri, BATİDER, Haziran, 1995, C., XVII, S.1-2, s. 40.

⁶⁷ Teoman, Ömer, Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, 2. Bası, İstanbul, 1996, s.14 vd.

⁶⁸ Teoman, s. 15 vd.

Kredi kart kullanımı bazı kolaylıklar getirmektedir. Kolaylıklardan biri, kredi kartının ödeme fonksiyonundan kaynaklanmaktadır. Tüketici yanında para bulundurmaksızın, istediği zaman kredi kartının geçerli olduğu işyerlerinden dilediği şeyi almaktadır. İkinci bir kolaylığı ise, döner kredi kullanma imkânı sunmasıdır. Döner kredi fonksiyonu sayesinde, kart kullanıcısı tüketici, yaptığı alışverişlerin geri ödeme süresini isterse uzatıp zamana yaymak suretiyle kredi kullanma imkânına kavuşmaktadır.

Kredi kartlarında iki farklı uygulama vardır. Bunlardan birincisi, kredi kartlarının da ilk kullanıldığı şekil olan iki taraflı sistemdir. Burada, satıcı doğrudan doğruya müşterisine, kendi işletmelerinin kredi kartını vermektedir. Müşteri bu kartı kendisine veren kurumun işyerlerinde göstermek suretiyle para ödemeksizin alışveriş yapabilmektedir. Bu tip kredi kartları genellikle mağazalar zinciri olan firmalar tarafından verilmektedir. Ülkemizde Çarşı Mağazaları'nın verdiği kartlar buna en yaygın örnektir⁶⁹.

Kredi kartları alanındaki ikinci uygulama şekli ise üç taraflı sistemdir. Bugün en yaygın kullanılan sistem budur. Bu sistemde kredi kartı satıcı tarafından değil, banka veya finans kurumu tarafından tüketiciye verilmektedir. Tüketici banka veya finans kuruma tarafından bastırılıp kendisine verilen bu kartlar ile alışveriş yapabilmekte, nakit avans çekebilmektedir⁷⁰. Bu tip kartlara en yaygın örnek VISA' dır.

B . FİNANSAL KİRALAMA (LEASİNG)

Bir kredi işlevi gören leasingde üç taraf vardır. Bu taraflar, leasing veren, leasing alan ve satıcıdır. Leasing almak isteyen taraf, öncelikle malı beğenir. Daha sonra, beğendiği malı uzun süreli kiralayacak olan leasing verene bildirir. Eğer anlaşma sağlanırsa, leasing veren, satıcıya gidip malı satın alır ve leasing alan ile veren arasındaki anlaşma koşullarına göre mal leasing alana teslim edilir⁷¹.

⁶⁹ Teoman, s. 42 vd.

⁷⁰ Teoman, s. 42 vd.

⁷¹ Akipek, s. 194.

§ 8. TÜKETİCİ KREDİSİNİN TARAFLARI, KONUSU VE TEMİNATLAR

I. SÖZLEŞMENİN TARAFLARI

Tüketici sözleşmesi, kredi alan ile kredi veren arasında kurulan bir sözleşmedir. Bağlı kredilerde, sözleşme üçlü bir ilişki çerçevesinde, kredi alan, kredi veren ve satıcı arasında yapıyor görünse de aslında kredi sözleşmesi kredi alan ve kredi veren arasında yapılmaktadır. Satıcı veya hizmet tedarik edenin tüketici kredi sözleşmesi ile ilgisi yoktur. Satıcı sadece, kredi alan ile kredi veren arasında yapılan sözleşmedeki kredinin lehine doğduğu üçüncü kişi konumundadır.

A. KREDİ ALAN

Kredi sözleşmesinin kurulmasının önşartı, tüketicini kişisel bir tüketime dayalı bir ihtiyacını kredi kullanmak suretiyle karşılamak istemesidir. Tüketici, ticari veya mesleki olmayan faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla kredi kullanan gerçek veya tüzel kişi olabilir. TKHK 3/e bendi tüketicinin tanımını bu şekilde yapmakla, TKHK kapsamının da özel amaçlarla mal satın alan veya hizmet tedarik eden bu kişilerin korunması olduğunu vurgulamıştır⁷².

B. KREDİ VEREN

Tüketici sözleşmesinin ikinci tarafı, yani kredi veren, mesleki veya ticari olarak bu işlerle uğraşan gerçek veya tüzel kişidir. TKHK 3/k bendinde, kredi veren, mevzuatları gereği tüketicilere kredi vermeye yetkili banka, özel finans kuruluşu ve finansman şirketleri şeklinde tanımlanmıştır. Buradan hareketle kredi verenin mesleki veya ticari amaçla bu işle uğraşıyor olması gerektiğidir⁷³.

Hukukumuzda bankalar ile finansman şirketlerinin verebilecekleri tüketici kredisi türünde bir farklılaşma yaratılmış olmasıdır. Bankalar açısından herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Tüm tüketici kredileri bankalar tarafından

⁷² Arkan, Tüketici Kredileri, s. 36 vd.

⁷³ Akipek, s. 198.

verilebilir. Ancak finansman şirketlerinin doğrudan kredi vermeleri mümkün değildir. Bunlar sadece bağlı kredi verebilirler. 27.06.1994 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'na göre finansman şirketlerinin nakdi kredi vermeleri açık bir şekilde yasaklanmıştır. Yine bu karardan sonra çıkarılan Finansman Şirketlerinin Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik ile de açıkça olarak bu yasaklanmamasına rağmen, bağlı kredilerin nasıl verileceğine ilişkin düzenleme yapılmış, nakdi krediler düzenlenmemiştir⁷⁴.

II. TÜKETİCİ KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KONUSU

Tüketici kredi sözleşmesinin konusu, bir miktar paranın kredi olarak tüketiciye tahsisidir. Konuyu belirleyen, bu kredinin ne amaçla verildiğidir. Tüketici kredisinin amacı, tüketicinin ticari ve mesleki olmayan ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. TKHK tüketicilerin banka veya benzeri finans kurumlarından bir mal veya hizmeti satın almak amacıyla tüketici kredileri almalarına vurgu yapmıştır. TKHK 3. maddesi malın tanımını yaparken, ticarete konu olan, taşınır bir eşya olarak tanımlamış, hizmeti ise, bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan bedeni ve/veya fikri faaliyetler olarak tanımlanmıştır. Buradan hareketle TKHK'nun gayrimenkulleri kapsamına almadığını söyleyebiliriz⁷⁵.

Tüketici kredisinin mutlaka bir mal alınması veya hizmet temin edilmesi amacına yönelik olması gerekir. Satın alma amacı dışındaki faaliyetler için alınan krediler tüketici kredisi olarak nitelendirilemeyecektir. Finansal kiralama sözleşmesinde eğer malın mülkiyetinin sözleşmedeki kira süresi dolduğunda, kiralayana geçtiği kararlaştırılmışsa bunun için alınan leasing kredisi bu kapsama girecektir. Mülkiyet kiralayana geçmezse bu kapsama girmeyecektir⁷⁶.

a. TÜKETİCİ KREDİSİNDE TEMİNATLAR

Kredi sözleşmesi müşteri ile banka arasındaki güvene dayalı olarak kurulmaktadır. Buna rağmen bankalar bu şekilde çok sayıda müşteri ile sözleşmeler yaptıkları ve büyük riskler aldıkları için müşterinin vadesinde borcunu ödememe riskini

⁷⁴ Akipek, s. 200.

⁷⁵ Arkan, Tüketici Kredileri, s. 36 vd.

⁷⁶ Akipek, s. 202 vd.

azaltmak için çeşitli teminatlar almaktadır. Alınan bu teminatlar, şahsi teminat olabileceği gibi, menkul veya gayrimenkul rehni şeklinde de olabilir.

Şahsi teminatlar, borçlu dışında üçüncü kişiler tarafından verilmektedir. Şahsen teminat veren kişi, alacaklıya karşı vermiş olduğu teminat miktarınca, tüm mal varlığı ile sorumlu olacaktır⁷⁷.

Şahsi teminat denildiğinde tüketici kredisi uygulamasında en fazla uygulanan kefalettir. Bazen birden fazla kişinin krediye kefil yapıldığı olmaktadır. Taşit kredilerinde uygulamada, kredi veren, genellikle hem aracın mülkiyetini muhafaza etmekte, hem de üçüncü kişinin kefaletini almaktadır. Kredinin geri dönme ihtimali bu şekilde yükseltilmektedir⁷⁸.

Şahsi teminatlardan diğer önemli bir tür ise bağlı tüketici kredileri bakımından söz konusu olan, satıcı firma garantisidir. Bağlı tüketici kredilerinde, satıcı ile kredi veren arasında mutlaka bir ilişkinin bulunması ve satıcıya güvenerek kredi verinin hareket etmesi gerekir. Kredi alan aldığı kredi ile kredi verenin gösterdiği satıcıdan malı almakta, ancak satıcı bedel tamamen kredi verene ödenene kadar, mal üzerinde mülkiyeti muhafaza sözleşmesi yapmaktadır. Satıcı firma, kredinin tüm taksitlerinin ödendiğini ve kredi alanın yani tüketicinin bir borcunun kalmadığına dair kredi veren tarafından yapılacak yazılı bir bildirim kadar malın mülkiyetini alıcıya geçirmeyecektir⁷⁹.

Satıcı firma garantisi ancak bağlı kredilerde söz konusu olabilir. Diğer kredi türlerinde satıcı ile kredi veren arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Satıcı firma garantisinde, kredi veren ile satıcı zaten mevcut ilişki sözleşme ile belirlenecek ve kredi alan ile kredi veren arasındaki sözleşmeye satıcı firma müşterek ve müteselsil kefil olarak imza atacaktır. Böylece satıcı firmanın verdiği garanti doğrultusunda kredi verene ödeme yapmak zorunda kalması durumunda, müteselsil ve

⁷⁷ Reisoğlu, Şerh, s. 471 vd.

⁷⁸ Akipek, s. 208 vd.

⁷⁹ Özsunay, Ergün, Türkiye’de Tüketici Kredileri: Hukuki Çerçeve ve Uygulama Üzerine Bazı Düşünceler, Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulama Paneli, 1992, İstanbul, s. 11.

müşterek sorumlu olarak sözleşmeye imza attığından, kredi alana bunu rücu etme hakkını kazanacaktır⁸⁰.

Tüketici kredi sözleşmelerinde alınan diğer teminat türü, aynı teminat olarak da adlandırabileceğimiz menkullerin veya taşınmazların teminat olarak gösterilmesidir. Ülkemizde en yaygın alınan tüketici kredisi teminatlarından biri, menkul rehndir. Özellikle taşıt alımlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Kredi alan, aldığı krediyi ödeyene kadar, krediyi kullanarak almış olduğu menkul mal üzerinde, kredi veren lehine rehin koymaktadır. Kredinin tamamı ödenince kredi verenin bu rehni çözdürmesi ile mal rehinsiz olarak kredi alanda kalmaktadır. Alınan kredi ödenmediği takdirde, kredi veren rehin hakkına dayanarak malı sattırmakta ve alacağına kavuşmaktadır⁸¹. Banka bunun yanında kredi alanın başka bir menkulünü de teminat olarak alabilir. Bankadaki bir hesabını bloke edebilir. Aynı teminat olarak verilebilecek en sağlam teminat taşınmaz rehndir. Fakat tapuda yapılacak işlemlerin fazla olması, bürokrasi ve ayrıca tapu masraflarının fazla olması dolayısıyla uygulamada yaygın değildir⁸².

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAĞLI TÜKETİCİ KREDİLER, SÖZLEŞMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KURULMASI

§ 9. BAĞLI KREDİLER

I. GENEL OLARAK

Bağlı krediler, üçlü ilişki kapsamında, tüketiciye verilen kredinin güvence altına alınması için tüketicinin verdiği veya tüketicinin yararına gerçekleştirilen rehin, ipotek, kefalet gibi teminat şekilleriyle, kredi kuruluşu ile tüketici arasında veya kredi kuruluşu ile güvence veren rehin borçlusunu, ipotek veren, kefil ve müteselsil borçlu ve

⁸⁰ Özsunay, Tüketici Kredileri, s. 12.

⁸¹ Özsunay, s. 10 vd.

⁸² Özsunay, s. 10 vd.

kefil arasında yapılmaktadır. Bağlı tüketici kredileri, tüketicinin aslında belirli bir satıcı ile sözleşme yapmasını temin etmek maksadına hizmet etmeyi amaçlamaktadır⁸³.

Bu üçlü ilişkide genellikle üç ayrı sözleşme kurulmaktadır. Banka ile satıcı arasında bir çerçeve sözleşme yapılmakta; satıcı ile tüketici arasında bir satım sözleşmesi; banka ile tüketici arasında ise bir tüketici kredisi sözleşmesi yapılmaktadır⁸⁴. Bağlı kredi sözleşmesine, satış finansman kredisi de denilmektedir. Tüketici kredi kuruluşundan aldığı krediyi ancak belirli bir malı almak veya belirli bir hizmetten yararlanmak için kullanmak ile yükümlü olmaktadır⁸⁵. Tüketici tarafından satın alınmak istenilen bir mala ilişkin tüketici kredisi konusunda tüketici, örneğin bir otomobil satıcısı tarafından doğrudan bankaya sevk edilmekte ve tüketici, banka ile bir kredi sözleşmesi yapmaktadır. Ancak banka kredi talebinde bulunan tüketici nam ve hesabına olmak üzere mal ve hizmetin tüketiciye teslimini müteakip, krediyi satıcıya ödemektedir. Buna karşılık tüketici, kredi taksitlerini satıcıya değil, bankaya ödemektedir⁸⁶.

Bağlı krediler alanında, bu defa tüketiciyi, satıcı değil, bir üçüncü kişi olan banka veya kredi verme yetkisi olan kredi kuruluşu kredilendirmektedir. Böylece satıcı ile kredi kuruluşu arasında önceden yapılmış bir çerçeve sözleşme uyarınca, satıcı müşterisini, işbirliği halinde bulunduğu bankaya yönlendirmekte; banka ise, sadece belirli bir satıcı ile sözleşme yapan tüketiciye tüketici kredisi çıkarmak üzere, bir tüketici kredisi sözleşmesi yapmaktadır. Bağlı krediler kredi kuruluşu tarafından satıcıya ödenen bir tüketici kredisidir⁸⁷.

Üçlü ilişki çerçevesinde verilen tüketici kredisi işlemlerinde, banka tarafından tüketici lehine çıkarılan kredinin kredi kuruluşu yönünden teminat altına alınabilmesi için, tüketici tarafından teminat verilebilmektedir. Bu amaçla, kredi kuruluşu ile teminat veren tüketici arasında, ipotek, rehin sözleşmesi gibi başka ilave sözleşmeler de yapılır. Tüketici yararına kredi kuruluşuna teminat veren bir üçüncü şahıs olduğu

⁸³ İnan, s. 255.

⁸⁴ İnan, s. 255.

⁸⁵ İmren, Arzu, Tüketici Kredileri, Türkiye'den ve Dünyadan Örnekler, İstanbul, 1994, s. 18.

⁸⁶ İmren, s.18.

⁸⁷ İnan, s. 256.

taktirde, bu defa kredi kuruluğu ile üçüncü şahıs arasında, kefalet, müşterek ve müteselsil borçlu gibi ilave sözleşmeler yapılır⁸⁸.

Bağlı tüketici kredisinde, serbest krediden farklı olarak, tüketici aldığı krediyi, kredi verenin talimatı doğrultusunda kullanmak zorundadır. Krediyi ne şekilde kullanacağı konusunda, kredi verene hesap vermesi gerekir. Bağlı tüketici kredisi iki farklı şekilde verilmektedir. Bazı hallerde, tüketici kredisi, mutlaka kredi verenin saptadığı belirli bir malın satın alınması veya belirli bir hizmetten yararlanılması amacıyla verilir. Buna tedarik kredisi denilmektedir. Diğer şeklinde ise, kredi veren tarafından tüketici kredisi belirli bir kişi ile sözleşme yapılmak üzere verilmektedir. Bu şekilde verilen bağlı kredisine, finanse edilmiş taksitle satım sözleşmesi denilir⁸⁹. Bu bölümde sırasıyla bu iki farklı uygulamanın ayrıntıları incelenecektir.

II. TEDARİK KREDİSİ

Bu tüketici kredisi türünde, öncelikle kredi veren ile kredi alan arasında meydana gelen ikili bir ilişki vardır. Tedarik kredisinin en önemli özelliği, tüketicinin aldığı krediyi belirli bir malı edinmek ya da belirli bir hizmetten yararlanmak amacıyla kullanmak zorunda olmasıdır⁹⁰. Yani kredi veren bu krediyi belirli bir mal veya hizmetin finansmanı için sağlamaktadır. Ancak kredi verenin, banka veya finans kurumunun satıcı ya da üretici arasında herhangi bir sözleşme yapılmamaktadır. Mal veya hizmet tedarikinin kimden yapılacağı hususu tamamen tüketiciye bırakılmıştır⁹¹.

Burada önemli olan alımın, mutlaka kredi verenin belirlediği mal veya hizmet için tahsis edilmesidir. Amaç verilen kredinin kredi veren açısından geri ödenmesi garantisini sağlamak ve alıcının aldığı bu kredi ile, kredi alma nedeni dışında alanlarda kullanmasını önlemektir. Tedarik kredisinde, tüketici krediyi mutlaka belirli bir amaçla almalı ve bu amaçla kullanılmalıdır⁹².

⁸⁸ İnan, s, 256.

⁸⁹ Arkan, Tüketici Kredileri, s. 40 vd.

⁹⁰ Özsunay, Tüketici Kredisi, s.4.

⁹¹ Akipek, s. 181.

⁹² Akipek, s. 181.

Tedarik kredisinin ülkemizde en yaygın örneği otomobil kredisi ve ekspres kredidir. Otomobil kredisinde, banka otomobil alımı için tüketici ile otomobil kredisi sözleşmesi yapar ve otomobil alması amacıyla tüketici kredisi verir. Doğrudan nakit olarak verilen kredilerde taşıt alım kredisi verilmektedir. Ancak otomobil kredisi ile taşıt alım kredisi farklıdır. Taşıt alım kredisi serbest kredidir ve krediyi alan, kredi verene hesap vermek zorunda değildir. Kredi verenin ne tür bir taşıt alınacağını belirleme yetkisi yoktur. Ayrıca genellikle taşıtın gerçek değerinin çok altında olmakta, taşıtın bedelini tam olarak karşılamamaktadır. Miktarı düşük, vadesi kısa, formaliteleri az olduğundan kolay verilmektedir⁹³.

Otomobil kredisinde, tüketici mutlaka kredi verenin belirlediği koşullarda hatta markada bir otomobil almak zorundadır. Uygulamada otomobil kredilerinde, teminat olarak kefaletin yanında, alınan otomobilin üzerine haciz konulmakta veya otomobilin kaydına mülkiyeti muhafaza kaydı konulmaktadır.

Ekspres kredisi, Yapı Kredi Bankası tarafından 1991 yılında verilmeye başlanan, kredi kartı aracılığıyla verilen bir tedarik kredisidir. Banka tarafından verilen bir kredi kartı aracılığıyla tüketiciler bankanın belirlediği mal ve hizmetlerde bu krediden yararlanmaktadır. Özellikle, elektronik eşya, beyaz eşya ile mobilya alımlarında kullanılmaktadır. Tüketici sadece belli mal ve hizmetler için finanse edilmektedir.

II. FİNANSE EDİLMİŞ TAKSİLE SATIM

Finanse edilmiş taksitle satımda, alıcının satıcıya borçlanmış olduğu alım bedelini tüketici kendisi değil, onun yerine bir banka veya finans kuruluşu ödemektedir. Yukarıda daha önceki bölümlerde incelenen basit taksitli satımda ikili bir ilişki söz konusu iken burada karşımıza üçlü bir ilişki çıkmaktadır. Bu üçlü ilişkinin tarafları arasındaki ilişkinin temeli şu şekilde formüle edilebilir. Banka ile satıcı arasında yapılan, çerçeve sözleşme; satıcı ile müşteri arasında yapılan satım sözleşmesi ve son olarak tüketici ile banka arasında yapılan tüketici kredisi sözleşmesi olmak üzere üçlü bir ilişki vardır.

⁹³ Akipek, s. 181.

Burada kredi veren, verdiği kredi karşılığında sadece tüketicinin hangi malı alacağını veya hangi hizmetten yararlanacağını belirlememekte, aynı zamanda bu mal ve hizmeti kimden temin edeceğini de göstermektedir. Satım sözleşmesinin karşı tarafı olan satıcı veya hizmet sunan kişiyi de banka veya finans kuruluşu belirlemektedir. Finanse edilmiş taksitle satım, Batı Avrupa'da özellikle de Almanya'da oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır⁹⁴.

Burada alıcı konumunda olan tüketicinin, satıcıya borçlanmış olduğu satım bedeli kredi veren tarafından satıcıya ödenmektedir. Esasen satıcı önceden kredi veren tarafından belirlenmiş ve satıcı ile kredi veren arasında bir çerçeve anlaşma yapılmıştır. Kredi alan, yani tüketici satım sözleşmesini veya hizmet edimine ilişkin sözleşmeyi mutlaka o satıcı veya hizmet temin eden kişi ile yapmak zorundadır. Tüketici, satıcı ile satım sözleşmesini yaptığı anda, kredi veren satım bedelini satıcıya öder ve tüketici mala sahip olur. Artık tüketici ile satıcı arasında bir ilişki kalmaz. Tüketici bundan sonra satım bedelini bağlı kredi sözleşmesini yaptığı banka veya finans kuruluşuna öder⁹⁵.

Finanse edilmiş taksitle satımın, hem satıcı hem de tüketici bakımından önemli yararları vardır. Basit taksitli satımda, tüketicinin kredilendirilmesi işleminde, kredi işleminin finansmanı satıcı tarafından yapılmaktadır. Satıcı bu şekilde işletme sermayesinin büyük bir kısmını, tüketicileri kredilendirmekte kullanmak zorunda kalmaktadır. Satıcı malı basit taksitle satım sözleşmesinin yapıldığı anda, tüketiciye teslim etmekte, malın bedelini zaman içerisinde taksitler halinde almaktadır. Tüketiciler bakımından zararlı olan sonuçları ortadan kalkmaktadır. Zira satıcı taksitle satımlarda, malın gerçek satım değerinin üzerine taksitlerin sayısının çokluğuna göre önemli vade farkları koymaktadırlar. Satıcılar bu şekilde ürünleri veya hizmetleri daha pahalıya almak zorunda kalmaktadır.

Finanse edilmiş taksitli satımda, satım sözleşmesi ile birlikte, satıcı satmış olduğu malın bedeline kavuşmaktadır. Malın satış bedeli banka veya finans kuruluşu tarafından ödenmektedir. Finanse edilmiş taksitle satımın aynı zamanda yeterli mali

⁹⁴ Özsunay, Tüketici Kredileri, s. 4 vd.

⁹⁵ Özsunay, Tüketici Kredileri, s. 3 vd.

kaynağı olmayan tüketicileri tüketime yöneltip, satışları arttırmak gibi bir fonksiyonu da vardır⁹⁶.

Finanse edilmiş taksitle satımda, kredi tüketiciye nakden ödenmez. Kredi ya kredi veren, verdiği kredi toplamını satıcının hesabına doğrudan havale eder ya da tüketici, krediyi sadece mal veya hizmet tedarikinin yapılacağı şirkete hitaben nama yazılı bloke çekler düzenlenmesi sureti ile kullanabilir. Kural olarak satıcı ödemenin çekle yapılmasını kabul etmek zorunda değildir. Ancak satıcı ile banka arasında önceden yapılmış olan çerçeve anlaşmasında bu kararlaştırılmış ise, tüketici banka veya finans kuruluşundan alacağı çeki, satıcıya teslim ettiği anda satış konusu malın veya hizmetin bedelini ödemiş sayılacaktır. Bu durum nedeniyle, tüketicinin, malı dilediği satıcıdan alma özgürlüğü kısıtlanmakta, satım sözleşmesini ancak banka ile anlaşması bulunan ve bankanın kredi alan tüketiciye gösterdiği satıcı ile yapmak zorunda kalmaktadır. Zaten bu nokta, finanse edilmiş taksitle satımların bağlı kredi olma özelliğinin en önemli göstergesidir⁹⁷.

Bir kredi sözleşmesinin bağlı kredi sayılması için iki esaslı unsur bünyesinde barındırması gerekir.

Öncelikle satışı sunulan ve tedarik edilen mal veya hizmet ile kredi veren tarafından verilen kredi arasında ekonomik bir birlik bulunmalıdır. Bunu temin için kredi veren ile satıcı veya hizmet sunan arasında bir çerçeve anlaşmanın yapılmış olması gerekir. Bu anlaşmanın nasıl olacağı konusunda herhangi bir şekil şartı aranmamıştır. Kredi verenin kredi sözleşmesinin hazırlık aşamasında veya sözleşmenin yapılması sırasında satıcının yardımını alması durumunda bu ekonomik birlik kurulmuş sayılır. Özellikle beyaz eşya alımlarında finanse edilmiş kredi uygulaması oldukça yaygındır. Beyaz eşya mağazası bir finans kuruluşu ile çerçeve sözleşme yapmaktadır. Mağazalar müşterilerine herhangi bir beyaz eşya alındığında malın bedelinin anlaşma yapılan finans kuruluşu tarafından ödeneceğini müşterilerine reklamlar yoluyla duyurmaktadırlar. Burada satıcının, malın satılması veya hizmetin sağlanması anında veya sonradan satış bedelinin alıcı açısından finansmanı için kredi veren bir kuruluş ile çalışması gerekecektir. Satıcılar reklamlarında, anlaşma

⁹⁶ Akipek, s. 183.

⁹⁷ Akipek, s. 184.

yaptıkları banka veya finans kuruluşunun kredisi ile demek suretiyle banka ile satıcı arasındaki ekonomik bağlantıya vurgu yapmaktadırlar⁹⁸.

Bağlı kredi sözleşmelerinde bulunması gereken ikinci unsur ise, kredinin o malın alımı için verilmiş olmasıdır. Bir kredinin bağlı tüketici kredisi sayılabilmesi için, hem kredinin mal veya hizmetin satış bedelini karşılamak için verilmesi, hem de bu anlamda kredi veren ile satıcının ekonomik olarak birlikte hareket etmeleri gerekir. Bu nedenle daha önce de belirttiğimiz gibi, kredi tüketiciye serbestçe harcayabileceği şekilde verilmemekte, ya satıcıya kredi meblağı doğrudan ödenmekte, ya da tüketiciye, satıcı adına yazılı bir çek verilmektedir⁹⁹.

Finanse edilmiş taksitle satımda, her ne kadar kredi sözleşmesi ile satım sözleşmesi iç içe geçmiş bir ekonomik bütün oluştursa da hukuki açıdan her ikisi birbirinden bağımsız sözleşmeler olup, tarafları birbirinden farklıdır. Kredi sözleşmesi ve satım sözleşmesi hukuken farklı sözleşmeler olsa bile, biri yapılmıyaydı diğeri de yapılmıyacak veya bir sözleşme diğerrinin varlığı ile anlam kazanmaktadır. Aksi takdirde finanse edilmiş taksitle satım sözleşmesi kurulması mümkün değildir.

Finanse edilmiş taksitle satım ülkemizde uygulama alanı bulan bir sözleşmedir. Bu kredi türünü her üç tarafı için de kolaylıklar getirmektedir. Satıcı arkasına banka veya finans kuruluşu gibi mali yönden güçlü bir kurumu aldığından daha fazla tüketiciye ulaşma imkanı bulacak ve satışlarını arttıracaktır. Banka açısından ise, belirli bir satıcı veya markanın satış gücünü kullanarak daha fazla kimseye ulaşma imkanı bulmaktadır. Zira satıcı ile yaptığı çerçeve anlaşma dışında, malın satımını veya hizmet tedarikini satıcı yaptığından, kredi verecek müşteri bulmak için çaba sarf etmesine gerek kalmamaktadır. Satıcının malı sattığı veya hizmeti tedarik ettiği tüketici banka açısından potansiyel bir müşteri olmaktadır. Tüketici ise yeterli mali kaynağı olmadığı halde, ihtiyacı olan malı banka veya finans kuruluşunun mali desteği ile hemen almakta, malın bedelini taksitler halinde daha sonra bankaya ödemektedir¹⁰⁰.

⁹⁸ Akipek, s. 184.

⁹⁹ Akipek, s. 185 vd.

¹⁰⁰ Akipek, s. 185.

III. BAĞLI KREDİLERİN UYGULANMASI

Tüketiciye belirlenmiş bir mal veya hizmetin tedariki için verilen krediye bağlı kredi denilmektedir. Bunun gibi belirli bir işlemin finansmanı için banka tarafından tüketiciye verilen ödünç, bir bağlı kredi tipi ödünçtür. Bağlı kredilerin çıkarılması için, bir kredi kurumu ile bir satıcı aralarında bir anlaşma kurmaktadır. Buna göre kredi veren kurum, satıcı kurumdan satın alınacak bir mal veya tedarik edilecek bir hizmet için, müşteriye nakdi yardım sağlamayı üstlenmiş olmaktadır¹⁰¹. Bu suretle kredinin verilmesi, belli bir kişiden satın alınacak bir malın veya belli bir kişiden tedarik edilecek hizmet karşılığı olmak koşuluna bağlanmıştır. Böyle bir işlemde, tüketici tarafından birbirini takip eden iki sözleşme yapılmaktadır. Tüketici sırasıyla, bir satım veya hizmet tedariki sözleşmesi yaptıktan sonra, ikinci olarak kredi kurumu ile ödünç sözleşmesi yapmaktadır.

Kredi veren banka veya finans kurumunun, tüketiciye verdiği kredi ile satın alınan malın bedeli, kısmen veya tamamen ödenmektedir. Ancak ard arda yapılan bu iki sözleşme birbirine bağlı kalmaktadır. Diğer yandan kredi veren kurumun da malı satan veya hizmeti tedarik eden kuruluşla bir sözleşme yapması ve sadece bu kuruluştan sözleşme ile belirlenmiş mal çeşitlerini veya hizmetlerini satın alan kişilere kredi vereceğini taahhüt etmesi gerekmektedir¹⁰².

Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkındaki Yönetmelikte de aynı yönde bir hüküm bulunmaktadır. Yönetmeliğin 12/II maddesinde, finansman şirketi tarafından kredilendirilebilecek mal ve hizmet satımını gerçekleştirecek satıcılarla, bir genel sözleşmenin yapılması gerektiği öngörülmüştür. Bu sözleşmede ayrıca, tüketiciye karşı uygulanacak olan faiz ve masrafların da gösterilmesi gerekmekte ve yapılan bu genel nitelikli sözleşme, otuz gün (30) içinde Hazine Müsteşarlığına gönderilmelidir.

Avrupa Birliği Konseyi'nin 87/102/CCE sayılı Yönergesi'nde de, kredi kurumunun satıcı ile sözleşme yapması ve bu çerçevede çıkarılacak ve dağıtılacak olan tüketici kredisinin sadece sözleşmeyi yapan satıcının müşterilere tahsis edileceği

¹⁰¹ İnal, s. 257.

¹⁰² İnal, s. 257.

öngörülmüştür. Banka veya finansman şirketi ile sözleşme yapan satıcı, müşterisini doğrudan sözleşme ile bağlı olduğu kredi kurumuna göndermekte ve bu suretle müşteri ile kredi kurumu arasında aracılık rolünü de üstlenmektedir¹⁰³.

Banka veya finansman şirketi, tüketiciye sunulan malın bedelini, genellikle doğrudan doğruya satıcı hesabına geçirmekte ve tüketici paraya dokunmadan, satım işlemi yapılmış olmaktadır. Böylece geliştirilen bu sistemde, tüketicinin kredi kurumu tarafından verilen bu krediyi başka bir şekilde kullanması mümkün değildir¹⁰⁴.

Tüketiciye verilen kredinin, bağlı kredi olduğu yönündeki belirleyici kıstasların, sözleşmede açıklık kazanamadığının tespit edilmesi durumunda, kredi, bağlı kredi olarak değerlendirilmemelidir. Uygulamada, satıcı firma yaptığı pazarlama ilanında, firmasından mal satın alacak olan müşterisine derhal ve tüketicinin bizzat sağlayabileceğinden daha uygun koşullarla tüketici kredisi çıkarttıracağını veya bu kredinin sağlanmış olduğunu bildirmektedir. Bağlı krediler, kredi kuruluşu tarafından, satıcı firma aracılığı ile açılan bir kredi türü olarak uygulanmaktadır. Bağlı kredinin tahsis edilebilmesi için tüketicinin, bu kredinin sağlanmasında tüketici ile kredi kuruluşu arasında yer alan satıcı firma ile bir işlem yapma mecburiyeti bulunmaktadır¹⁰⁵.

Bağlı kredi uygulamasında iki farklı şekilde sözleşme yapılmaktadır. Bunlardan birincisinde, önceden bir ödünç sözleşmesi yapılmaksızın, mal tüketiciye teslim edilmekte, sözleşme daha sonra yapılmaktadır. Buna karşılık ikinci türünde ise, satım akdine bağlı olarak yapılan ödünç sözleşmesiyle, satıcıya, peşinen sağlanan kredi verilmesi söz konusu olmaktadır. Buna göre tüketici, birbirini izleyen iki sözleşme yapmaktadır. Tüketici önce hizmet veya satım sözleşmesini, daha sonra kredi sözleşmesi yapmaktadır. Tüketicinin ödünç sözleşmesi ile aldığı para, satın aldığı mal veya hizmetin bedelinin ödenmesinde kullanılmaktadır. Söz konusu satım sözleşmesi ile kredi sözleşmesi birbirine bağlıdır. Nitekim kredi almak isteyen müşterisine, satıcı kredi veren kuruluş nezdinde aracılık yapmaktadır. Finansman

¹⁰³ İnal, s. 256.

¹⁰⁴ İnal, s. 258.

¹⁰⁵ İnal, s. 259.

kuruluşunun verdiği kredi belirlenmiş bir mal alımı veya hizmet tedarikine hasredilmek üzere verildiğinden, kredi kurumunun tahsisinin temelini oluşturur¹⁰⁶.

§ 10. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

I. GENEL OLARAK

Borçlar hukukunun temeli sözleşme özgürlüğü temeline dayanır. Bu ilke gereğince, sözleşen taraflar hukuk düzenini izin verdiği sınırlar içerisinde kalmak koşuluyla, diledikleri tipte ve içerikte sözleşme yapabilirler. 1995 yılında TKHK yürürlüğe girmeden önce tüketici kredi sözleşmesi ve bağlı kredi sözleşmesi Borçlar Kanun veya başka bir kanunda düzenlenmiş olmadığından isimsiz sözleşme grubuna girmekteydi. Fakat TKHK 10. maddesi ile açık bir şekilde tüketici kredi ve onun alt türü olan bağlı kredi sözleşmesini düzenlemiştir.

Tüketici sözleşmesi rızai ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Kredi veren krediyi kullanırmak, kredi veren de zamanında borcunu ödemek ve kullandığı kredi karşılığında kredi verene faiz ödemek zorundadır. TKHK tüketici kredileri ve bağlı krediler bakımından oldukça genel nitelikte hükümler getirmekle yetinmiştir. Bu nedenle sözleşmenin niteliği konusunda tam bir görüş birliğine varılamamıştır. Doktrinde yapılan tartışmalarda tüketici kredi sözleşmesi ve onun alt türü olan bağlı kredi sözleşmesinin kredi açma sözleşmesi, karz (ödünç) sözleşmesi veya taksitle satıma benzediği ileri sürülmektedir.

II. KREDİ AÇMA SÖZLEŞMESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Kredi açma sözleşmesinde kural olarak, kredi veren kredi alana belli bir limit dahilinde kredi verirken, kredi alan da aldığı bu kredinin karşılığı olarak kredi verene faiz ve komisyon öder. Bu özelliği dikkate alındığında, tüketici kredisi sözleşmesinin kredi açma sözleşmesine benzediği söylenebilir. Kredi açma sözleşmesinin en önemli özelliklerinden birisi devamlılık veya dönerliktir. Buna göre, kredi veren belli bir limit dahilinde ve sözleşme süresince devamlı olarak kredi vermeyi üstlenmektedir. Diğer

¹⁰⁶ İnal, s. 260.

bir ifade ile kredi alan, aldığı krediyi ödediği sürece, ödediği tutar oranında yeniden krediden yararlanma olanağına sahiptir¹⁰⁷. Oysa tüketici kredisinde ve onun alt türü olan bağlı tüketici kredilerinde, kredi veren tarafından ödeme bir defada yapılır ve tüketici aldığı krediyi geri verdiği anda taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi sona erer.

Kredi açma sözleşmesinin diğer bir unsuru, kredi alanın krediyi çeşitli şekillerde elde etme ve kullanma imkanının bulunmasıdır. Kredi alan doğrudan nakit olarak krediyi kullanabileceği gibi, teminat mektubu, akreditif veya başka şekillerde de krediyi kullanabilir. Oysa bağlı tüketici kredilerinde, kredi alana tahsis edilen kredi belli bir mal veya hizmeti satın almak için tüketiciye tahsis edilir ve kredi veren tarafından, kredi kullanan tüketicinin malı satın aldığı veya hizmet tedarik sözleşmesini yaptığı satıcıya doğrudan ve nakit olarak ödenir¹⁰⁸.

Kredi açma sözleşmesinde, kredi alan aldığı kredinin tamamını kullanmak zorunda değildir. Tüketici krediyi kısım kısım kullanma imkânını sahiptir. Kendisine tahsis edilen krediyi kullanmadığı zaman kredi veren sözleşmeden dönebilir. Buna karşılık bağlı kredi sözleşmesinde, tüketicinin kullanacağı kredi miktarı önceden bellidir ve bu miktarın tamamını kullanmak zorundadır. Burada kredi veren, tahsis ettiği kredi karşılığında faiz aldığından, kredi verenin zarara uğramaması için tüketici krediyi kullanmak zorundadır¹⁰⁹.

Bağlı tüketici kredisi sözleşmesi, sadece tüketicilere yönelik olarak ve onların özel ihtiyaçlarını karşılamak için yapılırken, kredi açma sözleşmesi ticari veya mesleki sebeplerle de yapılabilir.

Yukarıda belirtilen tüm bu gerekçelerle, benzer yanları olmasına rağmen, bağlı kredi sözleşmesinin (tüketici kredisi sözleşmesi) tam anlamı ile kredi açma sözleşmesi olmadığı açıktır.

¹⁰⁷ Arkan, s. 28.

¹⁰⁸ Tekinalp, s. 333 vd.

¹⁰⁹ Akipek, s. 215.

III. KARZ (ÖDÜNÇ) SÖZLEŞMESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

BK. m. 306'ya göre, "karz, bir akittir ki onunla ödünç veren bir miktar paranın yahut diğer bir misli şeyin mülkiyetini ödünç alan kimseye nakil ve bu kimse dahi buna karşı miktar ve vasıfta aynı neviden şeyleri geri vermekle mükellef olur." BK'daki bu tanımdan anlaşılacağı üzere, ödünç sözleşmesinin konusu, para veya misli şeylerdir. Burada ödünç veren tarafından verilen para veya misli şeyler, süresi geldiğinde ödünç alan tarafından aynen geri verilmektedir. Kural olarak faiz ödünç sözleşmesinin zorunlu unsuru değildir. Fakat taraflar kararlaştırmaları bile ticari ödünce faiz uygulanır¹¹⁰.

Kabaca bu tanımlardan yola çıkıldığında, bağlı kredi sözleşmesinin ödünç sözleşmesi niteliğinde olduğu söylenebilir. Benzer yanları olmasına rağmen farklı yanları da vardır.

Ödünç sözleşmesinin konusu bir miktar para veya misli eşyadır. Buna karşılık bağlı kredi sözleşmesinin konusu, tüketicinin belli bir malı veya hizmeti belli bir yerden satın alması veya tedarik etmesi koşuluna bağlı olarak, belli bir miktar paranın kredi olarak verilmesinden ibarettir.

BK ödünç sözleşmesinin şekli konusunda her hangi bir düzenleme getirmemiştir. Buna karşılık, TKHK 10. maddesine göre, tüketici kredi sözleşmesinin dolayısıyla bağlı kredi sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmasını şart koşturmuştur¹¹¹.

Bağlı kredilerde, kredi veren, krediyi, kendi saptadığı satıcı veya hizmet sunan ile tüketicinin işlem yapması koşuluna bağlı olarak vermektedir. Bağlı kredinin, özellikle bağlı kredi türlerinden finanse edilmiş taksitle satımın en önemli özelliği, kredi tutarının tüketiciye değil, doğrudan doğruya, satıcıya ödenmesidir. Buna karşılık, ödünç sözleşmesinde, ödünçün üçüncü kişiye verilmesi, ödünç veren ile üçüncü kişi arasında bir ilişki olması düşünülemez.

¹¹⁰ Akipek, s. 216.

¹¹¹ Arkan, s. 28.

IV. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNE TAKSİTLE SATIM SÖZLEŞMESİNİ HÜKÜMLERİNİN KIYASEN UYGULANMASI

Bağlı krediler tüketiciler tarafından, taksitle satış veya kısmi ödemeli satışlarla ulaşılmak istenen amaca yönelik olarak kullanılmaktadır. Nitekim satıcı firma, kredi kuruluşundan, müşterisi namına, ancak kendisinden alınacak malın finansmanını karşılamak maksadıyla kredi temin ederken, aynen taksitli satışlardaki ekonomik amacı izlemektedir. Ancak taksitli satışlardan farklı olarak, bağlı krediye dayalı satış işlemine, bir üçüncü kişi de taraf olarak kredi veren sıfatı ile katılmaktadır. Böylece bağlı krediler alanında yapılan işlemler, Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş olan ödünç sözleşmesinden farklı bir düzenlemeye tabi olmaktadır.

Bağlı krediler alanında tüketici, belli bir satıcıdan belirli bir malın satın alınması veya hizmetin tedarik edilmesi maksadıyla, kredi kuruluşundan satıcı firma aracılığı ile aldığı malın kredisini, bankaya taksitler halinde geri ödemektedir. Böylece bağlı kredilere de taksitle satım hükümlerinin uygulanma olanağı doğmaktadır. Aslında bu halde, taksitle satım işlemine, satıcının fonksiyonlarını üstlenen ve üçüncü tarafı teşkil eden kredi kuruluşu da katılmış olmakta ve bu üçüncü taraf, malın semeninin, yani kendisinden alınmış olan kredinin, vadeleri geldiğinde taksitler halinde iade edilmesini kabul etmektedir¹¹². Bu suretle kısmi ödemeli taksitle satışlara uygulanan hukuki düzenlemenin, bağlı kredilere de uygulanması ile sağlanan hukuki koruma, araya bir da üçüncü taraf olan kredi veren kuruluşun katılmasına rağmen sürdürülmektedir. Bu yöntem bağlı kredinin gerçek yapısının saklanarak, kredinin dolambaçlı şekillerde sağlanmasının ve üçlü ilişki ile yapılan ilişkinin, ikili ilişki bünyesinde bir taksitle satım gibi gösterilmesinin sakıncalarını da önlemektedir¹¹³.

§ 11. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI

I. GENEL OLARAK

Öncelikle genel olarak tüketici kredi sözleşmesinin kurulması konusu incelenecektir. Daha sonra tüketici kredisi sözleşmesinin alt türü olan bağlı kredi

¹¹² Arkan, s. 37.

¹¹³ İnal, s. 161.

sözleşmesinin kurulması konusu incelenecektir. Bağlı kredi sözleşmesi konusu yine bağlı kredi türlerine göre ayrıma tabi tutularak incelenecektir.

II. TÜKETİCİ KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI

Tüketici sözleşmesinin kurulması için genellikle üçü aşama söz konudur. İlk aşama kredi veren tarafından gerçekleştirilen aşamadır. Bu aşamada kredi veren kredi alan ile yapacağı sözleşmenin ön hazırlıklarını yapar. Uygulamada bu sözleşmeler, kredi veren tarafından çok önceden hazırlanan ve genel işlem şartlarının sözleşmeye yerleştirilmesi ile hazırlanan herkes için aynı koşulları içeren metinlerden ibarettir. Tüketici kredi sözleşmelerinde standart sözleşmeler ve bu kapsamda genel işlem şartları konusu ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

İkinci aşamada ise tüketici, kredi verene giderek bu standart sözleşme formunu alıp doldurur ve bankaya teslim eder. Bu başvuru formu ile, tüketici doğrudan kredi için değil, ancak kendisine kredi verilebilirliğin araştırılması için icapta bulunmuş olur. Eğer kredi veren bu icabı kabul ederse sözleşme kurulmuş olur. Taraflar arasında bir nevi vekâlet sözleşmesine benzer bir ilişki kurulur. Kurulan bu sözleşme doğrultusunda, kredi veren tüketicinin mali durumunu krediyi geri ödeme olanaklarını araştırır. Bu değerlendirme yapılırken, tüketicinin başvuru formunda verdiği bilgilerden hareketle araştırma yapılır¹¹⁴. Tüketicinin verdiği bilgilerde eksiklik veya yanlışlık tespit edildiği takdirde, kredi veren talebi bu gerekçelerle reddedebilir.

Tüketicinin verdiği bilgiler doğru çıkar ve kredi veren kuruluş tarafından yapılan araştırma doğru çıkarsa tüketici kredi sözleşmesinin son aşaması gerçekleşir. Bu üçüncü ve son aşamada, tüketici kredisi sözleşmesi taraflar arasında imzalanır. Tüketici kredisi sözleşmesi akit serbestisi ilkesinden büyük ölçüde yararlanılarak yapılan bir sözleşmedir. Ancak TKHK ile beraber taraflar arasında yapılacak sözleşmeler biraz daha tüketici lehine sınırlamalara tabi tutulmuştur. Konumuz bakımından önem taşıyan ve sözleşme metninin önceden güçlü olan tarafça hazırlanmasına olanak veren genel işlem şartları ve tüketicinin genel işlem şartlarına karşı korunması konusu incelenecektir.

¹¹⁴ Arkan, s. 29 vd.

III. GENEL İŞLEM ŞARTLARI VE STANDART SÖZLEŞMELER

A. GENEL OLARAK

Borçlar Kanunu 1/f'e göre iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile akit meydana getirilir. Sözleşme belli bir hukuki sonuca yönelik, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarından oluşan bir hukuki işlemdir¹¹⁵. Borçlar hukuku alanında geçerli olan en önemli kurallardan biri irade serbestisidir. Bu prensip sözleşmeler alanında kendisini sözleşme serbestisi olarak gösterir. Sözleşme serbestisinin iki anlamı vardır. Bunlar; sözleşme yapma serbestisi ve sözleşmenin konusunu belirleme ve düzenleme serbestisidir.

Sözleşme yapma serbestisi ilkesine göre, bir kimse sözleşme yapıp yapmamakta ve yaptığı takdirde bu sözleşmeyi dilediği kimse ile yapmak konusunda serbesttir. Sözleşmenin konusunu ve belirleme ve düzenleme özgürlüğü ise, o sözleşmeyi yapan tarafların sözleşmenin konusunu diledikleri gibi saptayabileceklerini ifade eder. Bu hem tip hem de şekil serbestisini içerir. Taraflar isterlerse kanunda düzenlenmeyen bir sözleşme türünü yapabilirler.

Sözleşme serbestisinin diğer bir görünümü, tarafların sözleşmenin konusunu ve içeriğini diledikleri gibi kararlaştırmalarıdır. Taraflar arasında yapılan müzakerelerin sonucuna göre, üzerinde anlaşmaya vardıkları sürece kanuna aykırı olmamak koşuluyla diledikleri hükümleri sözleşmeye koyabilirler¹¹⁶.

B. STANDART SÖZLEŞME VE GENEL İŞLEM ŞARTLARI

1. GENEL OLARAK

Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkan seri üretim modelinin bir sonucu olarak üretim ve sürüm artmıştır. Giderek artan üretim ve sürümün döngüsünün kolay ve hızlı bir şekilde yapılması için, işlemleri basitleştirmek, tek bir örneğe bağlamak ve

¹¹⁵ Eren, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.I, 6. Bası, İstanbul, 1995, s. 263 vd.

¹¹⁶ Eren, s. 263 vd.

zaman kaybını ortadan kaldırmak için standart sözleşme, iltihaki sözleşme veya genel işlem şartları diye adlandırılan modeller ortaya çıkmıştır. Genel işlem şartları veya standart sözleşme ile anlatılmak istenen, kural olarak, sözleşmeyi düzenleme serbestisinin tek taraflı kullanılarak sözleşmede yer alan hükümlerin önceden taraflardan birince hazırlanmasıdır. Genel işlem şartları ile iltihaki sözleşme terimi tam olarak örtüşmez. Zira iltihaki sözleşmede, sözleşmenin tüm hükümleri önceden bir tarafça belirlenir ve diğer tarafın sözleşmeyi imzalaması ile sözleşme kurulmaktadır. Buna karşılık, genel işlem şartları, o sözleşmenin belirli bazı yönlerini düzenlemek amacıyla, sözleşme taraflardan biri tarafından önceden hazırlanan kayıtlardır. Başka bir deyişle, genel işlem şartları, sözleşen taraflar arasında geçerli olacak şart ve işlemleri gösteren yani sözleşmenin hükümlerini düzenleyen kurallar bütünüdür. Prensipten genel işlem şartlarının içeriğinde sadece temel ve genel hükümler bulunur¹¹⁷. Genel işlem şartları ile standart sözleşmeler de birbirinden farklıdır. Aralarındaki en önemli fark, standart sözleşmelerin sözleşmeyi hazırlayanın karşısında yer alan diğer sözleşen tarafından kabul edilmesi ile sözleşmenin kuruluyor olmasıdır. Buna karşılık sadece genel işlem şartlarının kabulü ile taraflar arasında bir borç ilişkisi doğmaz. Genel işlem şartlarının geçerliliği ancak taraflar arasında, münferit ve bireysel sözleşmenin kurulması ve bu sözleşmenin içeriğinde genel işlem şartlarının kabulü ile mümkün olmaktadır¹¹⁸.

Genel işlem şartları, özellikle kitlelere yönelik sözleşmelerde, bireysel sözleşmeden önce sözleşmenin kitlelere hitap eden tarafça soyut olarak formüle edilen, özellikle taraflar arasındaki genel nitelikte konuları düzenleyen, ancak başlı başına sözleşme özelliği taşımayan kayıtlardır¹¹⁹.

Genel işlem şartları uygulamada öncelikle bankacılık ve sigortacılık alanında karşımıza çıkmaktadır. Banka genel işlem şartlarına verilebilecek örnekler arasında vadeli veya vadesiz cari hesap cüzdanlarının kullanılma esaslarını ve kredi sözleşmelerinin genel ve özel şartlarını gösteren metinler gösterilebilir. Genel işlem şartları uygulamada kredi veren bakımından kolaylıklar getirmesine rağmen sözleşmenin karşı tarafı açısından sakıncalar getirmektedir. Genel işlem şartları

¹¹⁷ Akipek, s. 224.

¹¹⁸ Akipek, s. 224.

sözleşmenin güçlü tarafı olan kredi veren banka veya finans kuruluşu tarafından hazırlandığından, kredi alanı ya kendisi aleyhine olan olumsuz koşulları kabul etmek ya da sözleşme yapmamak yani kredi almamak seçenekleri arasında sıkıştırmaktadır¹²⁰.

2. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Genel işlem şartlarının hukuki niteliği konusunda üç farklı görüş vardır. Bunlar sırasıyla incelemek gerekirse, birinci görüş, genel işlem şartlarını hukukun bir parçasını oluşturan objektif normlar olarak kabul eder¹²¹. Bu görüş gene olarak kabul görmemektedir. Çünkü bu görüş, taraflardan sadece birisi tarafından objektif olmaktan uzak hazırlanan genel işlem şartlarına neredeyse yasalara eşdeğer önem vermektedir ki bu kabul edilemez¹²².

Bu konuda ileri sürülen ikinci görüş ise, genel işlem şartlarını örf adet veya teamül şeklinde nitelendirmektedir¹²³. Hukukumuzda, ticari örf adet ile teamül birbirinden farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Ticari örf adetler Ticaret Kanun m. 2/1'de bir anlamda, hukuk kuralı niteliğini taşıyan hukuk kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Ticari örf adet kuralının oluşması zordur. Bunun için ticari örf âdetin uzun süre tekrarlanması ve toplumun kabul ve inancını kazanmış olması gerekir. Bu örf âdetin uygulamasının gerekliliği herkes tarafından kabul görmelidir¹²⁴. Teamül ise, belli bir şekilde uygulanmaya gelmeyi ve bu yönde bir varsayımı ifade eder. Buna karşılık genel işlem şartlarının uygulanabilmesi için, bu şartların muhatap tarafından zımnî veya açık şekilde kabul edilmesi gerekir¹²⁵. Yani ortada bir varsayım değil bir fiili durum söz konusudur. Bu nedenlerle bu görüş de pek kabul görmez.

Bu konuda ileri sürülen üçüncü görüş, genel işlem şartlarını hukuki uyuma olarak kabul eden görüştür. Buna göre genel işlem şartlarının bağlayıcı olması için mutlaka akdin her iki tarafınca da kabul edilmesi gerekir. Genel işlem şartları

¹¹⁹ Havutçu, Ayşe, Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir 2003, s. 12 vd.

¹²⁰ Havutçu, s. 105 vd.

¹²¹ Havutçu, s. 93 vd.

¹²² Akipek, s. 226.

¹²³ Tekinalp, s. 269 vd.

¹²⁴ Tekinalp, s. 270 vd.

geçerliliğini tarafların anlaşmalarından alır. Sözleşmeler genel olarak tarafların müzakereleri sonucu tarafların anlaşmasına uygun olarak birlikte hazırlanır. Buna karşılık genel işlem şartlarını taraflardan biri önceden hazırlamakta ve diğer taraf herhangi bir pazarlık şansı olmaksızın ya bu şartları kabul edip sözleşmeyi yapmak ya da bu şartları kabul etmeyip sözleşmeyi yapmama seçenekleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, taraflar arasında tam bir uyuşmanın olmadığı görülse bile, aslında sözleşmenin tarafları arasında bir anlaşmanın olmadığını söylemek mümkün değildir. Taraflardan biri önceden sözleşmenin çerçevesini hazırlasa bile sözleşme tarafların uyuşması ile kurulmaktadır. Sonuçta her iki tarafın da uyuşması söz konusudur ki, daha güçsüz konumda olan ve genel işlem şartlarının hazırlanmasına katkıda bulunma şansı olmayan tarafın kabulü doktrinde global kabul şeklinde adlandırılmaktadır¹²⁶.

3. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ UYGULANMASI

Uygulamada sayısız kolaylıklar getirmesine rağmen, genel işlem şartlarının pek çok sakıncayı da beraberinde getirdiğini söylemek mümkündür. Genel işlem şartları sözleşmenin güçlü tarafınca tek taraflı olarak hazırlandığı için sözleşmenin zayıf olan tarafı bakımından katlanılması güç koşulları içerebilmektedir. Genel işlem şartlarının bu sakıncalarını en aza indirmek için, pek çok ülkede münferit genel işlem şartları kanunları yapılmıştır. Alman ve İngiliz hukuk sistemlerinde bunun en eski örneklerine rastlamak mümkündür. Sosyal devletin bir geriyi olarak sözleşmede zayıf olan tarafın korunması için sözleşmelere konulacak genel işlem şartlarının nasıl olması gerektiğine dair kanunlar yapılmıştır. Almanya'daki kanun, Genel İşlem Şartlarına İlişkin Kanun'dur. İngiliz hukukundaki düzenlemenin adı ise, Adil Olmayan Sözleşme Şartları Kanunu'dur¹²⁷.

Türk hukukunda ise, bağımsız bir genel işlem şartları kanunu bulunmamaktadır. 1995 yılında TKHK yürürlüğe girmeden önceki dönemde genel işlem şartları konusunda özel hüküm dahi yoktu. Tüketiciler ve kredi veren kurumlar arasında sözleşmelerdeki genel işlem şartlarından doğan uyuşmazlıklarda mahkemeler

¹²⁵ Havutçu, s. 99 vd.

¹²⁶ Tekinalp, s. 271.

¹²⁷ Akipek, s. 228 vd.

BK ve MK'daki genel hükümlere göre yorum yapmaktaydı. Sözleşmelerin yorumlanmasında hâkimin elindeki en büyük araçlardan biri MK 2. maddesinde yer alan dürüstlük kuralıdır. Buna göre, sözleşmede bulunan genel işlem şartları objektif iyiniyet yani dürüstlük kuralına aykırı ise geçersiz sayılmaktaydı. Yine hâkimin sözleşmelerdeki genel işlem koşullarını yorumlamada kullandığı en önemli araçlardan diğeri BK 19, 20, 28 ve 99. maddelerdeki kurallardır. Bu kurallara aykırı genel işlem şartları mahkemeler tarafından geçersiz sayılmaktaydı¹²⁸.

Buna karşılık TKHK yürürlüğe girmesi ile birlikte, Türk hukukunda ilk kez tüketici kredisi sözleşmeleri alanında özel olarak genel işlem şartların ilişkin hükümler getirilmiştir. Bu düzenleme ile, tüketici sözleşmelerinde yer alması gereken genel işlem şartlarına ilişkin tüketicinin korunması temeline dayalı hükümler getirilmiştir. Yine TKHK'da 2003 yılında yapılan değişiklikle tüketici sözleşmeleri alanında, sözleşmelerde yer alacak olan genel işlem şartlarının çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Özellikle TKHK 10. madde ile tüketici kredisi sözleşmesinde yer alması gereken koşulların neler olması gerektiği ve bu koşulların sözleşme yapıldıktan sonra tüketici aleyhine bozulmasını engelleyici hükümler getirilmiştir. Bu konu ileride ayrıntılı olarak incelenecektir.

Gerek Avrupa'da gerekse ülkemiz hukukundaki düzenlemeler dikkate alındığında genel işlem şartlarının hazırlanmasında ve yorumlanmasında bazı hususların göz önüne alınması gerekir.

- Genel işlem şartlarındaki bir hüküm emredici hukuk kurallarına aykırı olmamalıdır¹²⁹.
- Genel işlem şartları ahlaka, kişilik haklarına ve kamu düzenine aykırı olmamalıdır.
- Genel işlem şartları dürüstlük kuralına aykırı ve hakkın kötüye kullanılması niteliğinde ise, geçersiz sayılmalıdır¹³⁰.

¹²⁸ Akipek, s. 230.

¹²⁹ Akipek, s. 231.

- Genel işlem şartlarının uygulanabilmesi için sözleşmenin diğer tarafına açıkça bildirilmelidir. Karşı tarafın şartları öğrendikten sonra uygulanmasına razı olması gerekir¹³¹.
- Global kabul yoluyla benimsenen genel işlem şartlarından bir tanesi, olağanın dışında bir hüküm getiriyorsa, umulmadık bir şart getiriyorsa bu şart geçersiz sayılmalıdır¹³².
- Genel işlem şartları dar yorumlanmalıdır. Özellikle açık olmayan ve tam olarak anlaşılmayan kayıtlar, onu hazırlayanın aleyhine yorumlanmalıdır¹³³.
- Genel işlem şartlarında yer alan sözcükler, sözleşmede genel işlem şartlarına muhatap olan tarafın bu konuda uzman olmadığı dikkate alınarak, teknik olmayan ve günlük yaşamdaki kullanılış amacına göre yorumlanması gerekir¹³⁴.

4. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ MAHKEMELERCE DENETLENMESİ

Genel işlem şartlarının taraflar arasında uyumsuzluğa sebep olmasını engellemek amacıyla hazırlanma aşamasında, gerek idari birimler, gerek tüketici derneklerinin çalışmaları, gerek banka ve finans kurumlarının bağlı olduğu meslek birliklerine büyük görevler düşmektedir. Genel işlem şartlarının taraflardan birisinin tek tarafı diğer tarafın durumuna göz önüne almadan hazırlanmaması gerekir. Genel işlem şartlarının uygulanmasında bir sorun çıktığı zaman bunun denetimini yapacak olan makam mahkemelerdir.

Genel işlem şartlarından mağdur olan tarafın girişimleri sonucu, bu şartlar hâkim önüne götürülmektedir. Mahkemelerce yapılacak kontrol ancak taraflarca

¹³⁰ Kaplan, İbrahim, Banka Sözleşmelerinin Yorumu ve Tamamlanması, BATİDER, C. XIV, S.2 Ankara 1988, s. 17 vd. (Banka Sözleşmeleri)

¹³¹ Kaplan, Banka Sözleşmeleri, s. 18.

¹³² Akipek, s. 231.

¹³³ Tekinalp, 269.

¹³⁴ Kaplan, Banka Sözleşmeleri, s. 55.

konunun mahkeme önüne götürülmesi ile mümkündür. Mahkemeler tüketici kredi sözleşmelerindeki genel işlem şartlarını denetlerken başta bu konuda mevcut olan özel düzenleme TKHK'dan hareket edeceklerdir. Özellikle TKHK 10. maddesi hâkime denetleme konusunda yardımcı olacaktır. bunun dışında genel işlem şartlarının denetiminde MK 2. maddesindeki, dürüstlük kuralından ve BK 19, 20, 28 ve 99. maddelerinden yararlanacaktır. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve Yargıtay daireleri genel işlem şartlarının yorumlanmasında sık sık MK 2. maddesindeki dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağına göndermede bulunmuşlardır.

5. UYGULAMADA TÜKETİCİ KREDİ SÖZLEŞMELERİNDE YER ALAN GENEL İŞLEM ŞARTLARI

Uygulamada bütün bankalar ve finans kuruluşları birbirine benzer içerikte tüketici kredi sözleşmeleri hazırlamakta ve bu sözleşmelerin içerisine genel işlem şartlarını yerleştirmektedir. Uygulamada karşımıza çıkan genel işlem şartları şu şekilde sıralanabilir.

- Yetkili mahkemeye ilişkin kayıtlar tüketici kredi sözleşmelerine konulmaktadır. Bankalar genel işlem şartları arasına yetkili mahkeme ve icra dairelerine ilişkin kayıtlar koymakla, her hangi bir uyuşmazlık çıktığı takdirde, bu uyuşmazlığın nerede çözüleceği konusunu çözmektedir.
- Belgelerdeki yapılacak tahrifatlara karşı, banka sorumluluğu kredi alana yüklemek amacıyla bu tür kayıtları kredi sözleşmelerine eklemektedir¹³⁵.
- Bankanın sorumluluğunu sınırlayan veya kaldıran kayıtlar, genellikle müşterinin temsilcisinin veya üçüncü kişinin fiil ehliyetindeki sınırlamalara kimliğe, temsil yetkisi belgelerine ve haberleşmeden doğan aksaklıklara veya postadaki kaybolmalara kredi alanın katlanacağına dair kayıtlar sözleşmelerde bulunmaktadır¹³⁶.
- Kredi alan ile banka veya finans kuruluşu arasında çıkacak her türlü uyuşmazlıklarda bankanın muhasebe kayıtları, ticari defterlerinin ve diğer kayıtlarının kesin delil

¹³⁵ Tekinalp, s. 287.

oluşturacağı yönünde genel işlem şartları uygulamada kredi sözleşmelerinde bulunmaktadır¹³⁷.

- Müşteri kendisinde meydana gelecek değişiklikleri, adres değişikliklerini, her hangi bir itirazını veya şikâyetlerini derhal bankaya bildirmesi yönünde genel işlem şartları kredi sözleşmelerine eklenmektedir¹³⁸.
- Müşterinin verdiği krediye yürüteceği akdi ve temerrüt faizine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu kayıtlar genellikle bankanın uygulayacağı faizi oranını belirlemek konusunda hükümlerdir. TKHK' da 2003 yılında yapılan değişiklikten önce, banka veya kredi kuruluşları, piyasada oluşacak duruma göre tek taraflı olarak kredi kartı faizleri ve temerrüt faizlerin tek taraflı olarak diledikleri değiştirebilecekleri yönünde genel işlem şartlarını sözleşmelere mutlaka bulundurmaktaydılar. Fakat bu değişiklikten sonra, artık bankaların kredi sözleşmesi kurulduktan sonra, kredi faizlerini tek taraflı olarak, değiştirmesinin yolu kapanmıştır. TKHK 10/A madde değişikliği¹³⁹ ile özellikle kredi kartları bakımından tüketicilerin bankalar tarafından tek taraflı olarak aşırı sömürülmesinin önü kapanmıştır. Artık faiz artırımları geriye doğru yapılamayacağı gibi, ileriye doğru faiz artırımını yapmak için otuz gün önceden tüketiciye bu durumun bildirilmesi gerekir.

6. GENEL İŞLEM ŞARTLARININ TÜKETİCİ KREDİSİ SÖZLEŞMELERİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tüketici kredisi banka veya finans kuruluşu tarafından tüketim amacına yönelik olarak, tüketici kavramı kapsamına giren kişileri verilen bir kredi türüdür. Bu kredi türü doğal olarak geniş kitlelere hitap etmektedir. Bu nedenle banka veya finans kuruluşlarının her müşterisi ile oturup kredi koşulları, vade, faiz ve geri ödeme koşulları konusunda sözleşme yapması mümkün değildir. Bu nedenle tüketici kredisi alanında, genel işlem şartları oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır.

Tüketici kredisi sözleşmesi, içeriğinde genel işlem şartlarını barındıran bir sözleşmedir. Ancak tüketici kredisi sözleşmesi, standart sözleşme değildir. Sadece

¹³⁶ Tekinalp, s. 287.

¹³⁷ Kaplan, Banka Sözleşmeleri, s. 112.

¹³⁸ Akipek, s. 228.

önceden banka veya finans kuruluşu tarafından genel işlem şartları çerçevesinde hazırlanan ve her müşterisinin durumuna kredi miktarı, kredinin geri ödeme koşulları, teminatlar değişiklik göstermektedir. Standart sözleşmelerde taraflar arasında önceden her hangi bir pazarlık olmaksızın tarafların imzalaması ile sözleşme kurulmaktadır. Buna karşılık tüketici kredi sözleşmelerinde, her tüketicini özel durumuna göre kredi verenin icabının tüketici tarafından kabul edilmesi ve tüketicinin özel koşullarının genel işlem şartlarını içeren sözleşmeye eklenmesi ile sözleşme kurulmaktadır. Tüketicinin özel durumuna ilişkin durumlar haricindeki koşullar, tüm tüketiciler için önceden banka veya finans kuruluşu tarafından hazırlanan ve genel işlem şartlarını içeren sözleşmeye göre belirlenir. Bunlar tek tek müşteriler ile müzakere edilmez. Mesela, delil sözleşmesi veya yetkili mahkemeye ilişkin koşullar buna örnektir¹⁴⁰.

Türk hukukunda genel işlem şartlarına ilişkin özel bir kanun bulunmadığından, tüketici kredi sözleşmelerindeki şartların denetimi konusu tartışmalıdır. Burada TKHK 10. maddesi ve 2003 yılında yapılan değişiklikle getirilen 10/A maddesi özel olarak bu konuda bize yol gösterecektir. TKHK 10/1 son cümlesine göre, taraflar arasında akdedilen sözleşmede öngörülen kredi şartları sözleşme süresi içerisinde tüketici aleyhine değiştirilemez.

TKHK 10/2.fıkrasında a ile başlayıp ı ile biten bentlerinde tüketici kredi sözleşmelerinde bulunması gereken koşullar tek sayılmıştır. Bunlar sözleşmenin güçlü tarafı olan bankanın inisiyatifine bırakılmamıştır. Yine TKHK 10. maddesinin geri kalan fıkralarında tüketici kredi sözleşmelerinde bulunması gereken şartlar düzenlenmiştir.

TKHK 10/A düzenlemesi ile kredi kartları bakımından tüketicilerin korunmasına yönelik özel düzenleme getirilmiştir. Bu düzenleme ile bankaların tüketicileri en fazla mağdur ettikleri noktalardan biri olan temerrüt faizinin banka tarafından geriye doğru arttırması yasaklanmıştır. Ayrıca ileriye doğru kredi kartı faizinin arttırılması için banka tarafından otuz gün önceden bu durumun tüketiciye bildirilmesi koşulu getirilmiştir.

¹³⁹ 06.03.2003 tarih ve 4822 sayılı Kanun.

¹⁴⁰ Akipek, s. 241.

Bu özel düzenlemelerin yanında, tüketici kredisi sözleşmelerindeki koşullar yukarıda da açıklandığı üzere Türk hukukundaki genel nitelikte hükümler ile denetlenmektedir. Bunların başında MK 2. maddesinde bulunan dürüstlük kuralı ile hakkın kötüye kullanılması yasağıdır. Yine aynı şekilde BK 19, 20, 28 ve 99. maddelerindeki genel nitelikte hükümler ile kredi sözleşmelerindeki genel işlem şartları denetlenmektedir.

IV. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN KURULMASI

Tüketiciye belirlenmiş bir mal veya hizmetin tedariki için verilen krediye bağlı kredi denilmektedir. Bağlı kredilerin çıkarılması için, bir kredi kurumu ile bir satıcı aralarında bir anlaşma kurmaktadır. Buna göre kredi veren kurum, satıcı kurumdan satın alınacak bir mal veya tedarik edilecek bir hizmet için, müşteriye nakdi yardım sağlamayı üstlenmiş olmaktadır¹⁴¹. Bu suretle kredinin verilmesi, belli bir kişiden satın alınacak bir malın veya belli bir kişiden tedarik edilecek hizmet karşılığı olmak koşuluna bağlanmıştır. Böyle bir işlemde, tüketici tarafından birbirini takip eden iki sözleşme yapılmaktadır. Tüketici sırasıyla, bir satım veya hizmet tedariki sözleşmesi yaptıktan sonra, ikinci olarak kredi kurumu ile ödünç sözleşmesi yapmaktadır.

Kredi veren banka veya finans kurumunun, tüketiciye verdiği kredi ile satın alınan malın bedeli, kısmen veya tamamen ödenmektedir. Ancak ard arda yapılan bu iki sözleşme birbirine bağlı kalmaktadır. Diğer yandan kredi veren kurumun da malı satan veya hizmeti tedarik eden kuruluşla bir sözleşme yapması ve sadece bu kuruluştan sözleşme ile belirlenmiş mal çeşitlerini veya hizmetlerini satın alan kişilere kredi vereceğini taahhüt etmesi gerekmektedir¹⁴².

Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkındaki Yönetmelikte de aynı yönde bir hüküm bulunmaktadır. Yönetmeliğin 12/II maddesinde, finansman şirketi tarafından kredilendirilebilecek mal ve hizmet satımını gerçekleştirecek satıcılarla, bir genel sözleşmenin yapılması gerektiği öngörülmüştür. Bu sözleşmede ayrıca, tüketiciye karşı uygulanacak olan faiz ve masrafların da gösterilmesi

¹⁴¹ İnal, s. 257.

¹⁴² İnal, s. 257.

gerekmekte ve yapılan bu genel nitelikli sözleşme, otuz gün (30) içinde Hazine Müsteşarlığına gönderilmelidir.

Avrupa Birliği Konseyi'nin 87/102/CCE sayılı Yönergesi'nde de, kredi kurumunun satıcı ile sözleşme yapması ve bu çerçevede çıkarılacak ve dağıtılacak olan tüketici kredisinin sadece sözleşmeyi yapan satıcının müşterilere tahsis edileceği öngörülmüştür. Banka veya finansman şirketi ile sözleşme yapan satıcı, müşterisini doğrudan sözleşme ile bağlı olduğu kredi kurumuna göndermekte ve bu suretle müşteri ile kredi kurumu arasında aracılık rolünü de üstlenmektedir¹⁴³.

Banka veya finansman şirketi, tüketiciye sunulan malın bedelini, genellikle doğrudan doğruya satıcı hesabına geçirmekte ve tüketici paraya dokunmadan, satım işlemi yapılmış olmaktadır. Böylece geliştirilen bu sistemde, tüketicinin kredi kurumu tarafından verilen bu krediyi başka bir şekilde kullanması mümkün değildir¹⁴⁴.

Tüketiciye verilen kredinin, bağlı kredi olduğu yönündeki belirleyici kıstasların, sözleşmede açıklık kazanamadığının tespit edilmesi durumunda, kredi, bağlı kredi olarak değerlendirilmemelidir. Uygulamada, satıcı firma yaptığı pazarlama ilanında, firmasından mal satın alacak olan müşterisine derhal ve tüketicinin bizzat sağlayabileceğinden daha uygun koşullarla tüketici kredisini çıkarttıracağını veya bu kredinin sağlanmış olduğunu bildirmektedir. Bağlı krediler, kredi kuruluşu tarafından, satıcı firma aracılığı ile açılan bir kredi türü olarak uygulanmaktadır. Bağlı kredinin tahsis edilebilmesi için tüketicinin, bu kredinin sağlanmasında tüketici ile kredi kuruluşu arasında yer alan satıcı firma ile bir işlem yapma mecburiyeti bulunmaktadır¹⁴⁵.

Bağlı kredi uygulamasında iki farklı şekilde sözleşme yapılmaktadır. Bunlardan birincisinde, önceden bir ödünç sözleşmesi yapılmaksızın, mal tüketiciye teslim edilmekte, sözleşme daha sonra yapılmaktadır. Buna karşılık ikinci türünde ise, satım akdine bağlı olarak yapılan ödünç sözleşmesiyle, satıcıya, peşinen sağlanan kredi verilmesi söz konusu olmaktadır. Buna göre tüketici, birbirini izleyen iki

¹⁴³ İnal, s. 256.

¹⁴⁴ İnal, s. 258.

¹⁴⁵ İnal, s. 259.

sözleşme yapmaktadır. Tüketici önce hizmet veya satım sözleşmesini, daha sonra kredi sözleşmesi yapmaktadır. Tüketicinin ödünç sözleşmesi ile aldığı para, satın aldığı mal veya hizmetin bedelinin ödenmesinde kullanılmaktadır. Söz konusu satım sözleşmesi ile kredi sözleşmesi birbirine bağlıdır. Nitekim kredi almak isteyen müşterisine, satıcı kredi veren kuruluş nezdinde aracılık yapmaktadır. Finansman kuruluşunun verdiği kredi belirlenmiş bir mal alımı veya hizmet tedarikine hasredilmek üzere verildiğinden, kredi kurumunun tahsisinin temelini oluşturur¹⁴⁶.

VI. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN ŞEKİL ŞARTLARI

A. GENEL OLARAK ŞEKİL

Sözleşmenin kurulması için sözleşen tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarının bulunması gerekir. Bu iradeyi açıklamak için kullanılan araca, dış kalıba veya biçime şekil adı verilir¹⁴⁷. Bu dış kalıp yazı ile olabileceği gibi sözlü olarak da ortaya çıkabilir. Fakat şekilsiz olarak ortaya çıkması mümkün değildir. Türk-İsviçre hukuk sistemlerinde kural olarak irade serbestisi prensibi geçerlidir. Bu ilkenin sözleşme hukukundaki görünümü, sözleşme serbestisi ve onun alt uzantısı olan şekil serbestisidir. Şekil serbestisi kavramına göre, bir sözleşmeyi oluşturan irade beyanları için kural olarak belirli bir şekle uyma zorunluluğu yoktur. BK 11. maddesinin 1. fıkrasına göre, akdin sıhhati Kanun'da sarahat olmadıkça hiçbir şekle tabi değildir. Kanun bazı sözleşmeler için şekil koşulu getirirken, özel olarak belli bir şekle tabi tutulmayan sözleşmeler için şekil mecburiyeti yoktur¹⁴⁸.

B. ŞEKİL TÜRLERİ VE ŞEKLE UYMAMANIN SONUÇLARI

Şekil türleri kendi içinde bazı sınıflandırmalara tabi tutulmuştur. Bunları kısaca incelemek gerekirse, kaynaklarına göre ve amaçlarına göre şekildir. Kaynaklarına göre şekil, kanuni şekil ve iradi şekildir. Bazen kanunlarda açıkça bir sözleşmenin ne şekilde yapılacağı belirtilmiştir. Mesela, BK m. 163'e göre alacağın temlikinin yazılı şekilde yapılması gerekir. Yine taşınmaz satımlarına ilişkin sözleşmenin mutlaka tapu

¹⁴⁶ İnal, s. 260.

¹⁴⁷ Eren, C. I, s. 326 vd.

¹⁴⁸ Eren, C. I, s. 328.

memuru önünde resmi şekilde yapılması Medeni Kanun'un açık hükmüdür. Bazen de taraflar aralarında yaptıkları bir sözleşmenin ne şekilde yapılacağına karar verirler. BK 16. maddesi taraflara bu imkanı vermektedir¹⁴⁹.

Amaçlarına göre şekil şartı, geçerlilik şartı olarak şekil ve ispat şartı olarak şekil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Geçerlilik şartı olarak şekilde, sözleşmenin geçerli olması için mutlaka kanunun öngördüğü şekilde yapılması gerekir. Yoksa sözleşme geçersiz olacaktır. İspat şartı olarak şekilde ise, sözleşmenin geçerliliğini etkilememekle beraber, sadece varlığının ispatı için şekil öngörülmüştür¹⁵⁰.

Şekil şartına bağlanmış olan sözleşmenin bu şarta uyulmadan yapılması halinde, Türk hukukunda Yargıtay klasik görüşü kabul etmekte ve ister yazılı ister resmi ister sözlü olsun, sözleşmenin geçersiz olacağını kabul etmektedir. Buradaki geçersizlik mutlak butlandır. Buradaki geçersizliği taraflar her zaman ileri sürebileceği gibi hâkim de kendiliğinden göz önüne alabilir. Fakat klasik görüşün yumuşatılması gerektiğini ileri süren düşünceler de ileri sürülmektedir. Yargıtay son zamanlarda mutlak butlan konusundaki katı tutumunu yumuşatma yoluna gitmektedir. Özellikle, şekil şartına uyulmamasından dolayı sözleşmenin geçersizliğini ileri sürmenin hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olduğu durumlarda bunun ileri sürülemeyeceği yönünde içtihatlar geliştirmiştir¹⁵¹.

Mutlak butlan görüşüne karşı ortaya atılan diğer görüş burada şekle uymamanın yaptırımının kendine özgü geçersizlik olması gerektiğidir. Şekil eksikliğine karşı butlan görüşünün ağır oluşunu ileri süren bu görüş sahiplerine göre, şekil eksikliğinden doğan eksikliklerin ancak taraflar arasında ileri sürülebilen bir geçersizlik olması gerektiğini ileri sürmektedir. Üçüncü kişilerin bunu ileri sürmesi veya hâkimin kendiliğinden geçersizliği göz önüne alması kabul edilemez. Şeklin amacı tarafları korumaksa ve taraflar şekil bozukluğunu bilmesine rağmen bunu ileri sürmüyor ve sözleşmeyi ayakta tutmak istiyorsa, hâkimin buna müdahale etmemesi gerektiği ileri sürülmektedir¹⁵².

¹⁴⁹ Akipek, s. 246.

¹⁵⁰ Eren, C.I, s, 83 vd.

¹⁵¹ Eren, C.I, s. 357 vd.

C. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN ŞEKLİ

Bankalar veya finans kuruluşlarının yaptıkları bağlı kredi sözleşmeleri bir bankacılık işlemi olarak, banka sözleşmeleri çerçevesinde yapılmaktadır. Banka sözleşmeleri yazılı olabileceği gibi sözlü olarak da yapılabilir. TKHK yürürlüğe girmeden önce, 26.07.1994 yılında Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren, Finansman Şirketlerinin Kuruluşu ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 13. maddesi yazılı sözleşme mecburiyeti getirmekteydi. Buna göre kendilerine faaliyet izni verilen finansman şirketlerinin, tüketiciler ile aralarında yapacakları kredi sözleşmeleri yazılı bir şekilde yapılmalıdır. Tüketici ile kredi kuruluşu arasında yapılan sözleşmenin açık ifadeler içermesi ve tüketiciyi yanıltıcı ifadeleri ise içermemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yönetmelik sadece kredi alan ile banka arasındaki bağlı kredi sözleşmesinin değil, satıcı ile banka arasındaki çerçeve anlaşmanın da yazılı bir şekilde yapılmasını emretmektedir.

Yönetmelik finans şirketleri ile tüketiciler arasındaki bağlı kredi sözleşmelerine ilişkin olarak çıkarılmıştır. Fakat bu konuda TKHK yürürlüğe girmeden önce ne TTK’da ne BK’de ne de bankacılık ile ilgili bir kanunda bağlı krediler veya tüketici kredilerine ilişkin sözleşmelerin nasıl olacağına ilişkin bir kanun bulunmaktaydı. Buna karşılık bankacılık uygulamasında bir gelenek olarak, kredi sözleşmeleri yazılı olarak yapılmaktaydı. Çünkü ileride kredi sözleşmesinden doğacak uyuşmazlıklarda ispat kolaylığı getirmesi ve banka açısından takip imkânı vermesi açısından kredi sözleşmeleri mutlak yazılı olarak yapılmaktaydı. Banka veya finans kuruluşu ile tüketiciler arasında yapılan kredi sözleşmesine yazılmayan koşullar daha sonra tüketiciler tarafından ileri sürüleliyordu. Bankanın çalışanları sözleşmenin yapılışı aşamasında sözlü olarak bazı şeyleri vaat etseler bile, ortaya çıkan bir uyuşmazlıkta bunu inkar yoluna gitmekteydiler¹⁵³.

Yukarıda açıklanan bu sakıncalarını bertaraf etmek için 1995 yılında TKHK 10/1 fıkrası ile şekil konusunda açık bir hüküm getirildi. Bu hükme göre, tüketici kredisi sözleşmelerinin mutlaka yazılı bir şekilde yapılması gerekir. Banka veya finans

¹⁵² Eren, C.I, s. 358 vd.

¹⁵³ Akipek, s. 254.

kuruluşu, tüketici ile aralarında varılan anlaşmayı, tüm koşulları ile birlikte ayrıntılı bir yazılı sözleşme biçimine getirmelidir. TKHK 10 maddesinin, yazılı koşulu bir mal veya hizmetin satın alınması amacı ile talep edildiği krediler, yani bağlı krediler açısından öngörüldüğü düşünülse bile, metnin amacından bu koşulun her hangi bir mal veya hizmet alımı belirtilmeksizin verilen nakdi kredilere de uygulanması gerekir. Çünkü yazılı şekil koşulu getirilmesinin en önemli amacı zayıf durumda olan tüketicinin korunmasıdır. Bu korumayı sadece madde metin bu şekilde kaleme alınmış diye sadece bağlı krediler ile sınırlı tutmamak, nakdi tüketici kredileri için de uygulamak gerekir¹⁵⁴. Zaten uygulamada bu maddedeki yazılı şekil koşulu tüm tüketici kredileri için geçerli olduğu düşüncesi yerleşmiştir.

TKHK 10. maddesi yazılı şekli zorunlu kılmaktadır. Aynı hüküm yazılı olarak yapılan sözleşmeden bir nüshanın tüketiciye verilmesini de zorunlu kılmıştır. Tüketici kredi sözleşmesi iki nüsha düzenlenecek ve bir nüshası tüketiciye verilecek bir nüshası da banka veya finans kuruluşunda kalacaktır. Bu kurala aykırı davranarak tüketici ile yazılı sözleşme yapmayan ve bir nüshasını tüketiciye vermeyen banka veya finans kuruluşu TKHK 25. maddesindeki yaptırımla karşılaşacaktır¹⁵⁵.

TKHK sözleşmenin taraflar arasında imzalanması hususunda her hangi bir hüküm getirmemesine rağmen bağlı kredi sözleşmesinin hem tüketici hem de banka veya finans kuruluşu tarafından imzalanması gerekir. Zira BK 13/1'e göre sözleşmede borç altına girenlerin imzalarının bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Bağlı kredi sözleşmesinde de tarafların imzasının bulunması tüketicinin korunması açısından önemli bir işleve sahiptir¹⁵⁶.

Bağlı kredi sözleşmesinin şekle aykırı olarak yapılması durumunda sözleşmenin akıbetinin ne olacağı TKHK'da düzenlenmemiştir. Ancak doktrinde TKHK 10. maddesi ile getirilen düzenlemenin sözleşmenin geçerlilik koşulu olduğu ve emredici nitelikteki bu hükmü uymamanın yaptırımının BK 19/2'de geçersizlik yaptırımı olduğu görüşü kabul görmektedir. Fakat burada geçersizlik görüşünün benimsenmesinin kanunun amacı olan tüketicinin korunması fikri ile uyduğu

¹⁵⁴ Akipek, s. 255.

¹⁵⁵ Akipek, s. 256.

¹⁵⁶ Akipek, s. 259.

söylenemez. Bağlı kredi sözleşmesi yazılı şekilde yapılmadı diye her zaman bu sözleşmenin geçersiz sayılmaması gerekir. Somut olayın koşullarına göre, eğer tüketici krediyi bankadan almışsa bu sözleşmenin geçerli sayılması gerekir. Bunun aksine bir davranış hem bankanın hem de tüketicini zararına olabilir¹⁵⁷.

Yazılı şekil şartına uyulmadığından dolayı sözleşmenin geçersiz sayılması durumunda BK'nun geçersizliğe ilişkin hükümlerine göre, geçersizliğin çözülmesi gerekir. Böyle bir durumda kredi alan tüketicinin aldığı krediyi sözleşme geçersiz sayıldığından dolayı, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre banka veya finans kuruluşuna geri vermesi gerekir. Tüketici ihtiyacı olan krediyi iade etmek gibi bir sonuçla karşılaşacaktır. Banka açısından ortaya çıkan en önemli sonuç, bankanın yaptığı bağlı kredi sözleşmesine bağlı olarak alması gereken faizden mahrum olmasıdır. Banka, hem alacağı faizden yoksun kalacak, hem de alınan kredi iade edilene kadar parasından yoksun kalacaktır. TKHK 10. maddesi ile korunmak istenen tüketici olduğuna göre ve tüketici kredinin tamamını aldığına göre, artık ortada koruma gerektiren durum, bağlı kredi sözleşmesini ayakta tutmaktır¹⁵⁸.

Burada daha önce de vurgulandığı gibi geçersizliğe klasik görüşün ileri sürdüğü mutlak butlan yerine, yeni görüş olan kendine özgü geçersizlik görüşünün uygulanması durumunda sorun büyük ölçüde çözülmüş olacaktır. Kendine özgü geçersizlik görüşünün uygulanması halinde, taraflar eğer şekle aykırılığı bilmesine rağmen sözleşmeyi ayakta tutmak istiyorlarsa, sözleşme şekil eksikliğine rağmen geçerli sayılmaktadır.

D. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN İÇERİĞİ

Tüketicinin korunması için yazılı şekil ne kadar önemliyse, sözleşmenin içeriği de o ölçüde önemlidir. Taraflar arasında yapılan sözleşmedeki gerekli bilgileri içermeyen bir sözleşme, yazılı olsa bile tüketiciyi korumayacaktır. Bu nedenle sözleşmenin, tüketiciye gerçek yükümlülüklerini bildirmesi ve kredi veren karşısındaki yasal durumu hakkında kesin, anlaşılır ve açık bilgiler içermesi gerekir. Sözleşmenin içeriğini açık olması kredi veren açısından, takip kolaylığı sağlayacaktır.

¹⁵⁷ Arkan, s. 37.

¹⁵⁸ Akipek, s. 262.

Zira kredi veren çok sayıda müşterisine hangi koşullarda kredi verdiğini yazılı sözleşmelerden kolayca takip edebilecektir.

Ülkemizde tüketici kredisi sözleşmelerinin alt türü bağlı kredi sözleşmelerinin içeriğinde bulunması gereken koşullar ilk kez, Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki 90 sayılı KHK'nin 545 sayılı KHK ile değişik 13. maddesi uyarınca çıkarılan Finansman Şirketlerinin Kuruluşu ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Söz konusu Yönetmeliğin 13. maddesinin 2. bendine göre yazılı olarak yapılması gereken bağlı kredi sözleşmelerinin içeriğinde bulunması gereken koşullar şu şekilde sıralanmıştır,

- Tüketicinin kredi sözleşmesinden doğan yükümlülüğünün kredi konusu malın ve hizmetin tesliminden önce başlamayacağı¹⁵⁹,
- Erken geri ödemelerde tüketicinin hangi oranlarda faiz indirimine hak kazanacağı,
- Başlangıçta belirlenen kredi şartlarının sözleşme süresince tüketicinin aleyhine değiştirilemeyeceğine ilişkin hüküm,
- Ayrıca sözleşmenin açık ve kolay okunabilir yazılması ve tüketiciyi yanıltıcı ifadeler içermemesi gerekir¹⁶⁰.

Tüketici kredisi sözleşmelerinin içeriği belirleyen ilk düzenleme olmasına rağmen oldukça fazla eksikliği bulunmaktaydı. Bu nedenle ihtiyaçlara cevap vermesi bakımında daha kapsamlı olan TKHK çıkarılmıştır. TKHK'da 2003 yılında yapılan değişiklikle en son haliyle, TKHK 10 maddesi 2. fıkrasında "a" bendinden "ı" bendine kadar tüketici sözleşmelerinde bulunması gereken koşulları tek tek saymıştır. Bu düzenlemeye göre tüketici kredisi ve dolayısıyla onun bir alt türü olan bağlı kredi sözleşmelerinde,

- Tüketici kredisi tutarı,

¹⁵⁹ Akipek, s. 268.

- Faiz ve diğer unsurlarla birlikte toplam borç tutarı,
- Faizin hesaplanacağı yıllık oran,
- Ödeme tarihleri, anapara, faiz fon ve diğer masrafların ayrı ayrı belirtildiği ödeme planı,
- İstenecek teminatlar,
- Akdi faiz oranının yüzde otuz fazlasını geçmemek üzere gecikme faizi oranı,
- Borçlunun temerrüde düşmesinin hukuki sonuçları,
- Kredinin vadesinden önce kapatılmasına ilişkin şartlar,
- Kredinin yabancı para birimi cinsinden kullandırılması durumunda, geri ödemeye ilişkin taksitlerin ve toplam kredi tutarının hesaplanmasına, hangi tarihteki kurun dikkate alınacağına ilişkin şartlar bulunmalıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BAĞLI TÜKETİCİ KREDİSİNİN HÜKÜMLERİ

I. GENEL OLARAK

Tüketici ile kredi veren banka veya finans kuruluşu arasında yapılan kredi sözleşmenin en önemli hükmü, bu sözleşmeden doğan borcun ifa edilmesidir. Taraflar arasında yapılan sözleşmeden doğan borç ifa edilirse, sözleşme sonu erecektir. Fakat borç hiç ifa edilmez veya gereği gibi ifa edilmese, ifa etmemenin sonuçları doğar.

Bağlı kredi sözleşmesi iki tarafa yani hem kredi alana hem de kredi verene borç yükleyen bir sözleşmedir. Bağlı krediler konusunda TKHK özel kanun olarak

¹⁶⁰ Akipek, s. 268.

öncelikli olarak uygulanmalıdır. TKHT’da hüküm bulunmayan hallerde borçlar hukuku ve hukukun diğer alanlarında uygulanma ihtimali olan hükümler uygulanacaktır. Tüketici kredisi sözleşmesi imzalandığı anda hükümlerini doğurmaya başlayacaktır. Taraflar sözleşmede kredinin verileceği tarihi kararlaştırırlar. Bu tarih geldiğinde, kredi veren, kredi miktarını doğrudan doğruya satıcıya veya hizmet tedarik edene ödeyecektir. İşin mahiyeti gereği önce, kredi verenin sözleşmeden doğan borcunu yerine getirmesi gerekir. Yani kredi veren, kredi alan ile yaptığı sözleşme gereği kredi miktarını kredi alanın mal satın aldığı veya hizmet tedarik eden kişiye ödemek zorundadır. Kredi veren kredi miktarını kredi alana kullandırdıktan sonra, kredi alanın borçları doğacaktır. Sözleşmenin işleyişi süresince, tarafların karşılıklı borçları ve hakları ortaya çıkacaktır¹⁶¹.

Şimdi bağlı kredi sözleşmeleri bakımından kredi veren ile kredi alanın borçları konusu incelenecektir. Ayrıca bağlı kredilerin mahiyeti gereği bu ilişkinin üçüncü ayağı olan mal satan veya hizmet tedarik edenin hak ve borçları üzerinde de durulacaktır.

II. KREDİ VERENİN BORÇLARI VE HAKLARI

A. KREDİ VERENİN BORÇLARI

1. KREDİ KONUSUNU TESLİM BORCU

Kredi verenin ilk ve en önemli borcu, kredi konusunu teslim borcudur. Bağlı kredi sözleşmesinde, konu belli bir miktar paranın, tüketici tarafından belli bir malın veya hizmetin belli bir yerden veya kişiden satın alınması veya tedarik edilmesi karşılığında, tüketiciye tahsisinden ibarettir. TKHK 10/a bendine göre, sözleşmede kredi miktarının mutlaka belirtilmesi gerekir.

Bağlı kredinin niteliği gereği, nakdi kredilerde olduğu gibi kredi tutarı kredi alan tüketiciye teslim edilmez. Çünkü kredi veren ile satıcı veya hizmet tedarik eden, arasında bir ilişki vardır. Finansman Şirketlerinin Kuruluşu ve Çalışma Esasları

¹⁶¹ Akipek, s. 274 vd.

Hakkında Yönetmeliğin 12. maddesine göre satıcı veya tedarik eden ile banka veya finans kuruluşu arasında bu ilişkinin varlığı zorunludur. Yönetmeliğin 12/2 bendine göre, finansman şirketleri kredilendirecekleri mal ve hizmetleri temin eden satıcılarla önceden genel bir çerçeve anlaşması yapmalıdır. Ancak TKHK 10. maddesi böyle bir çerçeve anlaşmasından söz etmemektedir. Ancak bağlı kredilerin niteliği gereği kredi veren ile satıcı veya tedarik eden arasında çerçeve anlaşmasına benzer bir ilişkinin bulunması gerekir. Bu çerçeve anlaşmasına göre, kredi veren tüketiciyi sözleşme yapacağı üçüncü kişiye yönlendirmektedir. Esasen banka veya finans kuruluşu, ancak tüketicinin almak istediği mal ve hizmeti, o belli satıcıdan almayı kabul etmesi durumunda, tüketici ile kredi sözleşmesi yapmaktadır¹⁶².

Bağlı kredi türlerinden finanse edilmiş taksitle satımda, kredi alan tüketicinin, mal veya hizmeti, mutlaka kredi verenin gösterdiği satıcıdan sağlaması gerekir. Buna karşılık diğer bağlı kredi türü olan tedarik kredisinde, sadece kredi verence belirlenmiş bir malın veya hizmetin tüketici tarafından sağlanması söz konusudur. Tedarik kredisinde, kredi verenin satıcı ile ilişkiye girmesi gerekmediği gibi, genellikle tüketiciye satıcının gösterilmesi de söz konusu değildir. Tedarik kredisinde de genellikle, kredi konusu para doğrudan tüketiciye verilir. Fakat sözleşmede belirtilen malın tüketici tarafından alınıp alınmadığı kredi veren tarafından denetlenmektedir. Aslında uygulamada, tüketicinin sözleşmede gösterilen malı satın alıp almadığı veya hizmeti tedarik edip etmediğinin denetimi, kredi verence paranın kredi alana değil de doğrudan doğruya satıcı veya temin edene ödenmesi ile yapılmaktadır¹⁶³.

Bağlı kredilerin en önemli özelliklerinden birisi, kredi miktarının tüketiciye değil de satıcı veya tedarik edene ödenmesidir. Bu konuda TKHK'da açık bir hüküm bulunmamasına rağmen, Yönetmeliğin 12. maddesinin 3. bendinde oldukça ayrıntılı olarak bu husus düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, finansman şirketlerince açılan krediler, genel sözleşmelerdeki esaslara göre tüketicinin nam ve hesabına mal veya hizmetin teslim ve temini ile birlikte doğrudan satıcıya ödenir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, kredi veren kredi tutarını satıcıya ödemek zorundadır. Ancak kredi verenin bu ödemeyi yapması için çok önemli bir koşul aranmıştır. Buna göre satıcının ya da hizmet tedarik edenin, mal veya hizmeti mutlaka tüketiciye teslim veya temin

¹⁶² Akipek, s. 277.

¹⁶³ Akipek, s. 277.

etmiş olması gerekir. Bu hükümlerle tüketici kredi tahsis edilmesine rağmen malı teslim alamama veya hizmetten yararlanamama riskinden korunmaktadır¹⁶⁴.

AB hukuku ve İngiliz hukuklarında, kredinin mal veya hizmetin temininden sonra verilmesine ilişkin açık bir hüküm bulunmamasına rağmen, bağlı kredilerin niteliği gereği, bu şekilde hareket etmek yerinde olacaktır¹⁶⁵.

Bağlı kredilerde, mal veya hizmeti tedarik eden kredi verene aksine bir talimat vermediği sürece kredi tutarı, satıcı veya hizmet temin edene ödenecektir. Buna karşılık nakdi kredilerde ise, tüketici aksine talimat vermediği sürece kredi tutarı kendisine ödenmektedir¹⁶⁶.

Kredi tutarının ne zaman ödeneceği kredi sözleşmesinde kararlaştırılabilir. Eğer her hangi bir zaman kararlaştırılmamışsa, bağlı krediler açısından ödeme zamanı, satıcının kendisine düşen görevi yerine getirmesi, yani malı tüketiciye teslim etmesi veya hizmeti tedarik etmesinden hemen sonradır¹⁶⁷. Zaman kararlaştırılmamışsa, ödemenin kredi veren tarafından derhal yapılması gerekir. Bağlı kredilerde durum bu olmasına rağmen, diğer nakdi krediler bakımından ödeme zamanı, ödeme zamanı kararlaştırılmamışsa sözleşmenin kurulmasından hemen sonradır.

Kredinin ödeneceği yer genellikle sözleşmede belirlenmektedir. Eğer ödeme yeri sözleşmede kararlaştırılmamışsa, BK 73/1'deki genel kurallara göre ödeme yeri belirlenmesi mümkün değildir. Zira aksine hüküm yoksa BK 73/1'e göre para borçları alacaklının ikametgâhında ödenir. Fakat banka veya finans kuruluşlarının binlerce kişi ile sözleşme yaptıkları dikkate alındığında işin mahiyeti gereği ödeme yerinin kredi sözleşmesinin yapıldığı yerin banka şubesi olması daha uygun olacaktır. Bağlı kredilerde, banka veya finans kuruluşunun gidip tek satıcıları gezip kredi tutarını bu kişilere ikametgâhında ödemesi mümkün değildir. Eğer satıcı ile banka arasındaki çerçeve anlaşmasında paranın nerede ödeneceğine ilişkin hüküm yoksa satıcı gidip

¹⁶⁴ Arkan, s. 42.

¹⁶⁵ Akipek, s. 279.

¹⁶⁶ İnal, 252.

¹⁶⁷ Akipek, s.279.

parayı banka şubesinden alacaktır. Bunun dışında kredi miktarı, satıcıya havale yoluyla da ödenebilir¹⁶⁸.

2. KREDİ ŞARTLARINI TÜKETİCİ ALEYHİNE DEĞİŞTİRMEME BORCU

TKHK yürürlüğe girmeden önce, 1994 tarihli Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 13. maddesinin 2. fıkrasının c bendi, başlangıçta belirlenen kredi şartlarının sözleşme süresince tüketici aleyhine değiştirilemeyeceğine ilişkin bir hüküm bulunmaktaydı¹⁶⁹. Ülkemizde sık sık yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde faizlerin yükselmesiyle birlikte banka ve finans kuruluşları bunu bahane ederek, sözleşmedeki koşulları tüketici aleyhine değiştirmekteydi. Bunun sonucu kredi alanların başlangıçta tahmin bile edemedikleri fevkalade olumsuz ile karşılaşma ihtimali doğmaktaydı. Yönetmeliği göre daha net bir şekilde TKHK’da bu hüküm düzenlenmiştir. TKHK’nun çıkması ile birlikte tüketiciler açısından büyük riskler taşıyan sözleşme koşullarının sonradan banka ve finans kuruluşlarınca değiştirilmesinin önü kapatılmış oldu¹⁷⁰.

TKHK 10. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesine göre, taraflar arasında akdedilen sözleşmede öngörülen kredi şartları, sözleşme süresince tüketici aleyhine değiştirilemez. Kredi şartları taraflarca kabul edilip bir kere imzalandıktan sonra, artık taraflar arasında geçerli olan bu kredi şartlarının, sözleşmenin daha zayıf konumunda bulunan tüketici aleyhine değiştirilmesi açık bir ifade ile kanun tarafından yasaklanmıştır. Kanunun deyiminden, sözleşmedeki kredi koşullarının tüketici aleyhine değiştirilmesinin yasaklanmasına rağmen, kredi koşullarının tüketici lehine değiştirilmesinin önünde bir engel yoktur¹⁷¹. Mesela, piyasadaki faiz oranlarının düşmesi durumunda, kredi sözleşmesinde kararlaştırılan faizden bankanın tüketici lehine olarak indirim yapmasının önünde hiçbir engel yoktur.

¹⁶⁸ Akipek, s. 280.

¹⁶⁹ Zevkliler, Aydın, Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, İzmir 1996, s. 116

¹⁷⁰ Zevkliler, s. 116.

¹⁷¹ Zevkliler, s. 116.

3. SATIN ALINAN MAL VEYA HİZMETİN, İFA EDİLMEMESİ, İFASINDA ORTAYA ÇIKAN EKSİKLİKLERDEN VE AYIPLI MAL VE HİZMETLERDEN SORUMLULUK

Bağlı kredilerin tüketicilere sağladığı en önemli avantajlardan birisi ayıplı ifa veya ifa edilmemenin sonuçlarından banka ve finans kuruluşunun, mal veya hizmet sağlayan ile birlikte sorumlu olmasıdır. Bağlı kredi sözleşmelerinin en önemli özelliklerinden birisi, her ne kadar tüketici kredi sözleşmesi ile satım sözleşmesi birbirinden bağımsız sözleşmeler olsa bile, biri yapılmıyaydı diğersinin de yapılmıyacağı söylenebilir. Bu nedenle kredi veren, bağlı kredide tüketiciye krediyi ancak kendisinin göstereceği satıcı veya hizmet tedarik eden ile sözleşme yapıp mal ve hizmeti ondan temin etmesi halinde vermektedir. Tüketicilere her hangi bir seçim hakkı tanınmamaktadır. Yine tüketici ile kredi veren arasında yapılan bağlı kredi sözleşmenin konusu olan belli bir miktar para, tüketiciye değil doğrudan doğruya satıcı veya hizmet tedarik edene ödenmektedir. Seçim hakkının tanınmamasının yanı sıra, kredi veren satım bedelini doğrudan satıcıya ödediği için, malın veya hizmetin hiç ifa edilmemesi, eksik veya ayıplı ifa edilmesi halinde, tüketici, semeni ödememe, eksik ödeme, satım veya hizmet ilişkisi sonucu ortaya çıkan hukuki haklarını hiç kullanamamaktadır¹⁷². Bu durumda kredi verene karşı hak iddia edememek ve hem maldan yararlanamama hem de kredi faizini ödemek gibi ağır bir yükün altına girme riski taşımaktadır.

Tüketicilerin bağlı kredile açısından karşılarına çıkabilecek bu güçlükleri ortadan kaldırmak için, AB Direktifi 11. maddesi ile özel bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, kredi sözleşmesinde tüketici tarafından sağlanmak istendiği belirtilen mal ve hizmetlerin, hiç teslim edilmemesi, yerine getirilmemesi veya eksik ya da sözleşmeye uygun olmayan şekilde yani ayıplı teslim edilmesi durumunda, diğer bir ifade ile hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi halinde tüketici, öncelikle haklarını satıcıya karşı ileri sürmelidir. Ancak buradan bir sonuç alamadığı zaman, tüketici bu haklarını kredi verene karşı da kullanabilir. Direktif bu hakların hangi şartlar altında kullanılabilceğini üye ülkelerin hukuklarına bırakmıştır.

¹⁷² Arkan, s. 41.

İngiliz hukukunda, 1974 tarihli Tüketici Kredisi Yasası AB Direktifinden çok önce kredi verenin mal veya hizmetin hiç yerine getirilmemesinden veya ayıplı yerine getirilmesinden doğan sorumluluğu düzenlemiştir. Yasanın 14 maddesine göre, kredi verenin aracılık yapması ile kredi alan bir satım sözleşmesi yaparsa, mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesi, eksik ya da ayıplı ifa edilmesi dolayısıyla, kredi veren de sorumlu olur¹⁷³. Tüketicinin daha iyi korunmasını temin etmek amacıyla, AB Direktifi'ndeki gibi fer'i, ikincil bir sorumluluk yerine, asli sorumluluk getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, kredi veren, mal veya hizmet ile ilgili satıcı veya hizmet verene karşı tüketicinin ileri sürebileceği tüm sorunlarda, satıcı veya hizmet sunan ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulmuştur.

Türk hukukunda, kredi veren ile satıcının tüketiciye karşı eksik ifadan sorumluluğuna ilişkin ilk düzenleme, Finansman Şirketlerinin Kuruluşu ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik ile getirilmiştir. Bu Yönetmeliğin 13/II a, maddesine göre, tüketicinin kredi sözleşmesinden doğan yükümlülüğünün kredi konusu mal veya hizmetin tesliminden önce başlamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca 12. maddenin 3. bendinde açılan kredinin ancak mal veya hizmetin tesliminden sonra finansman şirketi tarafından tüketicinin nam ve hesabına satıcıya ya da hizmeti sunan kişiye ödenebileceği hükme bağlanmıştır. Bu hükümlerde eksik ifa veya ayıplı mal ya da hizmete yer verilmediği açıktır. Sadece mal veya hizmete ilişkin ifanın satıcı tarafından hiç yerine getirilmemesi durumu ele alınmıştır. Tüketicie bu noktada tek bir hak tanınmış ve mal veya hizmet yerine getirilene kadar kredi verene yapacağı geri ödemelere başlamama yetkisi tanınmıştır¹⁷⁴.

TKHK kredi veren ile satıcının maldaki ayıplardan veya eksik ifadan sorumluluğu ilişkin oldukça ayrıntılı bir düzenleme yapmıştır. TKHK 10. maddesinin 5. fıkrasına göre, kredi verenin tüketici kredisini belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi durumunda kredi veren tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olur. TKHK'nun bu düzenlemesi 2003 yılında 4822 sayılı Kanunla 10. maddede yapılan değişiklik sonucu getirilmiştir. Bu düzenlemeden önce,

¹⁷³ Akipek, s. 290.

¹⁷⁴ Akipek, s. 292.

bağlı kredilerde, sadece satılan malın ayıbından ötürü tüketiciye karşı kredi veren ile satıcının sorumluluğu vardı. Sadece ayıplı mal veya hizmetlere ilişkin bir düzenleme getirmekte ve daha önce Yönetmelikte yer alan mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesine ilişkin her hangi bir husus 10. madde ile düzenlenmemektedir. Böylece satıcının edimi hiç yerine getirmemesi ile tehlikesi ile tüketiciyi karşı karşıya bırakmaktadır. Oysa Yönetmelik'te yukarıda da belirttiğimiz gibi tüketicilerin kredi sözleşmesinden doğan yükümlülüğünün kredi konusu malın teslimi veya hizmetin ifasından önce başlamayacağı gösterilmiş ve ayrıca kredi tutarının ancak malın teslimi veya hizmetin ifasından sonra finansman şirketi tarafından tüketicinin nam ve hesabına satıcıya veya hizmet sunana dönmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu şekilde bir hükmün TKHK'nun 10. maddesine konulması ile bu konuda Kanunun çok büyük bir eksikliği giderilmiştir.

Bağlı krediler açısından TKHK'da daha önce 10/4 fıkrasında yer alan ayıplı ifadan satıcı ile kredi verenin müteselsilen ve müştereken sorumlu olmasına ilişkin hüküm oldukça isabetli bir şekilde ayıplı mal başlığını taşıyan TKHK 4. maddesinin içerisinde hükme bağlanmıştır. TKHK 4. maddesinin 3. fıkrasına göre, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ve 10 uncu maddenin beşinci bendine göre (bağlı kredi veren) kredi veren ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumludur. Ayıplı malın neden olduğu zarardan dolayı birden fazla kimse sorumlu olduğu takdirde bunlar müteselsilen sorumludurlar. Satılan malın ayıplı olduğunun bilinmemesi bu sorumluluğu ortadan kaldırmaz.

Tüketicinin korunması açısından fevkalade önemli bir düzenleme yapılmıştır. Zira bağlı kredilerde, işin mahiyeti gereği kredi tutarı, kredi alan tüketiciye değil doğrudan doğruya satıcıya yapılmaktadır. Satım sözleşmesi tüketici ile satıcı arasında, kredi sözleşmesi ise, tüketici ile banka veya finans kuruluşu arasında yapılmaktadır¹⁷⁵. Kredi sözleşmesine göre, tüketiciye tahsis edilen kredi, doğrudan satıcıya ödendiğinde eğer malın ifası hiç veya gereği gibi yapılmazsa veya ayıplı yapılırsa tüketicinin hem kredinin faizini ödemek hem de satım sözleşmesinin konusu mala kavuşamaması gibi bir durum ortaya çıkacaktır¹⁷⁶. Kanun eski düzenlemede eksik olan malın teslim edilmemesi veya hizmetin hiç yerine getirilmemesi veya geç ifadan dolayı satıcı ile

¹⁷⁵ İnal, s. 390.

¹⁷⁶ İnal, s. 390 vd.

birlikte kredi vereni de müteselsilen sorumlu tutarak tüketicilere önemli bir koruma getirmiştir.

İfa edilmeme veya geç ifadan TKHK 10 maddesi 5. fıkrasında kredi verenin müteselsil sorumluluğundan bahsetmektedir. Buradan hareketle, kredi alanın satın aldığı mal veya hizmetin, satıcı veya hizmet tedarik eden tarafından hiç ifa edilmemesi, geç ifa edilmesi veya ayıplı ifa edilmesi durumunda, dilerse kredi verene dilerse de, satıcı veya tedarik edene başvurabilir¹⁷⁷. Müteselsil sorumluluğun sonucu olarak, ayıplı mal ya da hizmet durumunda, tüketici kredi veren veya TKHK 10/5 ve 4/3 fıkralarında belirtilen kişilerden dilediğine başvurabileceği gibi, bunlardan birinden sonuç alamazsa diğerlerinden dilediğine başvurabilir.

Tüketici kural olarak mal veya hizmetteki ayıbı öğrendiği andan itibaren eğer doğrudan kredi verene gidecekse, ona yapmakta olduğu kredi ödemelerinin durdurabilir. Maldaki ayıp giderilene kadar geçen süre içerisinde kredi borcuna faiz yürümeyecektir. Eğer satım sözleşmesi feshedilirse, kredi sözleşmesi de aynı şekilde feshedilecektir. Nitekim bağlı kredinin temelini oluşturan alım-satım işlemi ortadan kalktığına göre, kredi sözleşmesi de sebepten yoksun kalacak ve ortadan kalkacaktır. Sözleşmenin bu şekilde tamamen ortadan kalktığı durumlar haricinde, tüketici kredi geri ödemelerini durdurabilir. Ancak daha önce yapmış olduğu ödemelerin kendisine iadesini isteyemez. Aksine davranış kredi vereni zarara uğratacağından, banka ve finans kuruluşları bağlı tüketici kredisi vermekten kaçınacaktır. Ayrıca kural olarak tüketici banka veya finans kuruluşundan bir kredi almaksızın satıcı ile girdiği basit taksitli satım sözleşmelerinde mal veya hizmetin ayıplı çıkması durumunda, daha önce yaptığı borç ödemelerinin satıcı tarafından iade edilmemesi risklerini nasıl kendi üzerine alıyorsa, burada da evleviyetle bu riski taşımalıdır. Ancak tüketici kredisi sözleşmesi tamamen ortadan kalkmışsa hem tüketici hem de kredi vereni mağdur etmeyecek bir çözüm tarzı bulmak gerekir¹⁷⁸.

¹⁷⁷ Zevkliler, s. 118.

¹⁷⁸ Akipek, 298.

4. SORUMSUZLUK KAYDI KOYMAMA BORCU

Kredi verenin sorumsuzluk kaydı koymama yükümlülüğü bağıli krediler açısından öngörülen önemli borçlardandır. Bu yükümlülük, bağıli kredi dolayısıyla kredi verenin mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesi ya da ayıplı çıkmasından doğan sorumluluğunun bir devamı niteliğindedir. Gerçekten de, ilk bakışta, her ne kadar banka veya finans kurumu için bağıli kredi alanında böyle bir sorumluluk öngörülmüşse de bu sorumluluğun tüketici kredisi sözleşmesine konulacak bir sorumsuzluk kaydı ile bertaraf edilmesi mümkündür. Aslında TKHK' açıkça sorumsuzluk kaydı konulmasını yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat doktrindeki görüş birliğine göre, bağıli kredi verenin, satıcı veya tedarik eden ile müteselsil sorumluluğuna ilişkin bu hükümlerin emredici hukuk kuralı olduğu ve sözleşmeye konulacak bir sorumsuzluk kaydının geçersiz olacağı yönündedir¹⁷⁹. Doktrindeki hakim görüş, eğer kredi veren bağıli kredi sözleşmesine maldaki ayıplardan, ifanın yapılmamasından veya geç ifadan dolayı sorumlu olmayacağına ilişkin bir sorumsuzluk kaydı koyarsa, bu şart sanki yokmuş gibi kredi sözleşmesinin geçerli olacağı, bu şartın geçersiz sayılacağıdır¹⁸⁰.

5. KREDİ VERENİN ALDIĞI TEMİNATLARI İADE BORCU

Kredi, kredi veren ile kredi alan tüketici arasındaki güven ilişkisine dayalı olarak verilmektedir. Fakat salt güvene dayanarak teminat alınmadan bağıli kredi vermek bankacılık uygulamasına aykırı olacaktır. Kredi veren krediyi geri almada büyük sorunlarla karşılaşabilir. Bu nedenle bankacılık uygulamasında, mutlaka şahsi veya aynı teminatlar alınmaktadır.

Alınan teminat eğer şahsi teminat ise, mesela kefalet gibi, kredi borcu ödendiği anda teminat sona erecektir. Bu nedenle teminatın iadesine gerek yoktur. Fakat bu teminat mektubu veya menkul rehni gibi aynı bir teminatsa borcun ödenmesi ile birlikte alınan teminatların iadesi gerekir¹⁸¹.

¹⁷⁹ Akipek, s. 302.

¹⁸⁰ Akipek, s. 302.

¹⁸¹ Akipek, s. 303.

TKHK 10/son fıkrasına göre, kredi verenin ödemeleri bir kıymetli evraka bağlaması ya da krediyi kıymetli evrak kabul etmek suretiyle teminat altına alması yasaktır. Bu yasağa rağmen tüketiciden kıymetli evrak alınacak olursa, tüketici bu kıymetli evrakı kredi verenden geri isteme hakkına sahiptir. Ayrıca, kredi veren kıymetli evrakın ciro edilmesi sebebiyle tüketicinin uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Bu hükümle tüketiciye verilen kredinin teminat altına alınması için kıymetli evrak alınması yasaklanmıştır.

7. KREDİ VERENİN SIR SAKLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Bankacılık uygulamasında, sır saklama yükümlülüğü son derece önemli bir yere sahiptir. TKHK özel olarak sır saklama yükümlülüğünü düzenlememekle banka tekniği bakımından bu önemli bir borçtur. Banka kredi vermek için yapacağı araştırma sırasında tüketicinin önemli sırlarına ulaşmaktadır. Bunların kredi verilsin verilmesin kesin olarak üçüncü kişilere ifşa edilmemesi gerekir¹⁸². Bankaların sır saklama yükümlülüklerine ilişkin önemli kanuni düzenleme Bankalar Kanunu 83. maddedir.

A. KREDİ VERENİN HAKLARI

1. TEMİNAT İSTEME HAKKI

Bağlı kredinin teminat karşılığı verilmesini zorunlu kılan kanuni bir düzenleme bulunmamakla birlikte, sözleşmenin mahiyeti gereği teminatlı olarak kredi verilmektedir. TKHK 10. maddesinin 2. fıkrasının e bendinde tüketici kredisinde istenecek teminatın mutlaka kredi sözleşmesine yazılması gerektiği vurgulanmıştır. Kanun kredinin teminatlı olarak verilmesini zorunlu kılmamasına rağmen eğer bir teminat istenecekse bunun mutlaka kredi sözleşmesinde bulunması gerektiğini hüküm altına almıştır. Bankacılık uygulamasında itibarı çok yüksek müşteriler dışındaki tüm bağlı krediler teminatlı olarak verilmektedir.

Bağlı tüketici kredileri bakımından satıcı firma garantisi de önemli teminatlardandır. Bağlı tüketici kredilerinde, satıcı ile kredi veren arasında mutlaka bir

¹⁸² Reisoğlu, s. 837 vd.

ilişkinin bulunması ve satıcıya güvenerek kredi verinin hareket etmesi gerekir. Kredi alan aldığı kredi ile kredi verenin gösterdiği satıcıdan malı almakta, ancak satıcı bedel tamamen kredi verene ödenene kadar, mal üzerinde mülkiyeti muhafaza sözleşmesi yapmaktadır. Satıcı firma, kredinin tüm taksitlerinin ödendiğini ve kredi alanın yani tüketicinin bir borcunun kalmadığına dair kredi veren tarafından yapılacak yazılı bir bildirim kadar malın mülkiyetini alıcıya geçirmeyecektir¹⁸³.

Satıcı firma garantisi ancak bağlı kredilerde söz konusu olabilir. Diğer kredi türlerinde satıcı ile kredi veren arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır. Satıcı firma garantisinde, kredi veren ile satıcı zaten mevcut ilişki sözleşme ile belirlenecek ve kredi alan ile kredi veren arasındaki sözleşmeye satıcı firma müşterek ve müteselsil kefil olarak imza atacaktır. Böylece satıcı firmanın verdiği garanti doğrultusunda kredi verene ödeme yapmak zorunda kalması durumunda, müteselsil ve müşterek sorumlu olarak sözleşmeye imza attığından, kredi alana bunu rücu etme hakkını kazanacaktır¹⁸⁴.

2. KREDİNİN ÖDENMESİNİ TALEP HAKKI

Tüketici sözleşmesi ile tüketiciye tahsis edilmiş olan kredinin bağlı krediler açısından tüketicinin satış veya hizmet temin sözleşmesi yaptığı üçüncü kişiye ödenmesinden sonra, kredi veren krediyi geri alma hakkına sahip olur. Tüketici kredisi sözleşmesinde kredinin ne şekilde, ne zaman ödeneceğinin mutlaka belirlenmesi gerekir. Sözleşmedeki bu koşullara göre, kredi veren bu kredinin ödenmesini kredi alandan isteyebilir¹⁸⁵. TKHK 10. maddesinin 2. fıkrasının c bendinde, kredinin ödeme tarihlerinin sözleşmede belirtilmesi zorunlu kılınmıştır.

3. FAİZ VE DİĞER MASRAFLARA TALEP ETME HAKKI

Bankalar sonuç itibarıyla ticari amaçla kurulmuş, kâr elde ederek ayakta durabilecek kurumlardır. Bankanın kredi verirken temel amacı kâr elde etmektir. Bunu gerçekleştirmenin yolu piyasadan belli bir maliyetle topladığı fonları, bunun

¹⁸³ Özsunay, Ergün, s. 11.

¹⁸⁴ Özsunay, Tüketici Kredileri, s. 12.

¹⁸⁵ Akipek, s. 310.

üzerine bir fiyatla piyasada ihtiyacı olan diğer aktörlere ulaştırmaktır. Bu nedenle bankalar veya finans şirketleri, kredi verirken bunun karşılığında faiz, komisyon, fon gibi şeyler talep ederler¹⁸⁶.

TKHK 10. maddesinin 2. fıkrasının c bendi, faiz ve diğer unsurlardan, d bendi faiz, fon ve diğer masraflardan söz etmektedir. Bu hüküm kredi sözleşmelerinde faizin isteneceği yıllık oranın mutlaka sözleşmede belirtilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Kredi veren kural olarak tüketici kredisine uygulayacağı kredi oranı konusunda serbesttir. Kredi verebilecek tüketici bulabildiği sürece istediği oranda kredi verebilir. Banka veya kredi kuruluşu sözleşmedeki şartlara göre tüketicinin kabul edip imzaladığı oranı sonradan tüketici aleyhine olarak değiştiremez.

Faizin dışında, kredi veren, bağlı tüketici kredis sözleşmesinin hazırlanması ve devamında ortaya çıkan masrafları tüketiciden talep etme hakkına sahiptir. Bu masraflar, sözleşmenin yapılması sırasında ortaya çıkabilecek noter masrafları, tapu masrafları, pul masrafları gibi değişik kalemlerden oluşur¹⁸⁷.

III. KREDİ ALANIN HAKLARI VE BORÇLARI

A. KREDİ ALANIN BORÇLARI

1. KREDİYİ KABUL BORCU

Kredi veren bağlı kredi sözleşmesi ile kararlaştırılan miktar ve koşullarda krediyi kredi alana tahsis ettiği zaman, kredi alan açısından sunulan bu krediyi kabul borcu doğar. Tüketici kredis sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Tüketici kredis bankacılık uygulamasında faizli olarak verildiğinden, kredi veren yaptığı kredi sözleşmesinin karşılığında faiz geliri alacaktır. Kredi verenin faiz alacağı için tüketicinin kendisine tahsis edilen krediyi kabul etmesi gerekir. Tüketici kendisine tahsis edilen kredi konusunu kabul etmese temerrüt hükümleri uygulanacaktır. Burada alacaklının değil borçlunun temerrüdü hükümleri

¹⁸⁶ Arkan, s. 33.

¹⁸⁷ Arkan, s. 34.

uygulanır. Krediyi kabul etmeyen tüketiciden, temerrüt faizi ve tazminat istenebileceği gibi, kredi verenin menfi tazminatını alıp tüketici sözleşmesinden dönmesi de mümkündür¹⁸⁸.

2. KREDİYİ GERİ ÖDEME BORCU

Tüketicinin en önemli borcu aldığı krediyi geri ödeme borcudur. Bu borcun ne şekilde ödeneceği tüketici kredi sözleşmesinde belirtilmelidir. TKHK 10. maddesinin 2. fıkrasının d bendinde faiz ve diğer masrafları, yani tüketicinin toplam borcunu gösterir ödeme tarihlerini içerir bir ödeme planının tüketici kredisi sözleşmesinde yapılmış ve bu ödeme planının tüketiciye verilmiş olmasının zorunlu kılmasıdır¹⁸⁹.

3. FAİZ VE DİĞER MASRAFLARI ÖDEME BORCU

Bankacılık uygulamasında faiz tüketici kredilerinin zorunlu bir unsuru haline gelmiştir. Bağlı kredi sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup, kredi kullanan tüketicinin en önemli borcu aldığı kredinin karşılığı olarak kredi verene faiz ödemektir.

Bağlı tüketici kredi sözleşmesi sonuç itibarıyla tüketicinin bir talebini karşılamak için yapılmaktadır. Burada sözleşmeyi harekete geçiren suje olarak tüketicinin sözleşmenin yapılması sırasında ortaya çıkacak olan masrafları ödemesi gerekir. Çünkü bu sözleşmeden o yararlanmaktadır. Tüketicinin ödemesi gereken masraflar, noter masrafları, pul masrafları veya tapu masrafları gibi kalemlerden oluşur¹⁹⁰.

B. KREDİ ALANIN HAKLARI

¹⁸⁸ Akipek, s. 316.

¹⁸⁹ Arkan, s. 317.

¹⁹⁰ Akipek, s. 320.

1.GEÇ İFA, İFA EDİLMEME VEYA AYIPLI İFA DURUMUNDA HEM BAĞLI KREDİ VERENE HEM DE SATICIYA GİDEBİLME HAKKI

Bağlı kredi sözleşmelerinin en önemli özelliklerinden birisi, her ne kadar tüketici kredi sözleşmesi ile satım sözleşmesi birbirinden bağımsız sözleşmeler olsa bile, biri yapılmıyaydı diğzerinin de yapılmıyacağı söylenebilir. Bu nedenle kredi veren, bağılı kredide tüketiciye krediyi ancak kendisinin göstereceğı satıcı veya hizmet tedarik eden ile sözleşme yapıp mal ve hizmeti ondan temin etmesi halinde vermektedir. Tüketiciye her hangi bir seçim hakkı tanınmamaktadır. Yine tüketici ile kredi veren arasında yapılan bağılı kredi sözleşmenin konusu olan belli bir miktar para, tüketiciye değil doğrudan doğruya satıcı veya hizmet tedarik edene ödenmektedir. Seçim hakkının tanınmamasının yanı sıra, kredi veren satım bedelini doğrudan satıcıya ödediğı için, malın veya hizmetin hiç ifa edilmemesi, eksik veya ayıplı ifa edilmesi halinde, tüketici, semeni ödememe, eksik ödeme, satım veya hizmet ilişkisi sonucu ortaya çıkan hukuki haklarını hiç kullanamamaktadır¹⁹¹. Bu durumda kredi verene karşı hak iddia edememek ve hem maldan yararlanamama hem de kredi faizini ödemek gibi ağır bir yükün altına girme riski taşımaktadır.

TKHK kredi veren ile satıcının maldaki ayıplardan veya eksik ifadan sorumluluğı ilişkin oldukça ayrıntılı bir düzenleme yapmıştır. TKHK 10. maddesinin 5. fıkrasına göre, kredi verenin tüketici kredisini belirli marka bir mal veya hizmet satın alınması ya da belirli bir satıcı veya sağlayıcı ile yapılacak satış sözleşmesi şartı ile vermesi durumunda satılan malın veya hizmetin hiç ya da zamanında teslim veya ifa edilmemesi durumunda kredi veren tüketiciye karşı satıcı veya sağlayıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olur.

TKHK'nun bu düzenlemesi 2003 yılında 4822 sayılı Kanunla 10. maddede yapılan değışiklik sonucu getirilmiştir. Bu düzenlemeden önce, bağılı kredilerde, sadece satılan malın ayıbından ötürü tüketiciye karşı kredi veren ile satıcının sorumluluğı vardı. Sadece ayıplı mal veya hizmetlere ilişkin bir düzenleme getirmekte ve daha önce Yönetmelikte yer alan mal veya hizmetin hiç ifa edilmemesine ilişkin her hangi bir husus 10. madde ile düzenlenmemektedir. Böylece satıcının edimi hiç

¹⁹¹ Arkan, s. 41.

yerine getirmemesi ile tehlikesi ile tüketicuyu karşı karşıya bırakmaktadır. Oysa Yönetmelik'te yukarıda da belirttiğimiz gibi tüketicilerin kredi sözleşmesinden doğan yükümlülüğünün kredi konusu malın teslimi veya hizmetin ifasından önce başlamayacağı gösterilmiş ve ayrıca kredi tutarının ancak malın teslimi veya hizmetin ifasından sonra finansman şirketi tarafından tüketicinin nam ve hesabına satıcıya veya hizmet sunana dönmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Bu şekilde bir hükmün TKHK'nun 10. maddesine konulması ile bu konuda Kanunun çok büyük bir eksikliği giderilmiştir.

Bağlı krediler açısından TKHK'da daha önce 10/4 fıkrasında yer alan ayıplı ifadan satıcı ile kredi verenin müteselsilen ve müştereken sorumlu olmasına ilişkin hüküm oldukça isabetli bir şekilde ayıplı mal başlığını taşıyan TKHK 4. maddesinin içerisinde hükme bağlanmıştır. TKHK 4. maddesinin 3. fıkrasına göre, imalatçı-üretici, satıcı, bayi, acente, ithalatçı ve 10 uncu maddenin beşinci bendine göre (bağlı kredi veren) kredi veren ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumludur. Ayıplı malın neden olduğu zarardan dolayı birden fazla kimse sorumlu olduğu takdirde bunlar müteselsilen sorumludurlar. Satılan malın ayıplı olduğunun bilinmemesi bu sorumluluğu ortadan kaldırmaz.

Tüketicinin korunması açısından fevkalade önemli bir düzenleme yapılmıştır. Zira bağlı kredilerde, işin mahiyeti gereği kredi tutarı, kredi alan tüketiciye değil doğrudan doğruya satıcıya yapılmaktadır. Satım sözleşmesi tüketici ile satıcı arasında, kredi sözleşmesi ise, tüketici ile banka veya finans kuruluşu arasında yapılmaktadır¹⁹². Kredi sözleşmesine göre, tüketiciye tahsis edilen kredi, doğrudan satıcıya ödendiğinde eğer malın ifası hiç veya gereği gibi yapılmazsa veya ayıplı yapılırsa tüketicinin hem kredinin faizini ödemek hem de satım sözleşmesinin konusu mala kavuşamaması gibi bir durum ortaya çıkacaktır¹⁹³. Kanun eski düzenlemede eksik olan malın teslim edilmemesi veya hizmetin hiç yerine getirilmemesi veya geç ifadan dolayı satıcı ile birlikte kredi vereni de müteselsilen sorumlu tutarak tüketicilere önemli bir koruma getirmiştir.

¹⁹² İnal, s. 390.

¹⁹³ İnal, s. 390 vd.

B. KALAN KREDİ BORCUNU ÖDEMECTEN KAÇINMA HAKKI

Tüketici kural olarak aldığı krediyi taraflar arasında yapılan bağlı kredi sözleşmesindeki ödeme planına göre zamanında yapmak zorundadır. Tüketici aldığı kredi ile belirli bir mal satın alınması veya hizmetin temin edilmesinde kullanır. Bu mal veya hizmet ifa edilmese, tüketici oldukça mağdur duruma düşer. Bağlı kredinin niteliği gereği kredi tutarı, tüketiciye değil doğrudan doğruya satıcıya veya temin edene yapılmaktadır. Mal veya hizmet ifa edilmesi tüketici hem krediyi ödeme, hem de malı alamama riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun önlenmesi için, tüketicinin satın aldığı mal veya hizmet ifa edilmediğinde, gereği gibi ifa edilmediğinde veya ayıplı ifa edildiğinde kredi borcunu bu sorun giderilinceye kadar ödememe hakkının olduğu söylenebilir¹⁹⁴.

C. ERKEN ÖDEME HAKKI

Bağlı kredilerde, kredi verene tahsis ettiği krediyi satıcıya öder. Daha sonra kredi sözleşmesine göre, tüketici kredi tutarını kredi verene geri öder. Tahsis edilen bu kredi karşılığı banka tüketiciden faiz alır. Banka veya finans kuruluşu faiz aldığından, erken ödeme durumunda bu faiz alacağının devam edip etmeyeceği ve tüketicinin indirim talep etme hakkının olup olmadığı tartışılmıştır.

Ülkemizde, 1995 yılında TKHK yürürlüğe girene kadarki dönemde, tüketicinin erken ödeme hakkının olmadığı kabul ediliyordu. Tüketici krediyi erken ödese bile krediden bir miktar indirim yapılmasını talep edemiyordu. 1995 tarihli TKHK 10. maddesinin 3. fıkrası erken ödeme ve erken ödeme durumunda ne kadar indirim yapılacağını hüküm altına almıştır. 2003 yılında 4822 sayılı Kanunla TKHK'da yapılan değişiklikle aynı hüküm 10. maddenin 2. fıkrasının h bendinde düzenlenmiştir. Bu hükümle tüketiciye kredi miktarını tek seferde erken yapma imkanı tanınmıştır¹⁹⁵. Burada kredi verenin faiz kaybı olsa da kanunun emredici hükmü olduğundan buna aykırı sözleşmeler yapılamaz.

¹⁹⁴ Akipek, s. 327.

¹⁹⁵ Zevkliler, s. 118.

ALTINCI BÖLÜM

BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

I. GENEL OLARAK

Hukukumuzda borcu sona erdiren sebepler BK'nun 114 ve 140. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Dar anlamda borcu sona erdiren sebepler BK'da beş başlık altında toplanmıştır. Bunlar yenilenme, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, ifa imkansızlığı, takas ve zamanaşımıdır. BK borcu sona erdiren nedenleri sıralarken bazı eksiklikler bırakmıştır. İfa gibi borcu sona erdiren en temel neden sayılmamıştır. Yine borcu sona erdiren önemli sebeplerden ibra BK'da sayılmamıştır¹⁹⁶.

Geniş anlamda borcu sona erdiren nedenler şu şekilde sayılabilir.

- İfa, o borç ilişkisinden doğan borçların yerine getirilmesi ile sona erer.
- Bozma akdi yoluyla tarafların borcu sona erdirmesi.
- BK'da sayılan dar anlamda borcu sona erdiren sebepler.
- Sürekli borç ilişkilerinde sürenin dolması ile.
- Bozucu şarta bağlı borç ilişkilerinde, bozucu şartın gerçekleşmesiyle borç ilişkileri sona erer¹⁹⁷.

II. BAĞLI KREDİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

İki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olan bağlı kredi sözleşmesi sonuçta BK'daki borç ilişkilerinin içerisinde değerlendirilebilir. Bağlı tüketici kredi sözleşmesi, sürekli borç ilişkisi karakteri taşır. Çünkü, borç ilişkisinde borçlulardan en az biri sürekli edimi gerektiriyorsa, o borç ilişkisi sürekli borç niteliğini taşır¹⁹⁸. Bağlı kredi sözleşmesinde, kredi veren, sözleşme ile saptanmış belli bir miktar parayı tüketicinin kullanımına tahsis etmektir. Kredi verenin krediyi tüketiciye kullandırma borcu sürekli bir borç ilişkidir. Geri ödeme süresi boyunca, kredi veren belli miktar

¹⁹⁶ Eren, C. I., s. 128 vd.

¹⁹⁷ Akipek, s. 354.

¹⁹⁸ Eren, C.I. s. 130 vd.

paranın tüketici tarafından kullanımına belli bir süre alacağı faiz, komisyon karşılığı katlanmaktadır.

Bağlı kredi sözleşmesinin sona erme sebepleri incelenirken sürekli bir borç ilişkisi niteliği taşıdığı göz önüne alınarak, genel olarak borç ilişkisi için sona erdiren sebeplerin yanında, kendine has sona erme nedenleri de vardır.

i. İFA

İfa, borçlanılan edimin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesi, alacaklının tatmin edilerek borcun sona erdirilmesidir. Borcun gereği gibi ifa edilmesiyle, o borç sona erecektir. Borcun gereği gibi ifasından maksat, borçlanılan edimin ifa tarz ve unsurlarına, yer ve zamanına, miktar ve niteliğine uygun olarak eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesidir¹⁹⁹.

İfa her borç ilişkisi bakımından en doğal sona erme nedenidir. Kredi sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir borç ilişkisidir. Burada önce kredi verenin borcu olan krediyi tüketiciye tahsis etme borcu doğar. Kredi veren kredi miktarını tüketiciye öncelikli tahsis eder. Daha sonra tüketicinin borcu olan krediyi iade borcu doğar. Tüketici aradaki sözleşmede bulunan zaman ve miktarlarda taksitlerini ödeyerek borcun öder. Tüm taksitler ödendiğinde, borç sona erer. BK 67. maddeye göre, borçlanılan edimi kural olarak bizzat borçlu yerine getirmek zorunda değildir. Üçüncü bir kişi de borçlanılan edimi yerine getirir²⁰⁰.

Tüketici kredisinin vadede ödenmesi halinde genel kurallara göre, borç ilişkisi sona erer. Ancak TKHK ile birlikte genel kural olan vadede ödeme ile birlikte, tüketiciye, erken ödeme ile borcunu sona erdirme imkanı tanınmıştır. Burada tüketici vadeden önce kredi borcunu ödeyebileceği gibi yapılan erken ödeme karşılığı faiz ve komisyon indirimi de talep edebilir. Tüketici eğer aldığı kredi tutarını bu şekilde tamamen öderse sözleşme sona erer²⁰¹.

¹⁹⁹ Eren, C. I, s. 102.

²⁰⁰ Akipek, s. 358.

²⁰¹ Akipek, s. 359.

ii. KREDİ VEREN TARAFINDAN BORCUN TAHSİLİ

Kredi alan borcunu zamanında ödemesi alacaklı olan kredi veren İcra İflas Kanunu'na göre, alacaklı aleyhine icra takibine girişecek ve alacağını tahsil etmenin yollarını arayacaktır. Kredi veren borcunu ödemeyen tüketicinin aleyhine takibe geçebileceği gibi varsa, kefile karşı da takibe geçebilir. Yine varsa aynı teminatların paraya çevrilmesini talep edebilir. Alacaklının icra yoluyla alacaklarını tamamen tahsil etmesi ile sözleşme sona erer²⁰².

iii. ÖLÜM, FİİL EHLİYETİNİN KAYBI, İFLAS

Sözleşmenin taraflarından birinin ölümü, iflası veya fiil ehliyetini kaybetmesi kural olarak sözleşmeyi sona erdirmez. Fakat kredi borcu, kredi veren tarafından yerine getirilmeden önce, kredi alanın ölmesi, iflas etmesi veya fiil ehliyetini yitirmesi durumunda kredi verenin borcun sona erdiğinin kabul edilmesi gerekir. Zira kredi ilişkisi karşılıklı bir Güven ilişkisi üzerine kurulmaktadır. Ayrıca tüm bu hallerde kredi verenin krediyi mirasçılara, yasal temsilciye veya iflas masasına ödemesi, onun kredi tutarını geri almaması sonucunu doğurabilir²⁰³.

Ancak tüketicinin kredinin fiilen tüketici tarafından kullanılmasından sonra ölmesi, fiil ehliyetini yitirmesi veya iflas etmesi durumunda, sözleşme ilişkisi devam edecektir. Kredi veren alacağını, mirasçılara, yasal temsilciye veya iflas masasına karşı ileri sürebilir.

iv. SÖZLEŞMENİN FESHİ

Bağlı kredi sözleşmesi sürekli bir borç ilişkisi doğurduğundan, bu sözleşme ancak fesih yoluyla sona erdirilir. Sözleşen taraflardan birinin tek tarafı olarak yöneltilmesi gerekli bir irade beyanı ile sürekli borç ilişkisini ileriye etkili olarak sona erdirmesine fesih denilir. Fesih ile borç ilişkisi sona erer. Kredi veren kredi tutarını tüketiciye tahsis etmeden fesih imkanı doğmaz. Bağlı kredi sözleşmesinin konusunun

²⁰² Akipek, s. 359.

²⁰³ Akipek, s. 360.

tüketiciye tahsis edilip kullanılmasından sonra, sözleşmenin feshi mümkün olacaktır. Ondan önceki aşamada ancak dönme mümkündür²⁰⁴.

Bağlı kredi sözleşmesi sürekli borç ilişkisi niteliği taşıyan belirli süreli bir sözleşmedir. Burada taraflar arasında süreden kaynaklanan bir fesih söz konusu olmaz. Buradaki fesih haklı bir sebebin ortaya çıkması nedeniyle sözleşmenin feshedilmesidir. Mesela, tüketicinin taksitlerini zamanında ödememesi halinde, banka veya kredi kuruluşunun sözleşmeyi feshetmesi gibi.

d. BAĞLI TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI

Sözleşmenin sona ermesinin en önemli sonucu, artık tarafların o sözleşme ile bağlı olmamalarıdır. Tarafların birbirlerine karşı hak ve yükümlülükleri tamamen sona ermektedir. Borcun konusunu oluşturan asıl hakların yanı sıra, kefalet, rehin gibi fer'i nitelikteki haklar da sona erer.

Bağlı kredi sözleşmelerinde asıl borç verilen kredi tutarıdır. Asıl alacak ile birlikte, kefalet, rehin gibi alacağa bağlı fer'i nitelikte haklar da vardır. Yine faiz alacağı çoğaltan fer'i nitelikte bir haktır. BK 113. maddesinin II. ve III. Fıkrasında, asıl alacağın sona ermesinden sonra fer'i alacakların sona erdiğine ilişkin kuralın istisnaları düzenlenmiştir. Bu istisnaların ilki, BK 113/II. Fıkrası ile düzenlenmiş olan, faizlere ilişkin hükümdür. Buna göre, asıl borç ödenmiş olsa bile, evvelce işlenmiş faizleri talep hakkı saklı tutulmak veya hal icabından anlaşılacak kaydıyla alacaklı tarafından faiz istenmesi mümkündür²⁰⁵.

Alacağın taşınmaz rehni ile teminat altına alınması durumunda, asıl borcun sona ermesi ile rehin sona ermez. Ayrıca bunun tapudan terkin edilmesi gerekir.

²⁰⁴ Eren, C. III, s, 458 vd.

²⁰⁵ Akipek, s. 364.

SONUÇ

Sanayi Devriminden sonra ortaya çıkan seri üretim ve pazarlama yöntemleri piyasada bulunan aktörler arasındaki işlemlerin sayısını oldukça arttırmıştır. Zaman içinde, bankacılık sektörünün gelişmesi ile, bankacılık işlemleri denilen yeni bir alan karşımıza çıkmıştır. Yeni bir hukuk dalı olan banka hukuku ortaya çıkmıştır. Yeni üretim ve tüketim modeli ortaya yatırımcı kuruluşların yanında, finanse edilmesi gereken bireyleri de çıkarmıştır. Artık birbirlerini tanıyan küçük bir kasabanın içindeki ticareti aşan bir sistem çıkmıştır. Bireylerin ihtiyaçlarına ulaşması için finansman desteğine ihtiyaç duyulmakta idi.

Tüketici kredilerinin verilmesinde, hareket noktası, tüketicinin finansman ihtiyacıdır. Tüketici kredilerinde kredi veren ve tüketici olmak üzere iki ana kişi vardır. Tüketici kredisinin geçmişi eskilere dayansa bile, 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve 1950'lerden itibaren Batı'da yaygınlaşmaya başlamıştır. İlk büyük atılımlar ABD'de yaşanmış ve oradan tüm dünyaya yayılmıştır.

Ülkemizde, tüketici kredileri uzun yıllar herhangi bir yasal düzenleme olmaksızın, Bankalar Birliği'nin yayınladığı kurallar ve her bankanın kendine göre yaptığı birtakım standart sözleşmeler ile yürütülmekteydi. Bunun sonucu olarak tüketicilerin mağdur olmalarına yol açılmakta idi. Bu konuda özel düzenleme yapılmadan önce BK'nın genel hükümlerine göre uyuşmazlıklar çözülmekte idi. BK'nın 19 ve 20. maddeleri sözleşme özgürlüğünü belli bir noktaya kadar sınırlayıp tüketicilerin mağduriyetlerine kısıtlı bir çözüm getirmekte idi. Yine aynı şekilde MK 2. maddesindeki dürüstlük kuralı bu alanda hâkimlere sözleşmelere müdahale imkanı vermekte idi²⁰⁶.

Ülkemizde, ilk olarak Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan “Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik” ile, özellikle bizim de inceleme konumuz olan bağlı kredilerin ne şekilde verileceği düzenleme altına alınmıştır.

²⁰⁶ İnan, s. 180 vd.

Ancak tüketici kredisi alanında ilk yasal düzenleme, 1995 tarihli Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun olmuştur. TKHK 10. maddesi tüketici kredileri hakkında hükümler getirmektedir. Yine ülkemizde, ekonomik krizler sonrası ortaya çıkan çok yüksek tüketici kredisi temerrüt faizlerini engellemek ve tüketiciyi kredi sözleşmelerinde korumak amacıyla 1995 tarihli TKHK'da 2003 yılında, 4822 sayılı Kanunla kapsamlı değişiklikler yapılmıştır.

Konumuz olan bağlı krediler, üçlü ilişki kapsamında, tüketiciye verilen kredinin güvence altına alınması için tüketicinin verdiği veya tüketicinin yararına gerçekleştirilen rehin, ipotek, kefalet gibi teminat şekilleriyle, kredi kuruluşu ile tüketici arasında veya kredi kuruluşu ile güvence veren rehin borçlusunu, ipotek veren, kefil ve müteselsil borçlu ve kefil arasında yapılmaktadır. Bağlı tüketici kredileri, tüketicinin aslında belirli bir satıcı ile sözleşme yapmasını temin etmek maksadına hizmet etmeyi amaçlamaktadır.

Bu üçlü ilişkide genellikle üç ayrı sözleşme kurulmaktadır. Banka ile satıcı arasında bir çerçeve sözleşme yapılmakta; satıcı ile tüketici arasında bir satım sözleşmesi; banka ile tüketici arasında ise bir tüketici kredisi sözleşmesi yapılmaktadır. Bağlı kredi sözleşmesine, satış finansman kredisi de denilmektedir. Tüketici kredi kuruluşundan aldığı krediyi ancak belirli bir malı almak veya belirli bir hizmetten yararlanmak için kullanmak ile yükümlü olmaktadır. Tüketici tarafından satın alınmak istenilen bir mala ilişkin tüketici kredisi konusunda tüketici, örneğin bir otomobil satıcısı tarafından doğrudan bankaya sevk edilmekte ve tüketici, banka ile bir kredi sözleşmesi yapmaktadır. Ancak banka kredi talebinde bulunan tüketici nam ve hesabına olmak üzere mal ve hizmetin tüketiciye teslimini müteakip, krediyi satıcıya ödemektedir. Buna karşılık tüketici, kredi taksitlerini satıcıya değil, bankaya ödemektedir.

Bağlı krediler, tüketici kredisinin alt türü olmasına rağmen oldukça farklı yanları da vardır. En önemli farklılıklar, kredinin doğrudan tüketiciye değil satıcıya ödenmesinde ve maldaki ayıplardan sorumluluğa ilişkindir. Bağlı krediler tüketicinin belli bir malı belli bir satıcıdan alması veya belli bir marka malın alınması karşılığında şartlı olarak verilmektedir. Tüketici kredi verene hesap vermek zorunda

birakılmaktadır. Buna karşılık diğer tüketici kredilerinde böyle bir durum sözkonusu değildir.

Bağlı krediler açısından diğer önemli bir farklılık ise, mal veya hizmetteki ayıplardan, ifa edilmemesinden veya eksik ifadan satıcı ile birlikte, kredi verenin de müteselsilen sorumlu olmasıdır. Bu hüküm tüketicilerin korunması açısından fevkalade önemli bir hükümdür. Çünkü bağlı kredilerde, tüketiciye tahsis edilen kredi şartlı olarak verilmektedir. Tüketici sözleşme yapacağı satıcıyı kendi özgür iradesi ile belirleyemeyecektir. Tahsis edilen kredi tutarı tüketiciye değil satıcıya ödenmektedir. Bu nedenle tüketici hem malı alamama hem de kredi tutarını faizi ile birlikte ödemek zorunda kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için hem satıcı hem de kredi veren tüketiciye karşı sorumlu olmaktadır.

Bağlı kredi sözleşmeleri banka veya kredi kurumları tarafından önceden belirlenen genel işlem şartlarına göre tek taraflı olarak hazırlanmaktadır. Belirlenen bu genel işlem şartları üzerinde tüketicinin kendi özel koşulları olan ödeme zamanı, kredi miktarı gibi durumların dışındakilerin üzerinde tüketicinin bir tasarruf imkanı bulunmamaktadır. Türk hukukunda genel işlem şartlarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak TKHK tüketici sözleşmelerinde bulunması gereken hükümlere ilişkin bazı kurallar koymuştur. TKHK 10. maddesi genel olarak tüketici kredisi sözleşmelerinde bulunması gereken koşulları saymıştır. Bu düzenlemeye göre, taraflar arasında yapılan sözleşmede kararlaştırılan hükümlerin sonradan tüketici aleyhine değiştirilmesi yasaktır.

Tüketici sözleşmesi TKHK 10. maddesine göre yazılı olarak yapılmak zorundadır. Bu hükmün amacı sonradan ortaya çıkabilecek değişikliklere karşı tüketiciyi korumaktır.

Bağlı kredi sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Aynı zamanda bağlı kredi sözleşmesi sürekli nitelikte bir borç ilişkisidir. Kredi veren tahsis ettiği kredi miktarının belli bir süre ile tüketici tarafından kullanılmasına katlanmak zorundadır. Fakat buna karşılık tüketici de kredi verene bu katlanmanın bir bedeli olarak faiz ve komisyon ödemek zorundadır.

SUMMARY

The subject of our dissertation is a sub-kind of consumer credit that is bound (linked) credit. Beginning of dissertation was explained the concept of related to subject. Consumer credit is one of the important banking transactions nowadays. The Industry Revolution increase either production (supply) or consumption rapidly. In this point both supply and consumption habits was beginning changed, furthermore new marketing strategic emerge from. Consumer and consumer protection concept put on agenda of societies.

The history of credit concept goes back to ancient are, but it is only by nineteenth century the use of credit had became more acceptable. Industrial development in both Europa and United States of America have supported the increase in both using and giving credit.

Consumer credit agreement may be defined as an agreement, which is concluded between two parties, namely creditor (bank or credit institutions) and consumer. Consumer credit agreement is a bilateral agreement. According to this agreement that creditor is Grant a definite amount of money to consumer and consumer is to pay back this amount of money to creditor (bank or credit institutions) in time of payback.

The first consumer credit was given in year 1988 in Turkey by Yapı Kredi Bankası. But this consumer credit agreement were created many problems. It became a necessity to regulate this area.

Bound (linked) credit concept was emerge with Related to Financial Institutions Establishing and Examining Principal Regulation in year 1994 by Undersecretaries Treasury. But this Regulate solve problem in this area lack of sufficiently.

The Consumer Protect Act was adopted in year 1995. Consumer Protect Act's Article 10 was regulate consumer credit. In this Article 10/4 also introduces a new kind of consumer credit. The new consumer credit was bound (linked) credit. The new Act

also is put into ordered the liability of creditor in bound credit agreement, whereas cash consumer credit agreement nothing a kind of liability. Cash (classical) consumer credit agreement is bilateral agreement which is concluded between creditor and consumer whereas bound (linked) credit agreement consisting of three parties, namely creditor (bank or credit institutes), consumer and seller goods or supplier service.

If the credit is given on the condition of buying good and supplying service from a definite seller or supplier. If the goods and service are definite, then the creditor will be liable of the defect or non compliance or partial compliance in this good and service. This is a protective provision for the consumer a very important aspect of liability.

According to Consumer Protection Act's Article 10, the consumer credit agreement between consumer and creditor should be concluded in a written form . also a copy this agreement should be given to the consumer. After the enactment of the agreement the creditor isn't allowed to change any of the provision of it.

A substantial number of disputes arise between consumer and the suppliers and of goods and services funded under a credit agreement. Consumer Protection Act considered giving the consumer of option of taking action directly against the lender (creditor), without being obliged to first institute proceeding against the supplier of service or seller of goods. This approach is based on notion that signing of a contract of supply of service and sell goods is conditioned by existence of a credit agreement to Act's 10. This generates a certain form of joint and several liability between the supplier of service or seller of goods and the lender (creditor).

SUMMARY

Tezimizin konusu tüketici kredilerinin alt türü olan bağı kredilerdir. Konunun incelenmesinde başlangıçta, konuyla ilgili kavramların açıklanmasına önem verilmiştir. Tüketici kredisi bugün bankacılık sisteminin en önemli işlemlerindedir. Sanayi Devrimi ile birlikte seri üretimin başlaması sonucu hem üretim hem de tüketim hızla artmıştır. Bu noktada hem tüketim alışkanlıkları hem de satıcı ile tüketici arasındaki ilişkilerin boyutu değişmeye başladı. Tüketicilerin ihtiyaçlarının karşılanması için kredi kavramının ilk ortaya çıktığı zamanlarda, tüketici bizzat satıcı veya üretici tarafından finanse ediliyordu. Bu da, satıcı veya üreticinin taksitle satım sözleşmesi yapması şeklinde gerçekleşmekteydi. Bu sistemin bir sakıncası, tüketicinin finansman yükünün ve riskinin, satıcı veya üretici üzerinde kalmasıydı.

Ülkemizde, ilk olarak Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan “Finansman Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik” ile, özellikle bizim de inceleme konumuz olan bağı kredilerin ne şekilde verileceği düzenleme altına alınmıştır.

Tüketici kredilerine ilişkin düzenleme bulunmadığından bu konu hukukun genel hükümlerine göre yürütülmekteydi. Bu ise sözleşmenin zayıf tarafı olan tüketicilerin mağdur olmaları sonucunu doğurmaktaydı. TKHK 1995 yılında çıkarılmış ve bu konudaki önemli bir ihtiyaca cevap verilmiş olmaktadır. TKHK’da yine 2003 yılında 4822 sayılı Kanunla önemli değişiklikler yapılmıştır.

Üçlü ilişki çerçevesinde tüketicinin finansman ihtiyacının karşılanması modeli gelişmeye başladı. Bu modelde tüketicinin finansmanı, satım veya hizmet edimine ilişkin sözleşmeyle hiçbir ilgisi olmayan bir üçüncü kişi tarafından yapılmaktaydı. Bu modelde tüketicinin finansmanı, banka veya finans kuruluşu tarafından yapılmaktadır. Böylece, tüketicinin finansmanı bu konuda uzman olan kuruluşlara bırakılmakta, satıcıların böyle bir sorunları kalmamaktadır.

Tüketici kredi sözleşmesi kredi veren ile kredi alan tüketici arasında yapılır. Bağlı krediler açısından kredi sözleşmesi yine tüketici ile banka veya finans kuruluşu arasında yapılmasına rağmen durum biraz farklıdır. Bağlı krediler, Bağlı kredilerde, üçlü bir ilişki vardır. Birinci olarak banka veya finans kuruluşu ile satıcı arasında bir çerçeve anlaşması vardır. Daha sonra tüketici ile banka veya finans kuruluşu arasında bağlı kredi sözleşmesi yapılır. Bağlı kredi sözleşmesinde, tüketiciye tahsis edilen kredi tutarı kredi alan tüketiciye değil doğrudan doğruya satıcıya ödenir. Kredi tutarının doğrudan satıcıya ödenmesi ve sözleşmenin karşı tarafının banka ve satıcı arasında yapılan çerçeve anlaşmasına göre tüketici tarafından belirlenememesi nedeniyle tüketiciler bakımından bazı sakıncalar ortaya çıkabilmektedir. Ön önemli sakıncalar sözleşmenin karşı tarafını özgür iradesine göre belirleyememe ve eksik ifa, ifa edilmeme veya ayıplı ifa durumunda, tüketicinin hem malı elde edememe hem de kredi tutarını ödemek zorunda kalmasıdır.

Bu durumu dikkate alan kanun koyucu, TKHK'da bağlı krediler açısından önemli hükümlere yer vermiştir. Buna göre, ifa edilmeme, geç ifa veya ayıplı ifa durumunda satıcı ve banka veya finans kuruluşu birlikte müteselsilen sorumlu olacaklardır. Bu hüküm tüketicilerin mağduriyetine engel olabilecek nitelikte bir hükümdür. Fakat bu hüküm aynı zamanda kredi veren banka veya finans kuruluşlarının bağlı kredi vermeleri konusunda çekingen davranmalarına da neden olabilecek nitelikte bir hükümdür.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akipek, Ş; : Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi, Ankara,1999
- Aktan, Ömer; : Tüketicinin Kavramı ve Hakları, I. Tüketici Kurultuyu, Ankara, 22.10.1994 (Yayınlanmamış Tebliğ), Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, 2. Bası,İstanbul,1996.
- Akyol , Şener : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, I. Fasükül, İstanbul ,1984
- Arkan,Sabih : Tüketici Kredisi ve Uygulaması, BATİDER, Haziran 1989 C. XV,S.1 Tüketici Kredileri, BATİDER, Haziran 1995 C. XVII,S.1-2
- Arslan, Yılmaz : Tüketici Hukuku ve İlgili Mevzuat,Bursa
- : AT'de Tüketiciyi Koruma politikaları ve Türkiye'de Durum ,TÜSİAD Yayını,İstanbul 1990
- :Avrupa Topluluğu'nda Tüketiciyi Koruma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, TOBB Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, TOBB Yayını, Ankara, 1989
- : Avrupa Topluluğu'nda Tüketiciyi Koruma Politikaları
- Barlas,Nami : Para Borçlarının İfasında Borçlunun Temerrüdü ve Bu temerrüt Açısından Düzenlenen Genel Sonuçlar, İstanbul, 1992
- Birkan ,Üver : Tüketici Kredileri, Tüketici Sorunları Semineri,20-22 Mayıs,1970, Ankara
- Çotoğlu, Sahir : Tüketicinin Korunması Yönünden Taksitli Satım Sözleşmeleri, AİTİA Dergisi,1974 C.VI,S.1-2
- Ekici , Akın : Akreditifin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri, İstanbul ,1995
- Eren,Fikret : Borçlar Hukuku Genel Hükümler,C.I,6. Bası,İstanbul,1995
- Göle ,Celal, : Tüketici Hukuku Açısından Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara,1983
- Havutçu,Ayşe : Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına karşı Korunması, İzmir 2003
- İmren,Arzu : Tüketici Kredileri, Türkiye'den ve Dünyadan Örnekler,İstanbul,1994

- Kaplan, İbrahim : Banka Gizliliği- Bankanın Sır Saklama Borcu, BATİDER,1990 C. XV,S.4, Ankara Banka Sözleşmelerinin Yorumu ve Tamamlanması, BATİDER, C. XIV, S.2Ankara,1988
- Kılıkş Yıldırım; : Başka Memleketlerde Tüketici Teşekkülleri ve Türkiye'ye Uygun Bir Kuruluş Örneği Araştırması , Ankara 20-22 Mayıs 1970
- Kocaman,Arif : Factoring İşleminin Hukuki Niteliği, Ankara,1992
- Özsunay,Ergün : Türkiye'de Tüketici Kredileri: Hukuki Çerçeve ve Uygulama Üzerine Bazı Düşünceler, Tüketici Kredileri ve Batı Ülkelerindeki Uygulama Paneli,1992 İstanbul
- Poroy, Reha; : Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Sorunlar , Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan İstanbul
- Reisoğlu, Seza ; : Bankalar Kanunu Şerhi , 2. Baskı, Ankara ,1997
- Sirmen, Lale : Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, Ankara,1996
- Tandoğan ,Haluk : Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri C. I/II
- Tekinalp,Ünal : Banka Hukukunun Esasları, 1988
- : Tüketici Hakları Mevzuatı , Kanun Metinleri Dizisi, Seçkin Yayıncılık, 2004 Mayıs Baskısı , Ankara, 2004
- YKD : C.XVI S.5, Mayıs 1990
- Zevkliler,Aydın, : Açıklamalı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun,İzmir 1996

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİTİA	: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi
AT	: Avrupa Topluluğu
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Dergisi
BK	: Borçlar Kanunu
bkz	: Bakınız
C	: Cilt
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
IOCU	: Uluslar arası Tüketici Birliği
m.	: Madde
MK	: Medeni Kanun
MÖ	: Milattan Önce
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun
TOBB	: Türkiye Odalar Borsalar Birliği
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜSİAD	: Türk Sanayici İşadamları Derneği
vd.	: Ve devamı
YKD	: Yargıtay Kararları dergisi